İNCELEME

EKSEN KAYMASI

EROL MANİSALI

KIRMIZIKEDİ

EKSEN KAYMASI

EROL MANİSALI

İNCELEME

KIRMIZIKEDİ

Kırmızı Kedi Yayınevi: 75
İnceleme: 17
Eksen Kayması
Erol Manisalı

Editör: Mehmet Ali Güller
Kapak Tasarımı ve İç Grafik: Samet Zorer
Kırmızı Kedi Yayınevi
www.kirmizikedikitap.com / info@kirmizikedikitap.com
Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Erol Manisalı

Erol Manisalı, mezun olduğu İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde 1976 yılında profesör oldu. İktisat Fakültesi'nin "Avrupa ve Ortadoğu Araştırma Merkezi Başkanlığı" yanı sıra, 1990'da kurulan "Kıbrıs Araştırmaları Vakfı"nın da başkanlığını yaptı. Ayrıca "Balkan ve Avrupa Ülkeleri Araştırma Vakfı" ile "Türkiye Çevre Sorunları Vakfı" yönetim kurulu üyeliğinde bulundu.

İktisat ve uluslararası ilişkiler kitapları dışında, deneme ve anı kitapları da bulunan Prof. Dr. Manisalı'nın, yayınlanmış 70 kitabından bazıları şunlardır: *Dinamik Entegrasyon Teorileri, Gelişme Ekonomisi, İktisada Giriş, Avrupa Çıkmazı, Dünyada ve Türkiye'de Büyük Sermaye, Attila İlhan'la Siyaset Güncesi, Dünden Bugüne Kıbrıs, Manastırda Bir Amerikalı, Batı'nın Yeni Türkiye Politikası, Hayatım Avrupa*(Beş cilt).

SUNUŞ

Bu kitapta yer alan kısa yazılarda Türkiye'nin, bölgenin ve dünyanın 2010 yılındaki güncel sorunları ve gelişmeleri işlenmiştir.

Her ne kadar olaylar güncel boyutları ile işlenmiş ise de geriye ve ileriye doğru bağlar kurulmuş ve projeksiyonlar yapılmıştır. Dolayısıyla kitapta yer alan yazılar uzun bir zaman dilimine ışık tutacak niteliktedirler.

Olaylar iktisadi, siyasi, askeri ve kültürel yönleri kapsayacak şekilde değerlendirildi. Bir bilim insanı olmam dolayısıyla olaylara bütüncül (entegre) bakmak bende, vazgeçemeyeceğim bir alışkanlık haline gelmiştir.

Hemen her konuda yazılarım yer aldı; Ortadoğu'daki gelişmelerden, Türkiye-AB ilişkilerine; Kürt sorunundan Türk-Amerikan ilişkilerine; Türkiye'nin demokratikleşmesi konusundan, kimi kendine özel sorunlara kadar geniş bir alana yayılıyorlar.

Kolay okunacak bir kitap olduğunu sanıyorum. Yazıların önemli bir bölümü "Bıçak Sırtı" köşemde geçtiğimiz dönemlerde yer almış bulunuyor.

Dünyadaki eksen kayması ve bunun Türkiye'ye yansımalarına, yazılarımda özellikle girdiğimi belirtmek isterim.

EROL MANİSALI

Mayıs 2011

Aydınlar hayattayken bir alıp bin verirler.

Öldüklerindeyse bin verip milyonları alırlar...

1.BÖLÜM

EKSEN KAYMASI

Eksen Kayması Tartışmasının Anlamı ve Anlamsızlığı

Türkiye'nin özellikle 2007'den sonra dış ilişkilerde, "eksen kaymasına yol açan uygulamalar içine girdiği", içerdeki değişik çevreler tarafından ifade edilmektedir.

2009'dan itibaren bu iddiaya, Batı'daki çevreler de katılmaya başladılar. İç ve dış çevrelerin "iddia ve eleştiri kapsamları" birbirlerinden oldukça farklı noktalarda yoğunlaşıyor.

İç çevrelerin odaklandığı konular

Bu çevreler eskiye oranla şu değişikliklerin yapılmaya başlandığını söylüyor ve eleştiriyorlar:

- Hükümet yüzünü, Batı'dan Doğu'ya ve özellikle de İslam dünyasına çevirmeye başladı. İktisadi, siyasi ve kültürel ilişkiler Ortadoğu ve İslam ağırlıklı olarak Doğu'ya kayıyor...

- İslami referansa dayalı bir tercih, Türkiye'nin iç yapısını da değiştiriyor. Demokrasiden kadın erkek eşitliğine ve laikliğe kadar çağdaş değerler yavaş yavaş kayboluyor...

- Böyle bir değişim süreci Türkiye'nin ekseninin kaymasına yol açıyor...

- Türkiye, Cumhuriyetin kuruluş felsefesinin ve değerlerinin dışına çıkarılıyor...

Dış çevrelerin eleştirileri

Dış çevreleri; Davos'taki "one minute" olayı tetikledi, Gazze seferi çıtayı yükseltti ve İran oylamasında hükümetin "hayır" demesi, Batı'da alarm zillerinin çalmasına yol açtı.

Oysa ABD ve AB açısından her şey yolunda gidiyordu. Erdoğan hükümeti Güneydoğu, Kuzey Irak, Patrikhane, Ermeni meselesi ve Kıbrıs konularında elinden geleni yapmıştı. Ayrıca özelleştirmeler ve iç piyasanın dışarıya tamamen açılması konularında, bugüne kadar hiçbir hükümetin yapamadığını gerçekleştirmişti. İşler böylesine yolunda giderken bu "eksen kayması" meselesi de nereden çıkmıştı? Eksen kayması zaten ABD ve AB'nin de bir anlamda destekledikleri bir hadise değil miydi?

- Türkiye'nin Ortadoğu kimliğinin öne çıkarılması...

- Cumhuriyet yerine Osmanlılaşmanın yeniden canlandırılması ABD ve AB çevrelerinin 2002'den beri destekledikleri şeylerdi.

AB ile ilişkilerde, Türkiye'yi "öteki olarak görmek istediklerini" açık açık söylüyorlardı. AB ile bağların normal üyelik dışında yürütüldüğü, sadece fiilen ortaya çıkmamıştı; Aralık 1999 ve 3 Ekim 2005 belgelerine de konmuştu.

Eksen değiştiren kim?

Acaba eksen değiştiren hükümet mi? Ben bu düşünceye katılmıyorum. Erdoğan hükümeti kendi ekseninde en baştan beri ilerlemektedir. Ancak bu yolun, "kendilerine uymadığını yeni yeni anlamaya başlayan dış çevreler", hükümete karşı politikalarını değiştirmeye başladılar.

- İsrail ile çatışma...

- Gazze ve İran krizleri, Batı'nın istediği İslamlaşmanın bir bumerang gibi Batı'ya karşı dönmesini başlatmıştır.

Araplaşma ve İran meselesi

Eksen kaymasını eleştiren iç çevrelerde İran ve İsrail sorunlarından çok “Araplaşma faktörü” öne çıkıyor.

Bu çevreler şu noktalarda birleşiyorlar:

1) Hükümet, bölgedeki Arap ülkelerinin yönetimleri ile çok yakın ilişkiler içine giriyor...

2) Bu durum, Türkiye’nin Batı’dan ve AB’den uzaklaşmasına yol açacak. Hükümet, AB’nin yerine Ortadoğu’yu yerleştirmeye başladı. Bu bir eksen kaymasıdır. Bu eleştiriler öne çıkıyor.

Eksen kayması ve denge politikası

Erdoğan hükümeti Arap ülkeleri ve İran dışında da beklenmedik bazı girişimlerde bulundu:

- Rusya ile çok geniş kapsamlı ilişkiler kuruldu...

- Hindistan ile yeni kapılar aralandı...

- Ve İran üzerinden Brezilya çıkarması yapıldı.

Bence ABD ve AB açısından esas eksen kaymalarının nedeni bunlar.

Araplaşma ve yoğun Ortadoğulaşma faktörleri olmasa ve bütün bu değişiklikleri, İslami referansı bulunmayan bir hükümet (veya parti) yapsa, aklı başında uzmanlar ve düşünürler bütün bu gelişmeleri acaba nasıl karşılarlardı?

- “Bu eksen değişikliği, dış ilişkilerde dengeyi sağlayan yararlı bir gelişmedir” diyeceklerdi...

- “Türkiye yavaş yavaş tek yanlı bağımlılıktan kurtuluyor” görüşünde birleşeceklerdi.

Dolayısıyla bugün, ne yapıldığından çok, “kimin yaptığı ve niçin yaptığı” meselesi öne çıkarılmış oluyor.

Türkiye’de Cumhuriyet döneminde gerçek demokrasinin (yani katılımcı demokrasinin) yerli yerine oturtulamaması, eksen kayması tartışmasındaki artıların ve eksilerin iyi anlaşılmasını engellemektedir. Aşırı genellemeler sonucu büyük hatalara düşüyoruz. Türkiye’deki sorun eksen kayması değildir, demokrasi kaymasıdır.

Sorun, Batı'nın Türkiye Çelişkisi mi?

Avrupa ve ABD'nin Türkiye ilişkilerinde ve politikalarındaki çelişkileri son yüzyıl içinde aksamadan süregelmiştir.

Bir yandan yıkılan Osmanlı Devleti ve bölge üzerindeki hesaplar ve çıkarlar aksamadan bugüne kadar geldi.

Öte yandan, özellikle Lozan ve Cumhuriyet'le birlikte "ortak çıkarlar", zorunlu olarak işlemeye başladı.

Uluslararası ilişkilerde "ortak çıkarlar ve çatışan çıkarlar" sanıldığının aksine birlikte çalışırlar. Sadece "önceliklerin sırası" zaman içinde değişime uğrar. Fransız-Alman sürtüşmesi AB çatısı altında da devam eder. Ancak öncelik bugün, AB çatısı altında, ortak çıkarlara kaymıştır. Ortak çıkarları geliştirerek elde edilecek yarar, ötekinden daha fazladır.

ABD ve AB'nin Türkiye ilişkilerinde (ve politikalarında) çatışan çıkarlarla ortak çıkarlar 1990'dan sonra eskiye oranla daha keskin bir biçimde ayrışmaya başladı. Başlangıçta küreselleşme içindeki doğal entegrasyonların ortak yararları öne çıkaracağı sanılmıştı. Ama beklenenin aksi oldu, çatışan çıkarlar üstün gelmeye başladı. Buna karşılık, Avrupa ve Kuzey Amerika'daki 1990 sonrası entegrasyonlar, ortak yararları öne çıkarmıştır.

AB 1993'te Maastrich ile; ABD, Kanada ve Meksika Nafta ile bunu uygulamaya koydular. Ama Türkiye, Mısır, İran gibi "dışarıdakiler" için durum farklı oldu. Oysa Türkiye Avrupa Konseyi ve NATO şemsiyesi altında en baştan beri, "adeta Batı'nın bir parçasıymış gibi fotoğraf veriyordu."

Ancak bu fotoğraf ABD ve AB'nin Türkiye politikalarına gerektiği gibi yansımadı:

AB Türkiye'yi, içine almadan tek yanlı bağlamaya başladı.

ABD ise yeni Ortadoğu politikasının bir aracı olarak değerlendirmeye yöneldi.

Bu her iki yaklaşım da, "karşılıklı ve dengeli çıkarları sağlayamıyordu." İktisadi ilişkilerde, Kıbrıs ve Güneydoğu sorunlarında ve daha birçok konuda Türkiye, tek yanlı ödünleri bir salamın dilimleri gibi yavaş yavaş veriyordu.

Türkiye bir yandan, "Batı'nın bir parçası gibi görülüyor ve sanılıyor", öte yandan sürekli ödünler vermek zorunda kalıyordu.

Teokratik mi? Batılı mı?

ABD ve AB'nin en büyük çelişkisi, "Türkiye için öngördüğü yeni yapılanmada saklıydı." Teokratik bir Türkiye şimdilik ABD ve AB'nin işine geliyordu. Bölgedeki yeni yapılanma için "daha iyi olanaklar yaratıyordu."

Ancak teokratik bir Türkiye'nin ileride Batı açısından büyük riskleri bulunuyor. İran, Lübnan, Pakistan ve Afganistan'da Batı büyük sorunlar yaşıyor. Mısır, pamuk ipliğine bağlı bir durumda.

Ya dev Türkiye yarın İran'a dönerse korkusu ABD ve AB'nin etkili çevrelerinde en fazla tartışılan konu.

Batı'nın "Batı'lı bir Türkiye yerine" teokratik bir Türkiye'yi tercih eden politikaları Ortadoğu uzmanlarının en önemli gündem maddesi.Ve aynı zamanda, "Batı'nın yeni Türkiye politikalarının en önemli çelişkisi."

"Eksen kayması" aslında Batı'da oldu

Batı'nın bu çelişkisinde, demokrasinin işleyişindeki zaaflar en önemli nedeni oluşturuyor. Bu zaafların yarattığı iç dinamiklerle yakın ilişki kuran küresel çevreler, sistemin demokrasiden uzaklaşmasına yardımcı oluyorlar.

Batı, Türkiye konusunda ikiye ayrılmış durumda; bir yanda teokratik yapılanmaya destek veren Batı'lı hükümetler, öte yanda, Türkiye'nin bu yolla değişmesinin Batı'ya uzun vadede getireceği faturanın hesabını yapanlar.

Ancak Türkiye-Batı ilişkilerinde şimdilik birinci gurubun öne çıktığını görüyoruz. Hesaplarını "kısa vade" üzerinde yoğunlaştıran çevreler, şimdilik galip gelenler.

Eksen kayması, Batı'nın 1990 sonrası Türkiye politikasında yaşandı. Daha önce "bürokrasi, asker ve sermaye ağırlıklı çevrelerle işbirliği yapan Batı", bu eksenini değiştirdi ve siyasal İslamı öne çıkardı. Batı'nın Türkiye politikasında bir eksen kayması yaşandı.

Teokratik yapılanmaya destek vermeye başlayan Batı, Türkiye politikasında çelişkili bir konuma geldi. Şimdilik, bölge ve Türkiye üzerindeki talepleri karşılanan bir konumda, bu anlamda "işbirliği yaşanıyor."

"Ya yarın" sorusu her iki tarafı da düşündürüyor. Galiba şimdilik, "yarına Allah kerim, gelince düşünürüz" yaklaşımı her iki tarafta da egemen.

Batı'nın Türkiye politikasında eksen kayınca, Ankara'nın dış politikasında da eksenin kayması ve değişmesi çok doğaldı. Ancak bölgenin ve Türkiye'nin sürprizlere çok açık olduğunu herkes iyi biliyor ve bunu ensesinde hissediyor.

Şimdilik, çok bilinmeyenli bir denklemin içindeyiz.

İslamcılık, Batıcılık ve Ulus Devlet

Osmanlı'nın son döneminde ve Cumhuriyet'te İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük hareketleri ve fikirleri genellikle alternatif ve karşıt görüşler olarak algılanmışlardır. Aynı eğilimler bugün de, nitelik değiştirerek sürmektedir.

Avrupa'da gelişen ve zamanla kapitalizmle özdeşleşen ulus devlet düşüncesi ve uygulaması günümüzde bütün canlılığı ile devam ediyor.

Uluslararası ilişkiler, adı üzerinde ulusların (ve devletlerin) ilişkilerinden oluşur. Gelişmişleri vardır; azgelişmişleri vardır ve bunu hiç başaramayanlar da bulunur. En mükemmel örneklerini Batı Avrupa'da görürüz: Fransa, Almanya, İngiltere, İsveç ve diğerleri gibi.

Batı Avrupa'nın örnek ulus devletlerinde iktisat, siyaset, güvenlik, kültür ve din "ulus devletin temel direklerini oluştururlar." Fransa, İtalya ve İspanya Katolik kimlikleri ile ulus devlet niteliklerini pekiştirirler. Katolik olmak "Fransız olmaya" karşıt değil, onu güçlendiren bir faktördür. Yunanistan'da Helenizm ve Ortodoksluk birbirlerini pekiştiren öğelerdir. Kardak'ta Yunan bayrağını sallayan bir papazdı.

Kimileri "artık Avrupa Birliği var, ulus devlet kalktı" diyorlar; aksine AB şemsiyesi içerdeki ulus devletleri pekiştiren ikinci bir koruma kalkanı görevi görüyor. AB ülkeleri Çin, Hindistan ya da ABD ile ikili ticaret anlaşmaları imzalarken "toplu halde oturarak ulusal çıkarlarını daha iyi koruyabiliyorlar." İsveç'in İKEA'sı Finlandiya'nın NOKİA'sı, Almanya'nın Mercedes'i bu sayede kendilerini öne çıkarabiliyorlar.

AB şemsiyesi, üye ülkelerin ulusal kimlik ve güçlerini, "küresel alanda geliştirmelerine" yardım ediyor. Dünyadaki değişimin sonucu, ulus devletler bölgesel işbirliği hareketleri ile ulusal gelişimlerini daha iyi sağlıyorlar. Güney Amerika'da Merceseur bu işleri görüyor; Asya'da Ş.İ.Ö aracılığı ile Çin ve Rusya kendi durumlarını küresel olarak güçlendiriyorlar. ABD ve Kanada Nafta ile aynı şeyi yapıyorlar.

Türkiye'de niye farklı?

Batı Avrupa'da oluşturulan çağdaş ortam "din, ulus devlet kimliği ve bu kimlik çerçevesinde oluşturulan düzen "din, ulus devlet ve çağdaş değerler arasında bütünleşmeyi sağlarken" Türkiye'de neden karşıt (ve düşman) öğelermiş gibi ortaya çıkarılıyorlar?

- Müslümanlık, Hıristiyanlık ayrışması ve karşıtlığının yüzyıllardır oluşturduğu küresel ve bölgesel ortam mı?

Batı'nın Türkiye'yi hep "öteki" olarak görmesinin sonuçları mı?

Türkiye'nin Osmanlı'nın son safhasında ve Cumhuriyet döneminde "Avrupa'nın eski dönemlerde geçirdiği süreçlerden geçmemesinin yarattığı yetersizlik" mi?

- Ortadoğu coğrafyasında süregelen küresel hesapların Türkiye üzerindeki yansımaları mı?

Bunların hepsinin belirli ölçülerde etkisi var.

Cumhuriyet'in kuruluşu ile başlayan süreçte temel felsefe çağdaş küresel değerler ile ulus devletin

bütünleştirilmesine dayanıyordu. Dinin (İslam'ın) toplumsal yapıdaki egemenliğini sınırlayan ve Arabi kültürel egemenliği dengeleyen politikalar ve uygulamalar benimsendi. Çatlaklar ve sürtüşmeler, burada potansiyel olarak varlıklarını korudular.

Oysa Cumhuriyet'in başından itibaren iktisadi, siyasi ve kültürel faktörler arasındaki "tamamlaşmalar" konusunda çok önemli adımlar atıldı.

Kadın-erkek eşitliğinden çağdaş eğitim anlayışının benimsenmesine kadar bir çok alanda Avrupa ülkelerinin uzun yıllarda aşabildiği mesafeler alındı. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında dış ilişkilerde ortaya çıkan zaaflar, iç dinamiklerin de harekete geçmesine yol açtı.

Aslında, bütünleşen öğeler bunlar...

İslam, ulus devlet ve çağdaş değerler Türkiye'de de, aynen Batı Avrupa'da[1] olduğu gibi bütünleştirilebilirler.

-Dinin toplumdaki yeri konusunda "uzlaşma sağlandığında" sorunları çözmek kolaylaşır.

-Akılcılık, inanç, çağdaş değerler ve demokrasi arasında bütünleşmenin uygar ve gelişmiş ülkelerde sağlanabildiğini görüyoruz.

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Avrupa'ya bakalım; Katolikler, Protestanlar ve Ortodokslar arasında uzlaşma sağlandı. Hem de siyaset ve iktisat öğeleri de işin içine sokularak Vatikan'la Ortodokslar anlaştılar. Oysa dokuz asır önce İstanbul'da tarihin en büyük katliamını Ortodoks'lara karşı gerçekleştirenler Katoliklerdi.

Fener ile Moskova da geçtiğimiz yıllarda barış çubuklarını tüttürdüler. Şimdi gelelim Araplara, Farslara ve Türklere...

- Irak'ta Sünni-Şii çatışmaları yüz binlerin hayatına neden oldu, ülke bu anlamda bölündü.

- Mısır'da, Afganistan'da, Pakistan'da, Yemen'de Batı'ya karşı ve yandaş olan Müslümanlar birbirlerine savaş açtılar. Sudan, Müslüman Kuzey ve Hıristiyan Güney olarak bölünme sürecine sokuldu.

-Türkiye'de Alevi-Sünni ayrışması yapay bir biçimde yeniden sahneye konmaya başladı.

1990 sonrasında Avrupa'da Hıristiyan mezhepleri, aralarında barış ilan edip işbirliğine giderken Ortadoğu ülkeleri mezhep ve din çatışmalarının savaş alanları haline getirilmeye başlandı.

Avrupa'da bugün Hıristiyanlık, çağdaş değerler ve ulus devlet arasında bir bütünleşme sağlanmıştır. Buna karşılık Türkiye'de bu öğeler arasında karşıtlık ve düşmanlık varmışçasına insanlar birbirlerine düşürülmektedir.

Türkiye katılımcı demokrasiyi, örgütlü demokrasiyi gerçekleştirebildiği ölçüde İslam, ulus devlet ve çağdaş değerler arasındaki bütünleşmeyi sağlayabilecektir.

Teori ve Uygulamadaki Ayrışmanın Getirdiği Çelişkiler

Dünyada 1990 sonrasındaki fiili gelişmeler, Batı kapitalizminin küresel egemenliğinin yaygınlaşmakta olduğunu gösteriyor.

Çin, Hindistan ve Rusya gibi, "Batı kapitalizmi dışındaki" büyük güç odakları, "küresel sistemin ve onun kurallarının" bir parçası haline gelerek, sistemle yavaş yavaş bütünleşiyorlar.

ABD ve AB'nin göreceli olarak, dünyadaki iktisadi paylarının küçülmesine karşın, Batı kapitalizminin kuralları, "fiili küresel sistemde egemenliğini arttırıyor." Çin'i ziyaretimde dış ilişkilerden sorumlu üst düzey bir yetkiliye sormuştum: "Kendinizi bugün, ne oranda bir sosyalist ülke olarak kabul ediyorsunuz?." Verdiği yanıt şaşırtıcıydı: "İçerde sosyalist dışarıda ise serbest piyasa ekonomisinin kurallarını uyguluyoruz."

Çin'in dış ticari ve ekonomik ilişkilerinde, "küresel sistemin bir parçası olma zorunluluğunu", bir anlamda itiraf ediyordu. Üstelik, "içerde sosyalist, dış ilişkilerde serbest piyasacı olmak" çifte standarda dayalı bir mekanizmanın (sistemin) ortaya konmasıydı. Kurumsal olarak tutarsız olmasına karşın bana Keynes'in durumunu (ve çelişkisini) anımsattı; İngiltere'nin içinde "müdahaleci politikayı önerirken, uluslararası alanda kapitalizmi ve serbest ticareti savunuyordu."

Bugün dünyada, bütün yanlışlarıyla birlikte, küresel iktisadi sistem" fiilen yaygınlaşmakta ve yerleşmektedir." Birey, firma, siyasi parti, sivil toplum örgütü, sendika, bürokrasi bu küresel fiili sisteme (düzene) giderek daha bağımlı hale geliyorlar.

Buna karşın "düşünce ortamında" ise sağ, sol, sosyal devlet, sosyal demokrasi, demokrasi, sosyalizm, liberalizm gibi fikirsel hareketler bütün sıcaklığı ile varlıklarını sürdürüyorlar.

Çelişki nerede?

Ancak ortada büyük bir ayrışma ve çelişki de bunun paralelinde ortaya çıkıyor.

Düşünce ortamında sanki hiçbir şey olmamış gibi akımlar, teoriler sürüp giderken, sistem fiilen, yaşayan dünyada daha da yerleşik hale gelmektedir.

Sanki gerçek ve sanal iki dünya varmış gibi bir durumla karşı karşıyayız.

Uluslararası iktisadi, sosyal, kültürel, siyasi ve askeri güç dağılımındaki dengesizliklerin giderek büyüdüğünü görüyoruz. Dünyanın büyük devletleri ve büyük şirketleri yeni bir "küresel oligarşi düzeni" oluşturmaya başladılar.

20 yıl sonrasının projeksiyonlarına baktığımızda, yerleşen ve herkesi bağlayan fiili oluşumların daha büyük "dengesizlikleri ve bölüşüm bozukluklarını yaratacağını" araştırmalar ve raporlar ciddi bir biçimle ortaya koyuyor.

Fiili sistem ile kuramlar ve düşünceler arasındaki ayrışma ve birbirinden uzaklaşmalar artmaktadır. Gerçek ve yaşayan dünya fiilen kendi küresel koşullarını bireye, sivil toplum örgütüne, diğer kurumlara, şirketlere ve süper güçler dışındaki devletlere "dayatarak kabul ettirmektedir."

Düşünceler ve kuramlar, "sistem dışı ve etkinliği olmayan öğeler haline dönüşmektedir." Bu acı (ve karamsar) bir tespittir.

Türkiye sistemin neresinde?

Türkiye'de bir yandan düşünce temelinde akademik çalışmalardan uluslararası kuramlara kadar düşünürlerin (yazarların) yayınları ortalığı doldururken, öte yandan, "sistem fiilen kendi kurallarını dayatmaktadır."

Reklam dilinde yeni sözcüklere, kullanılan tüketim araçlarına bağımlılığın getirdiği dayatmalara, spor sunucusunun "devre" yerine "period" ifadesini yerleştirmesine kadar ilginç bir dönüştürmeyi farkında olmadan, adeta otomatiğe bağlanmış gibi yaşıyoruz. Bir yandan dil uzmanları akılcı düşüncelerini ortaya koyuyorlar, öte yandan bozulma, fiilen egemenliğini genişletmektedir.

Nazım Hikmet sağ, sol, İslamcı bütün siyasilerin ve yazarların dillerine dolayıp kullandıkları bir malzeme olarak çekiciliğini arttırırken, "sistem Türkiye'ye dayatmalarını bir bir uygulamaktadır."

Nazım Hikmet adeta, onun hayatı boyunca savunduğu fikirlerin karşı tezlerinin, bir örtü ve dengeleme aracı olarak kullanılmaktadır.

Giderek sistemle bütünleşmekte olan Türkiye, karşı uçtaki Nazım'ı yücelterek fiili gidişini asimetrik yönde sürdürüyor.

Söylevler ve uygulama arasında 180 derecelik bir makas söz konusudur. Karşı düşünceler bile asimetrik bir biçimde kullanılıyor. Nazım örneğinde olduğu gibi "demokrasi kavramı (ve sözcüğü) de, karşıt gelişmelerin bir kaldıracı haline getirilebilmektedir."

Dünyadaki gelişmeler, fikirler ve söylevlerin sistemdeki etkinliğinin giderek azalmasına yol açar niteliktedir. Sistemin adeta otomatik bir mekanizma gibi, kendisini kurgulayarak fiilen egemen hale gelmeye başlaması, düşünce dünyasının, sonuçlar bakımından marjinalleşmesine yol açıyor.

Bu da insanlığın karşılaşmakta olduğu en büyük tehlikedir. Yeni fiili küresel gelişmeler, karşıt fikri gelişmeleri bile bir kaldıraç olarak kendi yararına kullanabilmektedir.

Büyük devletlerin kurmaya başladığı yeni oligarşik küresel düzen, reel sistemdeki otonom gelişmelerin en önemli nedenidir. Sistemi oluşturan reel politiğin gücü bundan kaynaklanıyor.

İki Artı İki Her Zaman Dört Etmez

Toplumsal gelişmeler matematik ve fizikteki gibi her zaman determinizm (illiyet) göstermezler: İki ile ikinin toplamı her zaman dört etmez, üç ya da beş ettiği de görülür. Çünkü toplumsal olayların kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan "dışsallıklar" ortaya çıkar. Örnek mi istiyorsunuz?

1919'daki koşullarda, Osmanlı'nın küllerinden bağımsız bir Türkiye Cumhuriyeti'nin ortaya çıkmaması gerekirdi.

KKTC'deki son başkanlık seçimlerinde, ABD'nin ve Avrupa'nın destekledikleri Mehmet Ali Talat'ın kaybetmesi beklenmezdi.

Kemal Kılıçdaroğlu'nun CHP'ye genel başkan olacağını 30 gün öncesinde kim tahmin edebilirdi?

ABD' de, "bir siyahın başkan seçilmemesi gerekirdi."

Değişik yönlerde ve açılarda çalışan itici ve belirleyici iç dinamikler ve küresel güçler umulmadık şekilde değişip birleşebilir veya tamamen karşıt hale gelebilir.

Özellikle demokrasinin yarım yamalak işlediği veya hiç bulunmadığı ülkelerde bu tür sürprizler, çok daha sık görülür.

İkinci dünya savaşından beri Türkiye, İran, Irak, Mısır, Pakistan ve Afganistan'da iktidarların nasıl değiştiğine ve değiştirildiğine baktığımız zaman bu manzarayı açık bir biçimde görürüz.

Buna karşılık katılımcı demokrasinin (örgütlü demokrasinin) yerleştiği Avrupa ülkelerinde bu tür sürprizler hemen hemen hiç olmaz, değişim zamana yayılarak gerçekleşir.

Demokrasi ve asgari müşterekler

Katılımcı demokrasinin egemen olduğu gelişmiş ülkelerde asgari müşterekler vardır. Bu "toplumsal mutabakat", demokrasiden çağdaş ortak değerlere kadar geniş bir alanı kapsar.

Asgari müşterekler demokrasinin ve çağdaş değerlerin uygulanmasını, kimi zaman bazı zorlamalarla da olsa sağlar. Yakın geçmişte Avusturya'da seçimleri aşırı sağcı faşist parti kazanınca Avrupa Birliği ülkeleri baskı yaparak bu yönetimi iktidardan indirttiler. Çünkü AB içinde böyle bir anormalliğe sessiz kalamazlardı.

Türkiye'nin sorunu

Türkiye'nin bugün yaşamakta olduğu derin iç ve uluslararası sorunlar içerde "sosyal mutabakatın sağlanamamasından kaynaklanıyor."

Katılımcı demokrasinin (örgütlü demokrasinin) gelişmesi için başlatılan adımlar askeri darbelerle engellenmeseydi, asgari müştereklerin elde edilmesi daha kolay olacaktı.

- Dinci-laik çatışması

- Örgütlü ve örgütsüz (biçimsel) demokrasi zikzakları

- Cumhuriyet-Osmanlı kavgası

- Vatandaşlık hakları yerine etnik ve dini farklılaşmayı öne çıkaran öğelerin alternatif olarak sunulması

- Sosyal hukuk devleti yerine, her şeyi piyasaya bırakan görüşlerin cepheleşmesi ve kavgası bu denli ortaya çıkmazdı.

Katılımcı (örgütlü) demokrasi, kavgayı asgari müştereklere doğru iten bir işlev görür. Toplumsal çatışmaları ve cepheleşmeleri azaltır. Çünkü "taraflar meseleye, işlevsel olarak bakmak zorunda kalırlar."

- İşçi, çiftçi, memur toplumsal refahta, "kendi payını arttırmak için çaba gösterir." Kim Kürt, kim hangi kökenden, şunlar ne mezhebinden diye meseleye bakılmaz.

- İşveren, küresel rekabetle ekonominin (ülkenin) gücünü arttırabilmek için hükümet, sendika ve diğer sivil toplum örgütleri ile işbirliği çabası içindedir.

Etnik ya da dinsel ayrımcılık gibi meseleler esas gündemi oluşturmazlar. Hele türban tartışmaları yapmak abesle iştigaldir.

Katılımcı ve örgütlü demokrasi ile akılcılık ve çağdaşlık, işlevsel olarak ortaya çıkar. Bu bir bakıma "iktisadi ve demokratik hakların akılcı ve dengeli paylaşılması anlamına gelir."

İnsanlar ve insanların kurduğu siyasal partiler ve sivil toplum örgütleri pastanın ve özgürlüklerin paylaşımı üzerine odaklanırlar.

Irkçılık ya da mezhepçilik konuları çok geri planda kalır. Vatandaşlık haklarının kullanılması ve sosyal haklar kendiliğinden öne çıkar. Kimse kimsenin etnik kimliği ya da inançlarıyla uğraşmaz. Bu sayede asgari müştereklerin (sosyal mutabakatın) elde edilmesi daha kolay hale gelir.

Gelişmişlik ve az gelişmişlik arasındaki temel fark budur. Az gelişmiş ve anti demokratik topluluklarda sosyal haklar yerine etnik ve dini kimlikler ve ayrılıklar özellikle ön plana çıkarılır. Bu da demokrasinin önündeki en büyük engeldir.

Keynes, Sistem ve Siyasal Partilerimiz

- Keynes'in ünlü, "hendeği önce aç, sonra tekrar doldur" modelinde olduğu gibi, savaşlar önce büyük hendekler açar.

- Ayni zamanda, süper güçlerin amaçlarına ulaşmaları için, kaldıraç görevi yaparlar.

Soğuk savaş bittikten sonra dünyamız, süper güçlerin yeni ve eskisinden farklı bir paylaşım kavgasına girdi. Soğuk savaşın yerini sıcak savaş ve işgaller aldı. 2008'de başlayan ve henüz atlatılamayan yeni büyük krizle birlikte, yeni hendeklerin derinleştirilmesi gündeme geldi.

Türkiye ne yazık ki, açılmakta olan hendeklerin içinde yer aldığı Ortadoğu'nun, tam da ortasında bulunuyor.

- Bölge bugün, paylaşım kavgasının yapıldığı en gözde alan.

- Dün Yalta'da olduğu gibi, bugün Ortadoğu'da yeni yapılandırmalar ve sınır değişikleri ile yüz yüze bulunuyoruz.

Petrol, doğalgaz, su kaynakları ve enerji hatlarının geçiş yollarına, Türkiye coğrafyası egemen. İşte bu nedenle Türkiye'nin iç dinamikleri ile büyüklerin küresel hesapları çakışmış durumda. Çakışmış ama ortak çıkarlar örtüşmüyor, arada büyük sapmalar var. Örtüştürmek için iç dinamiklerde yapay öğelerin üretilmesi gerekiyor.

Artık AKP, CHP ya da MHP'nin sadece kendi iç parti dinamikleri ve hesaplarını bağımsız olarak yapmaları zorlaştı, hatta ortadan kalktı. Bunların küresel hesaplarla örtüşen ya da çatışan yönlerini masaya yatırıp pazarlık etmek zorunda bırakılıyorlar.

- Partiler ulusal ekonomik, politik, askeri ve kültürel konulardaki çıkarlarımıza ne oranda yer verebilecekler?

- Küresel hesaplara uyulması için istenen ödünlerin sonuçları, kendileri açısından ne olabilir? İşçisini, çiftçisini, memurunu, esnafını, sanayicisini, inşaatçısını gerektiği gibi koruyamaz ise iktidarda kalabilir mi?

- Küresel hesaplar, içerde gerçek demokrasiyi, katılımcı demokrasiyi engelliyorsa, pazarlık marjları ne olacak? Demokrasi dışı öğelerle ne oranda haşir neşir olacaklar?

İslamcılar, sosyal demokratlar, sağcılar ve hatta liberaller bile bu mengenenin içine sıkıştırılmış durumdalar. Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye-AB ilişkileri konusunda bu çevrelerin oldukça karmaşık ve çelişkili bir tutum içinde olduklarını ve kaldıklarını görüyoruz. Örneğin İslamcı gelişmelerden rahatsız olan geniş bir çevrenin AB konusunda, tek yanlı bağlanmayı destekler konuma gelmeleri ilginç bir çelişki.

İşi, Ortadoğu bağımlılığı (mandası) ile Batı bağımlılığı (mandası) arasında bir tercih konumuna getirmeleri, küresel bağımlılığın örtülü bir sonucudur.

Avrupa ve ABD'de sağ güçlenirken...

Soğuk savaş sonrasında Avrupa Birliği üyelerinde sağ ve aşırı sağ giderek güçleniyor. Fransa, Almanya, İngiltere, İsveç, Avusturya, Belçika ve Hollanda'daki gelişmeler ilginç.

ABD'de son seçimlerde Cumhuriyetçiler ilerlerken Demokratlar büyük kayba uğradı. Çay Partisi platformu da aşırı sağın cazibe merkezi haline geldi.

Irak'ın işgalinden sonra İran, Afganistan, Pakistan, Suriye ve Yemen üzerinde iç pazarlıklar yapılmaya başlandı. 11 Eylül başarılı bir biçimde Irak'ın işgaline neden olmuştu. Sıcak savaşlarla sürdürülen "hendek açma operasyonları" Türkiye'nin içine kadar uzatılmak istenebilir.

Şu anda gündeme oturtulan sıcak konular İran ve Yemen. İran konusu Türkiye'yi doğrudan doğruya ilgilendiriyor. Öte yandan Güneydoğu'da ortaya çıkan yeni ve sıcak gelişmeler Türkiye, İran, Irak, Suriye ve Azerbaycan hattında "yeni hendeklerin açılmasına yol açacak nitelikte" bölgesel bir olay. Aynı şekilde, füze kalkanı meselesinde yaşanan sorunlar da bunun sonucu.

Türkiye'nin iç dinamikleri ve siyasal partileri, "oldukça edilgen ve bağımlı konuma getirilmiş durumdalar." Soğuk savaş sonrası kurulmak istenen ve büyük ölçüde de kurulan düzenin (sistemin) bağlı değişkenleri durumuna düşürüldüler.

Örneğin, laiklik konusunda tamamen ayrı kanatlarda yer alan siyasal partiler,öngörülen sistemle birlikte yaşamak ve hatta onunla yakın işbirliği içinde olmak durumunda kalmışlardır. Karşıt görüşlerine rağmen, sistem üzerinden dolaylı işbirliği içindeler.

Türkiye'nin içinde bulunduğu demokrasi zaafları, bu bağımlılığı kaçınılmaz hale getirmektedir.

Avrupa ve ABD'de sağ ve aşırı sağ güçlenirken, Türkiye ve bölge üzerindeki yeni politikalar, ülkenin iç dinamiklerini daha da bağlı yapıyor. Örneğin Güneydoğu (ya da Kürt) açılımı, tamamen küresel dinamikler tarafından yürütülür hale gelmiştir. Adeta, Türkiye'nin bir iç sorunu değil, Türkiye coğrafyasındaki küresel bir sorun olmuştur.

İç ve dış dinamikler arasındaki "etkileşim ve bağlanma", 1990 sonrasında hızla yükselmeye başladı. Örneğin 2012'de ABD'de yapılacak başkanlık seçimleri, Türkiye'nin yalnız dış politikasında değil, iç politikasında da etkili olacaktır. Siyasal partilerin konumundan Güneydoğu'daki gelişmelere kadar her şeyi yönlendirecektir.

Ankara'nın Kurtlarla Dansı; ABD, Rusya ve Çin

- Erdoğan hükümeti ABD ile her anlamda uyum ve yakınlaşma içinde. Washington'un Ortadoğu planlarına olumlu yaklaşıyor ve elinden gelen iktisadi, siyasi ve askeri desteği veriyor. "İsrail meselesinin" büyük resim içindeki yeri marjinaldir ve daha çok, içe dönüktür.

Ankara işin özünde, ABD politikalarının bir parçası ve yardımcısı konumundadır.

- Ankara öte yandan, son iki yıl içinde dev komşu Rusya ile 37 adet anlaşma ve protokol imzalamış bulunuyor. Ortak enerji hatlarından nükleer enerjiye, karşılıklı yatırımların geliştirilmesinden ticaretin büyütülmesine kadar stratejik ortaklık boyutlarına ulaşıyor. Askeri alanda ise ortak helikopter üretimine uzanan yönler var.

Türk ve Rus iş çevreleri halen, doğal bir entegrasyon içinde ilerliyorlar.

- Ve 8 Ekim 2010'da Çin'le çok önemli yeni anlaşmalar yapıldı. 8 anlaşma; ticaretten ortak Asya demiryolu ağına, üçüncü ülkelerde işbirliğinden teknolojik bilgi alışverişine kadar geniş bir alana yayılıyor.

İki ülke arasındaki ticaretin Türk lirası ve Yuan ile yani ulusal paralarla yapılacak olması büyük önem taşıyor. Çin'le anlaşmalar, Ankara'nın Rusya ve İran'la yaptığı anlaşmaların bir devamı niteliğindedir.

Ankara'nın ABD ile sahip olduğu "olağanüstü yakın ve içli dışlı stratejik beraberliğine", Rusya ve Çin boyutları (ve alternatifleri) da dâhil edilmeğe çalışılıyor.

Türkiye'nin Çin için önemi

Türkiye Ortadoğu'nun ortasındaki ve Avrupa'nın kısmen içindeki bir ülke olarak Çin açısından olağanüstü öneme sahip.

Çin bugün dünyanın ikinci devi; milli geliri IMF'ye göre, 2011'de 6.7, 2015'te 10 trilyon dolar olacak. Bugün 14,6 trilyon dolar olan ABD'yi 2020'de yakalayacak ve sonra da önüne geçecek.

Yılda % 10 dolayında büyüyen dev Çin Ortadoğu ve Avrupa'ya Türkiye üzerinden girmek istiyor.

Türkiye Ortadoğu ülkeleri ile iktisadi ve ticari ilişkilerini hızla geliştiriyor. Yarın Türkiye'ye yerleşmiş bir Çin, aynı zamanda Ortadoğu'da önemli bir köprübaşı tutmuş olur.

Aynı şekilde Türkiye'nin, AB'nin Gümrük Birliği içinde bulunmasından yararlanarak, Türkiye'de yapacağı yatırımlarla AB pazarına ihracat yapabilecek. İç pazarımızdan çok, Türkiye'nin Ortadoğu ve Avrupa ile olan yakın ve özel ilişkilerinden yararlanmak isteyecek. Türkiye ekonomisi açısından ise yararları şunlar olabilir:

- Çin yatırımlarının üretim için Türkiye'ye gelmesi ihracat ve istihdamı olumlu etkiler.

- Türkiye bazı dallarda, Çin pazarına girebilir.

- Üçüncü ülkelerde ortak girişimler ve yatırımlar gerçekleştirilebilir.

2009'daki 17 milyar dolarlık dış ticaret hacminin 12 milyarını Çin'den ithalat oluşturuyor. Ancak

Çin’den yapılan ithal girdilerin % 80’i, DEİK’e göre Türkiye’nin ihracatında kullanılıyor.

Yeni küresel düzen ve Türkiye

Türkiye’nin ABD ile ilişkilerinde askeri ve siyasi boyutlar öne çıkıyor. Buna karşılık Rusya ve Çin ile yapılan anlaşma ve protokollerde iktisadi ağırlık çok daha fazla.

ABD ile uzun zamandan beri yürütülen stratejik özellikteki ilişkilere, son yıllar içinde Rusya ve Çin iktisadi boyutları dâhil edilmek isteniyor.

Dâhil edilmek yerine “dengelemek ifadesi” de kullanılabilir.

ABD, Rusya ve Çin’in Ortadoğu’ya yönelik hesaplarında örtüşen bazı öğelere karşın çatışanlar daha baskın çıkıyor.

ABD başta olmak üzere üç dünya devi ile ilişkilerini geliştiren bir Türkiye bunu yürütebilir mi? Türkiye bu coğrafyada bulunmasaydı karşılaşabileceği sorunlar çok daha az olabilirdi.

Örneğin Brezilya’nın konumunda bulunsaydı durum farklı olurdu. Ancak Ankara’nın, “ABD ile sahip olduğu derin ve stratejik ilişkiler paralelinde, Rusya ve Çin ile ilişkilerini geliştirmeye çalışması, bir bakıma dengeleme politikası olarak da değerlendirebilir.”

Burada temel sorun, Erdoğan hükümetinin bu dengelemeyi, gerçekten yürütmek isteyip istemeyeceğinde ve gerçekten istese bile, “uygulama olanaklarının bulunup bulunmadığındadır.”

Ancak uluslararası ilişkilerdeki büyük güç dengesizliklerine karşın, Türkiye gibi orta ölçekteki devletlerin, dengelemeler yolu ile “yaratabileceği dışsallıklar vardır.”

Belki de esas mesele Erdoğan hükümetinin, bu dışsallıkları yaratma politikasını ne oranda kullanacağı sorusunun yanıtında yatmaktadır.

Dünyamız bugün soğuk savaş koşullarından çok farklı özelliklere sahiptir. ABD, Çin, Rusya, AB ve Hindistan gibi büyükler de küresel boyutta değişik bir oligarşik yapı oluşturmuşlardır. Büyükler arasında bazen açık, kimi zaman da örtülü ortak çıkarlar geçerli olmaya başladı.

Birleşmiş Milletler’deki soğuk savaş dönemi oligarşisi yerine bugün, “ortak küresel üst havuzlarda oluşturulan yeni çıkarlar görülmeğe başladı.”

Türkiye gibi ülkelerin işi zorlaştı. Büyüklerle ilişkileri geliştirirken, ortak çıkarlar meselesi daha kaygan ve belirsiz hale geldi.

Ankara ABD ile derin ilişkileri yanında Rusya ve Çin’le de ilişkilerini geliştirmeğe çalışırken, kendisi için yaratabileceği dışsallıkları öne çıkarmak zorunda.

Dünyada piyasalar bütünleşmiş, ilişkiler yumuşamış ve kolaylaşmış gibi görünürken iktisadi ve siyasi ve kültürel krizler daha da derinleşmeğe başladı. Örneğin Avrupa’da sağ ve tutucu iktidarlar güç kazanmaya başladılar.

Devlerle dans etmenin riski, bugün soğuk savaş dönemine oranla daha da arttı.

Batı'nın Türkiye'de Değişen Ortakları mı?

Türkiye'de elit ve Batı'ya yakın siyasi ve iktisadi geniş bir çevre AKP iktidarı öncesi dönemde statükoyu ve yeni küresel entegrasyonu dolaylı ya da örtülü olarak destekliyorlardı.

Bu çoğunluk oldukça heterojen bir kompozisyon içeriyor. Sosyal demokratlardan merkez sağa, büyük sermaye çevrelerinden işçi sendikalarının birçoğuna geniş bir alanı kapsar. Aydınların, üniversite çevrelerinin ve medyanın yine büyük bir bölümü örtülü veya aktif olarak bu kompozisyonun içinde yer alırlar.

Yine Atatürkçü çevrelerin, Cumhuriyetin değerlerine önem verenlerin büyük oranda bu grupta bulunduğunu söylersek yanlış yapmış olmayız.

Bu geniş ve türel olmayan kompozisyonu oluşturanlar çok farklı özelliklere sahip olsalar da, temel bir paydada birleşiyorlardı. Sistemle kavga etmeden, onunla çatışmadan işi oluruna bırakmak ve onunla bütünleşmeye girmek.

Batılı değerlere ve yaşam tarzına az ya da çok yakın ve yatkındılar.

Genelde demokrasiyi desteklemelerine karşın, "hangi demokrasi" konusunda görüşler farklılaşıyordu. Liberal demokrasiden katılımcı ve sosyal demokrasinin sınırlarına kadar yaklaşan bir kompozisyonla karşı karşıya geliyorduk. Batıya sıcak ve yakındırlar. "Batı"cılardan gerçek "Batılı" değerlere sahip çevrelere kadar geniş bir yelpaze bu heterojen hatta yer alıyor.

1990 sonrası yeni küresel düzenin Türkiye'yi, "bölgeyle birlikte radikal bir biçimde değiştirebileceğini" ancak geniş grubun içindeki küçük bir azınlık seslendirebiliyordu. Ağır aksak da olsa demokrasinin yürüyeceği ve statükonun genelde korunacağı beklentisi çoğunluğa egemendi.

Bu çevreler ikinci dünya savaşının bitiminden itibaren Batı ile birlikte bu anlayışı ve uygulamayı sürdüre geldiler.

Değişen hesaplar ve ortaklar

Oysa 1990'lı yıllardan itibaren ABD, AB, Asya ve Ortadoğu'daki yeni gelişmeler, Türkiye'deki hâkim anlayışın artık geçerli olmadığını ortaya çıkarmaya başlamıştı bile.

ABD ve AB Ortadoğu'da radikal bir yeniden yapılanma istiyorlardı. Ortadoğu'daki bazı ülke haritalarının ve rejimlerinin değişmesi söz konusuydu.

Türkiye'de ise ABD ve AB'nin eski ortakları yerine yenileri belirlenmişti. Eskiden iş çevreleri, bürokrasi, elit ve askerlerle işbirliği yapan ABD ve AB şimdi İslamcı tercihleri öne çıkan siyasi ve iktisadi çevrelerle işbirliğine geçiyordu.

Ortadoğu'nun yeniden yapılandırılması yeni ortaklarla sürdürülecekti. Batı'nın bu yeni tercihi Türkiye içinde önemli değişiklikleri zorunlu kılıyordu.

Ilımlı İslam tercihi ve eski ortaklar

Eskiden Batı'da, yaşam tarzı olarak kendine yakın (ve benzer) bir Türkiye tercih edilirken şimdi İslami değerlerin öne çıkacağı bir yeniden yapılanmaya yeşil ışık yakılıyordu.

Batı’nın Ortadoğu’da yapmak istediği yeniden yapılanma için gereken bir şeydi bu. İslami bir yapılanma, Batı’nın istediği değişiklikler için daha uygundu.

Batı’nın Türkiye’deki ortağı değişince eski ortaklar hem zor duruma düştüler hem de bir ikilem içinde kaldılar.

Aydınlar, elit, sermaye çevreleri, askerler Batıyı kendine yakın görmüş Atatürkçü çevreler birden bire “Batı’yı karşılarında buluverdiler.” Bu hiç beklemedikleri bir şeydi. Yetmiş yıldır bel bağladıkları Batı ile karşı karşıya geliverdiler. Batı artık İslamcıların arkasındaydı.

Ancak burada bir şeyi ayırmak gerekir:

- Batı yönetimlerinin Türkiye ve Ortadoğu ile ilgili yeni politikaları ile,

- Batı’nın değerlerini, halklarını ve demokrasilerini birbirlerinden ayırmak durumundayız.

İngiltere’de Irak işgalini hazırlayan İşçi Partisi iktidardan düştükten sonra yeni iktidara gelen muhafazakâr ve liberaller eski politikaları ve iktidarları yerden yere vurmaya başladılar mı?

Batı’nın Türkiye ikilemi

ABD ve AB yeni Ortadoğu politikaları uğruna Türkiye’deki ortaklarını değiştirmelerine karşın yeni risk olasılıklarını da tartışmaya başladılar. “Acaba İslamcı yapılanmanın desteklenmesi Batı için ne gibi riskler doğuracaktır” sorusu son 2 yıldır Batı’da en fazla tartışılan konu.

Aynı şekilde, Türkiye içindeki “eski Batı ortakları da” Batı’nın kendilerini yüzüstü bırakması sonucu, “ilk defa ABD ve AB’ye daha eleştirel bakmaya başladılar.” Bugün Türkiye’de ABD ve AB yönetimlerini oldukça ağır biçimde eleştirmeye başlayan kimi siyasi partilerin, sendikaların, hatta sermaye çevrelerinin ve elitin AKP öncesinde Batı ile çok yakın ilişki ve işbirliği içinde olduğunu biliyoruz.

Batı’nın Türkiye ve bölge üzerindeki teoriden uygulamaya dönen yeni politikaları Türkiye içindeki tarafların konumlarını da hızla değiştirmeye başladı. Büyük ölçüde edilgen politikalar ve uygulamalar içinde yürüyen Türkiye bu bunalımları ancak katılımcı demokrasinin kuralları içinde atlatabilecektir.

Türkiye’nin iç dinamiklerindeki büyük olumsuzluklara karşın, yukarıda çizilen tablo, olumlu bazı gelişmelerin de birlikte ortaya çıktığını gösteriyor.

İktisat, Siyaset, Kültür ve Bölgesel İşbirliği

Türkiye içinde, Cumhuriyet'le Osmanlı arasında barışma yerine çatışma anlayışı sürdükçe, bölge ülkeleri, "kendi iç iktidar kavgalarını en öncelikli mesele olarak gördükçe", bölge üzerinde küresel hesapları olan büyük güçlerle işbirliği, her şeyden önemli olarak değerlendirildikçe, ne Türkiye'de ne de bölgede sorunlar hafifleyebilir.

"Çözülebilir" sözcüğü yanlıştır, çünkü sorun her zaman olacaktır. Önemli olan hafiflemeye doğru, çözmeye doğru iç ve dış dinamiklerin kanalize edilebilmesi ve kullanılabilmesidir.

Dünyada her ülke sistemin şu ya da bu derecede içindedir, onun bir parçasıdır. Çin de, Rusya da ABD kadar bu aksak yürüyen sisteme dâhildir.

Sorun, sistemin içinde aşırı bir biçimde edilgen olup olmamakta yatar. Diğer bir deyişle kimi ülkeler ve güçler sistemde çok daha egemen bir biçimde yer alırlar.Ve dolayısıyla çıkarlarını (refahlarını) diğerlerinden daha fazla koruyup geliştirirler.

Ya Türkiye?

İş Türkiye'ye gelince, ülkenin kendine özgü sorun ve çatışmaları ile Ortadoğu bölgesininkiler iç içe geçmeye başlamıştır.

Kimi zaman örtüşen özelliklerle kimi zaman da siyahla beyaz kadar zıtlık gösteren dinamiklerle yüz yüze geliyoruz. Örtüşme ve çatışmalar iç içe geçmiştir. Örneklerle işi somutlaştırırsak:

Eğer Cumhuriyet'e, demokrasiye, çağdaş uygarlık değerlerine bağlı bir vatandaş iseniz, Türkiye'nin İran'la ya da Suriye ile ilişkilerinin siyasi ve iktisadi alanlarda geliştirilmesi size ters gelebilir.

İran'da İslami bir düzen var; onunla yakınlaşmak demek yavaş yavaş Türkiye'nin yaşam tarzının onlara benzemesi demektir. Bu nedenle İran'la siyasi ve iktisadi ilişkilerin geliştirilmesinin laikliğe, demokrasiye ve çağdaş değerlere ters düşeceği sonucuna varabilirsiniz.

Buna karşılık madalyonun öbür yüzünde başka gerçekler vardır. Türkiye büyük iç sorunlarla yüz yüzedir, ülkenin bölünme tehlikesi vardır. Türkiye bu iç ve dış tehditlere karşı yakın komşuları ile işbirliği yaparak kendini koruyabilir. "İran ve Suriye de benzer tehditlerle karşı karşıyadır" dersek, bu da yanlış olmaz. Ekonomik açıdan da bu işbirliği çok önemlidir.

"Herkes kendi rejimini koruyarak işbirliği yapabilir" şeklinde soruna bakabiliriz. O zaman olayın artıları ve eksileri daha iyi anlaşılmış ve ayrıştırılmış olur.

Dünyanın yaşayan gerçekleri ile ilkeler, kuramlar ve yaşam felsefemiz arasında bir denge kurmak zorundayız.

"Ya bu ya öteki diye ayırıp" aşırı genellemeler içine kendimizi hapsettiğimiz zaman akılcılıktan ve yaşayan dünyadan uzaklaşmış oluruz.

Bunları yaparken yine de bazı asgari müştereklerde birleşmek gerekir: Katılımcı (örgütlü) demokrasi, çağdaş değerler ve çağdaş hukuk düzeni bu asgari müştereklerin başında gelir.

Reel politiğin gerekleri

Olayın reel politiğinde, “ülkelerin makro maksimizasyon stratejileri ve planları olmak zorundadır.” Uygar ve demokratik ülkeler bu çizgi doğrultusunda hareket ederler.

Kesin kalıplara bağlanmış bir şey değildir bu. Ülkedeki asgari müşterekler ve örtülü toplumsal mutabakat çerçevesinde uzanan geniş bir yelpazedir.

İktisadi ve siyasi çıkarlar, kültürel birliktelikler ve güvenlik meseleleri bunların başında gelir. Din ve inanç meselelerinde bir ülkenin Müslüman ya da Hıristiyan kimliğini kabullenmek, demokrasi ve çağdaş değerler ile çatışmaz.

Bu değerler de yaşayan dünyanın ve reel politiğin ayrılmaz parçalarıdır. Fransa’nın ya da İspanya’nın demokrasileri bu ülkelerin Katolik kimliğini de esas almak zorundadırlar.

Ya da Hugo Chavez, “Ben hem Katolik hem de sosyalistim” derken Venezüella için aynı gerçeği kabullendiğini gösterir. Fidel Castro, Papa Havana’ya gittiğinde onun elini öptü. Bir sosyalist ve ateist olmasına karşın ülkesinin Katolik kimliğini kabullenmesinin bir simgesiydi bu.

Bu nedenle, elmalarla armutları birbirlerinden ayırmamız gerekir. Demokrasi, hukuk, çağdaş değerler ve kültür bir bütünün ayrılmaz parçalarıdır. Birinin varlığı, diğerlerinin yok sayılmasını gerektirmez. Önemli olan asgari müştereklerde birleşebilmektir. Çağdaş dünyada bunun da kriterleri bellidir.

Türkiye'nin Açılması ve Kapanmasındaki Kavram Kargaşası

Açılma ve kapanma kavramları Türkiye'de çok sık olarak, yanlış kullanılmaktadır.

- Ekonomik olarak dışa açılmak ve kapanmak.

- Sosyal ve kültürel olarak dışa açılmak ve kapanmak.

- Siyasal olarak açılmak ve kapanmak ve daha birçokları.

Bunları tamamen soyut kavramlar olarak ele alırsak ve genellemeler yaparsak büyük yanlışlarla karşı karşıya kalırız.

Birileri kalkıp bize, yaşadığımız çağ açılımlar çağıdır; iktisatta, kültürde, siyasette sonuna kadar açılmalıyız derse buna kim itiraz edebilir ki? Bu ileri iletişim çağında ve küresel değerlerin yaygınlaştığı ortamda açılmaya zaten karşı konulamaz. Olayın iktisadi boyutunu ele alalım:

- Çin bugün dünyanın en açılmış, en fazla yabancı sermayeyi son 15 yılda iç pazarına çeken (kabul eden) bir ülke konumunda. Hem de planlı ve sosyalist bir iç düzen içinde.

Bir taraftan yabancı yatırımları (ve firmaları) iç piyasasına çekerken öte yandan "dış pazarlara en bağımlı" bir ekonomi konumundadır: İçeride üretimi kendisi yaparak ya da yabancılara ürettirerek dışarıya satar. Her yıl yüz milyarlarca dolar ihracat yapamazsa Çin ekonomisi (ve devleti) çöker ve parçalanıp gider. İşte bu nedenle Çin açılmak ve dış piyasalara bir anlamda bağlanmak zorundadır. Ancak tek bir koşulla; planlı ve ulusal çıkarlarını koruyan bir biçimde, kontrolü kaybetmeden, küresel rüzgarların esiri olmadan.

- Aynı şeyi Fransa, Almanya, İngiltere Avrupa Birliği şemsiyesi altında daha değişik biçimde yaparlar. Dünya ekonomisi içindeki sınai, ticari, mali ve teknolojik yerlerini kaybetmeden dışa daha da açılmak isterler ve zorundadırlar da.

Osmanlı Devleti'nin son yüzyılı içinde onu parselleyerek Osmanlı topraklarına ve pazarlarına açılmışlardır. Açılım Avrupa için, dünyadaki güçlü konumunu korumanın vazgeçilmez bir aracıdır.

- Bugün ABD ve Rusya da dışarıya en fazla açılan ülkelerdir. Rusya geç başlasa da bu işin bir parçası oldu. Avrupa ile Rusya arasında, kapsamlı bir "karşılıklı açılım söz konusudur." Özellikle de doğal gaz anlaşmaları dolayısıyla.

Ancak bütün bu açılımlar, "kontrollü ve planlı açılımlardır." ABD, AB, Çin, Rusya, Hindistan, Brezilya ikili ticaret ve yatırım anlaşmaları yaparak aralarındaki açılımı gerçekleştirirler. Bu yolla,"küresel pazarlar içinde daha yoğun bir biçimde yer alırlar."

Ayrıca Dünya Ticaret Örgütü (WTO), başta Batı olmak üzere, büyüklerin dışa açılım stratejileri doğrultusunda iş görür. Küresel rekabette Batı büyükleri, "kendi üstünlüklerinin (avantajlarının) bulunduğu alanlarda" açılımları teşvik etmişlerdir. Buna karşılık tarım başta olmak üzere, "koruma ve destek politikalarını" var güçleri ile bugün de sürdürüyorlar. Türkiye bugün pirincini, pamuğunu, tütününü, mısırını ve daha birçok ürünü, bu nedenle dışarıdan alıyor.

Açıklık güzel ama...

Tarımsal ürünlerin küresel ticaretini onlar ellerine aldılar. Türkiye dünya fındığının %65'ini

üretirken, fındığın küresel ticaretinde kontrol, Hamburg gibi borsalardadır. Kakao, pirinç, mısır, pamuk, çay gibi küresel ürünlerde de aynı durum geçerlidir.

Petrol, demir-çelik, kömür gibi alanlarda küresel tekeller ve oligarşik yapıdaki piyasalar egemendir. Açıklık ve açılımlar büyük şirketlerin ve devletlerin tekelindedir. Görünürde fiili bir açıklık (ve açılım) vardır, bu doğrudur. Ancak bu dışa açıklık ve küresellik tek yanlıdır. Aynen Türkiye üzerinden geçirilmesi planlanan Nabucco'da olduğu gibi. Görünürde Türkiye doğal gaz konusunda dışa açılmıştır. Ancak üretim, dağıtım, fiyatlama ve kararlar konusunda ipler tamamen başkalarının elinde bulunuyor.

Türkiye sadece "topraklarını tahsis eden" bir konumdadır. Bakü-Ceyhan ya da Kerkük-İskenderun hatlarında olduğu gibi.

Başka somut bir örnek, 6 Mart 1995'te Türkiye AB'nin dışında iken imzalanan Gümrük Birliği'dir. Bu bir açılımdır, çok doğru; ancak AB'nin tek yanlı olarak Türkiye ekonomisini ve özellikle de Türkiye'nin AB dışı dünya ile olan ekonomik ilişkilerini ipotek altına alan bir açılımdır.

- Bu açılım sonucu Türkiye elindeki fabrikalarını kapatmış; ampulü, deriyi, tekstili, inşaat malzemesini, sigarayı, içkiyi hatta yediği elmayı, eriği dışarıdan almak zorunda kalmıştır.

- Bu bir "ithalat açılımı" olmuştur. İmalat sanayisinde birim üretim içinde dış girdinin payı 15 yılda %50'den, %75-80'e çıkmıştır.

- Ekonomi büyümüş görünürken istihdam düşmüş, işsizlik artmıştır.

Bu tür tek yanlı açılımların, "gerçek açılımlarla hiçbir ilgisi yoktur." Türkiye iktisadi açılımlarını yapmak zorundadır, çok doğru. Bu çağda ülkelerin içine kapanma lüksü olamaz. Ancak açılım katma değeri arttıran, fabrikaları kapattırmayan, yerli tarımı çökertmeyen, ekonomiyi tek yanlı olarak dışa bağlamayan, bizim büyük şirketlerimizi yabancıların taşeronları haline getirmeyen" açılımlar olması gerekir.

Son yıllarda Mustafa Koç'tan Rıfat Hisarcıklıoğlu'na, Odalar Birliği'nden TÜSİAD'a tek yanlı Gümrük Birliği'nden yakınanların ortaya çıkması bundandır. Fabrikalarını kapatanlar, bankalarını yabancılara satanlar, alış veriş merkezleri açarak ithalatçı konumuna gelmeye başladılar. Türkiye bir ithalat cenneti haline dönüşmüştür.

Bu köşede hep yazdım; "Avrupa'nın dediğini değil, yaptığını yapacaksın", işte o zaman arka bahçe olmaktan kurtulabiliriz.

Avrupa'nın yaptığını yaparsak Avrupalı, dediğini yaparsak onun, özel statülü arka bahçesi oluruz.

Cumhuriyet'le Osmanlı'yı Çatıştırmak mı? Barıştırmak mı?

- Türkiye bugün Cumhuriyet'le Osmanlı'nın örtüştürülme sancılarını yaşamaktadır.

- Cumhuriyet, Osmanlı'nın yıkıntıları üzerinde bir kurtuluş ve yeniden doğuş olarak kurulmuştur. Hem de Osmanlı topraklarını istila eden "müstevlilere" karşı.

- Ancak toplumsal yaşam bir bütünlük gösterir. Osmanlı'nın olumsuzluklarına karşı kurulmuş olmasına rağmen, toplumsal yaşam kültürüyle, inançlarıyla, kimi yaşam değerleriyle sürüp gider.

Sorun artıların ve eksilerin ayrıştırılmasında yatıyor. Türkiye Cumhuriyeti tabii ki Osmanlı'nın bir anlamda devamıdır.

Namık Kemal, Ziya Gökalp, Mehmet Akif, Tevfik Fikret ve diğerleri, Osmanlı'nın değerleri olduğu kadar Cumhuriyet'in öncüleridir de. Önemli olan dünyanın demokratik, çağdaş ve uygar özelliklerine uyum sağlamakta yatıyor.

- İktisadi anlamda yeniden yapılanmaktan, teknolojik gelişmelere uyuma,

- Katılımcı demokrasinin gelişmiş toplumsal ve bireysel değerlerine,

- Çağdaş değerlerin günlük yaşam tarzına yansıyan özelliklerine,

- Bireysel özgürlükler ve toplumsal özgürlükler arasındaki uyuma,

- Demokratik ve uygar ülkelerin uluslar arası ilişkilerinde, "karşılıklı çıkarlara dayalı dengeleri oluşturma" kriterlerine kadar yayılan geniş bir yelpaze söz konusudur.

Bugünkü Cumhuriyet Türkiye'sinin bu bağlamda, "geçmiş ile bağlarının güçlendirilmesi tabii ki gerekir." Çağdaş ve demokratik uluslararası koşulları göz ardı ederek eskiye, kesinlikle dönülemeyeceği gibi, geçmişten tamamen koparılmış bir Cumhuriyet Türkiye'sinin oluşturulması da söz konusu değildir.

Bugün bu gerçeği bozan esas sorun, iç ve dış dengeler arasında meydana gelen çok güçlü etkileşimlerin, "olumlu boyutlarıyla değil, büyük ölçüde olumsuz boyutlarıyla işlemekte oluşudur."

Bu etkileşimler Türkiye'nin çağdaş ve demokratik toplumsal dönüşümünün önündeki en büyük engelleri meydana getiriyor.

Cumhuriyet'le Osmanlı, gereksiz yere karşı karşıya konup kavga ettiriliyor. Özellikle kültür ve düşünce boyutlarıyla, aradaki bütünleşmeleri ortaya çıkaracak bir yaklaşımla sorunlara bakmak gerekir.

Galiba bütün sorun bireysel ve toplumsal yararların (çıkarların) örtüştürülmesinde ve bunun dış ilişkilerle bütünleştirilmesinde yatıyor.

Bu sorunun üstesinden gelebilmek için en başta, katılımcı demokrasinin nasıl inşa edileceğinin bilincinde olmamız gerekiyor.

Mustafa Kemal Atatürk'ün kimliğinde bile Osmanlı ile Cumhuriyet'in örtüştüğünü görüyoruz.

Cumhuriyet'in ve kurtuluşun mimarı Atatürk, bir Osmanlı zabitidir.

Osmanlı'yı Cumhuriyet'in karşısına zorla çıkarmak isteyenlerin niyetleri farklı olabilir. Onlar için Osmanlı sadece, siyasi bir araç niteliğini taşıyabilir.

Özellikle de bu coğrafyanın stratejik öncelikleri açısından...

Ancak Falih Rıfkı Atay'ı ve Nutuk'u okuduğumuzda; "Osmanlı Cumhuriyeti", "Veda" ve "Dersimiz Atatürk" adlı filmleri izlediğimizde; Müjdat Gezen'in tiyatrosunda "Mustafam Kemalim"i seyrettiğimizde, Osmanlı'dan nelerin çıkarılması ve Cumhuriyet'te nelerin desteklenmesi gerektiğini çıplak gözle bile kolayca görürüz.

Yeter ki içinde yaşadığımız ve yurttaşı olduğumuz bu topluma bütünleştirici, birleştirici, çağdaş ve uygar bir gözle bakabilelim.

Bugün yaratılmak istenen Osmanlı-Cumhuriyet çatışması yapaydır ve başka amaçlara yönelik bir araç olarak kullanılmaktadır.

Dengeler, Çıkarlar ve Katılımcı Demokrasi Arasındaki Bağlar

Charles de Gaulle'ün "uluslararası ilişkilerde duygular ve ideolojiler değil, çıkarlar söz konusudur" ifadesi, 1990 sonrasının yeni küresel düzeninde daha özlü bir anlam kazanıyor. Ancak ulusların (toplumların) alt katmanlarına inildiğinde, duygular ve ideolojiler otonom dinamikler olarak öne çıkabiliyor.

De Gaulle'ün sözünde göz ardı edilmiş önemli bir şey var; bu ifade ancak, demokrasi ile idare edilen ülkeler açısından söz konusu olabilir. Fransa demokratik bir ülke olan Kanada ile ilişkilerinde veya krallık yönetiminin egemen olduğu Suudi Arabistan ile olan ilişkilerinde Charles de Gaulle'ün ifadesine sadık kalabilir.

Diktatörlükle yönetilen bir ülkenin uluslararası ilişkilerinde ise esas olan, "antidemokratik iktidarın çıkarlarıdır", halkın çıkarları ikinci planda kalır.

Uluslararası ilişkilerde "denge, çıkar ve katılımcı demokrasi" üçgeni ayrılmaz bir bütünü oluştururlar. Katılımcı demokrasi yoksa ne halkın yararı (çıkarı) ne de uluslararası dengeler göz önünde tutulabilir. İç dinamiklerin otonom güdüleri ve küresel güçlerin yönlendirmeleri, işlerin nasıl yapılacağını belirler.

Türkiye'nin yüzleştiği sorunlar

Kıbrıs, Ermeni tasarıları, Güneydoğu, Dicle ve Fırat, Patrikhane, Afganistan, İran ve Kuzey Irak konularında "dış talepler" Türkiye'yi zorluyor. Bütün talepleri karşıladığınız zaman "sıfır sorun" durumu ortaya çıkıyor. Sıfır sorun politikası, yarınların "yeni sıfır sorunlarının" altyapısını hazırlamaya başlar.

Oysa insanlık tarihi ve bugün birçok ülkede ulaşılan demokratik yapılanmalar "paylaşım sorununu" sürekli yaşarlar. Demokrasilerde katılım, denge ve çıkar mücadelesi birlikte yürür.

İktisadi refahın paylaşımı ve dengelenmesi, bireysel ve toplumsal özgürlüklerin ve hakların karşılıklı çıkarlar doğrultusunda paylaşılması, sürekli bir mücadeleyi (kavgayı) zorunlu kılar.

Bir cambazın ip üzerinde yürüyebilmesi için sürekli mücadele etmesi (kavga vermesi) gerekir. Örgütlü toplumsal güçlerin iktisadi ve siyasi haklar doğrultusunda mücadeleleri, demokrasinin vazgeçilmez koşuludur.

- İçerde iktidar ve muhalefet mücadele (kavga) eder; katılımcı demokrasilerde örgütlü toplumsal katmanlar hem iktidar hem de muhalefeti oluştururlar. İçerde "sıfır sorun" demek krallık ya da diktatörlükle eş anlama gelir. Diktatörlerin astığı astık kestiği kestiktir. Onlar açısından hiç sorun yoktur.

-Uluslararası ilişkilerde (dış politikada) de sürekli olarak karşılıklı çıkarları koruma ve denge arayışları vardır. Birleşmiş Milletler'den Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO), Avrupa Birliği'nden Şanghay İşbirliği Örgütü'ne kadar bütün kurumlarda mücadele (kavga) ve denge arayışları sürekli yürür gider.

Sıfır sorun, dünyada ancak, yaşam tümüyle bittiğinde son bulur. Sorunlar ve onları çözme girişimleri kesiksiz vardır. Dünya (ve ülkeler) demokratikleştikçe sorunların nitelikleri de değişmeye

başlar. Ancak gerek demokrasilerde gerek uluslararası ilişkilerde “sıfır sorun” diye bir şey olamaz.

Demokrasilerin yaşayabilmesi için katılım, paylaşım ve denge konularında sürekli mücadele (kavga) gerekir. Dünyada en büyük kavgalar ülkelerin bağımsızlıkları için verilmiştir. ABD’nin İngiltere’ye karşı bağımsızlık savaşından Türkiye’nin işgalcilere karşı İstiklal Savaşı’na kadar pek çok örnek görürüz.

Bağımsızlık mücadelesi “sürekli bir savaşımdır.” Avrupa, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, “Fransa ve Almanya başta olmak üzere”, ABD’ye karşı örtülü bir mücadele yürütmüşlerdir. Çıkarların korunması için bu dengeleme girişimleri vazgeçilmezdir. Önce dış mücadele (ve bağımsızlık) sonra iç mücadele (çekişme) ağırlık kazanmaya başlar. İngiltere, Almanya, İspanya savaş sonrasında demokrasi konusunda önemli iç kavgalar yaşadılar ve halen de yaşıyorlar.

2008 ekonomik krizi ABD, AB, Çin ve Rusya’nın uluslararası ilişkilerinde yeni mücadeleleri (kavgayı) doğurmuştur.

Demokrasi bir anlamda refahın ve özgürlüklerin paylaşımı, dengelenmesi ve karşılıklı çıkarlara göre gerçekleşmesi kavgasıdır. İnsanoğlunun bulunduğu her yerde bu devam edecektir.

Katılımcı demokrasi, denge arayışları ve çıkarların korunması mücadelesi insanlar ve insanlık var olduğu sürece aksamadan, kendi dinamikleri içinde yürüyecektir.

Türkiye’nin bugün dış ilişkilerinde yaşamakta olduğu derin sorunların arkasında, katılımcı demokrasi eksikliği ve buna bağlı olarak dengelerin ve çıkarların yeterince korunamaması zaafları yatmaktadır.

Gerçekten, Yeni Avrasya Açılımı mı?

Başbakan Tayyip Erdoğan'ın "stratejik" Rusya gezisinden sonra, Şubat 2010'da, Gül'ün Hindistan ziyareti acaba, "hükümetin yeni Avrasya açılımı" olarak mı tanımlanmalı? Bir süre önce de, Ankara'nın organizasyonu ile iş çevrelerinden geniş bir heyet Çin'e gitmiş ve yeni bağlantılar yapmıştı.

Erdoğan'ın Moskova gezisinden doğalgaz ithali, tekstil ve gıda ürünleri ihracatı konularında "daha uygun koşullar" getirilirken, nükleer enerji konusunda da ön anlaşmalar yapıldı.

Bir Çin otomotiv devi, büyük bir yatırımla Türkiye'ye geliyor. Türkiye üzerinden Avrupa'ya ve Ortadoğu'ya ihracat yapmayı planlıyorlar.

Çin, Rusya ve Hindistan Avrasya'nın (ve dünyanın) üç büyük devidir. Üçünün toplam nüfusu 2,5 milyarı aşıyor. ABD ve AB'nin her birinin altışar katı büyüklüğünde bir ölçeğe sahipler.

Erdoğan hükümeti bu "Avrasya açılımını neden başlattı" diye sorduğumuz zaman ilk akla gelen yanıtlar şunlar olabilir:

1) Devam etmekte olan 2008 ekonomik krizi Türkiye'yi de fena halde vurdu. Avrupa ve Kuzey Amerika'daki daralmanın yerini tutacak yeni ihracat pazarları gerekli.

Rusya başta olmak üzere Çin ve Hindistan ile bu nedenlerle ilişkilerin geliştirmesi gerekiyor.

2) Türkiye'de işsizlik had safhada, yakınmalar toplumsal bunalıma dönüşüyor. Çin, Rusya ve Hindistan'dan bazı yatırımlar gelebilir, yeni iş olanakları açılabilir. İç piyasadaki kötü gidiş bu yolla, biraz olsun düzeltilebilir.

3) ABD ve AB'nin Erdoğan hükümeti ile ilişkileri bugün iyi, Ankara'dan memnunlar. Ama bu işin yarını da var. Onlara, tek taraflı olarak bu kadar bağlanmak uzun vadede iktidara da zarar verebilir.

Şimdiden "bazı dengelemelere" gitmek ve hükümetin eline bazı kozlar vermek yararlı olabilir. Bu da "Avrasya açılımını" zorunlu hale getiriyor.

4) Ortadoğu (ve Arap-İran) açılımının iç kamuoyunda yarattığı "kimi rahatsızlıklar", Avrasya açılımı ile dengelenebilir. Hele Çin, Rusya ve Hindistan sahneye çıkarıldığında...

Erdoğan hükümetinin "Avrasya açılımında" ilk akla gelenler bunlar. Bu öğelerin dördü de birlikte değerlendirilmiş olabilir.

Denge politikasına dönüş mü?

1970'li yılların başından beri, "Türkiye için denge politikalarını savunmuş bir akademisyen ve yazar olarak" Avrasya açılımı benim düşüncelerime uygun düşer.

Nedenleri şunlar:

- Türkiye'nin ABD ve AB ile ilişkilerini "normalleştirebilmesi" için Asya büyükleri ile ilişkilerini, "olması gereken düzeye" çıkarması gerekir. Bugün özellikle Hindistan ve Çin'le ilişkiler, olması gerekenin çok altındadır.

- Türkiye'nin Asya'daki varlığı Afganistan'a asker göndermekle değil, Asya pazarlarında tutunmakla sağlanabilir. Asker, Türkiye'nin bölgedeki "ihraç ürünü" olmamalı, onun yerini "sivil ürünler" almalıdır.

Ankara hükümetleri, eninde sonunda denge politikalarına dönme ihtiyacını hep duymuşlardır. Çünkü "dengesiz ve tek yanlı uluslararası ilişki modeli" yalnız Türkiye'ye değil ,yönetimdeki hükümetlere de uzun vadede zarar vermeye başlar.

Denge politikası konusunda bazı örnekleri sıralayalım:

- Menderes, Sovyetler Birliği'ni Temmuz 1960'ta ziyaret edip önemli iktisadi, mali ve sınai anlaşmalar yapma gereksinimi duydu. Bu planlanan açılım, 27 Mayıs'la engellenmiş oldu.

- Demirel 1960'lı ve 70'li yıllarda Batı'dan alamadığını, Sovyetler Birliği'nden sağladı. Aliağa Rafinerisi, İskenderun Demir-Çelik ve Seydişehir Alüminyum başta olmak üzere önemli gelişmelere, denge politikası ile imza attı. 12 Mart ve 12 Eylül darbeleri, "denge politikalarının" kimi çevrelerde yarattığı "rahatsızlıklar" sonucu ortaya çıktı.

- Özal, ABD ile o kadar yakın olmasına rağmen Türk inşaat şirketlerinin ve ihracatçılarının Ortadoğu ülkelerinde faaliyetlerini büyütmeleri için büyük çaba göstermek gereğini duydu. 1980'li yıllarda ihracatımızın % 40-45'i Ortadoğu'ya yapılıyordu.

Türkiye'nin içine düştüğü (veya düşürüldüğü) koşullar, daha önceki iktidar dönemlerinde olduğu gibi Erdoğan hükümetini de Avrasya açılımına itmektedir.

1960'lı, 1970'li ve 1980'li yıllarda Asya'da sadece Rusya göze batıyordu. Açılımlar oraya yapıldı. Bugün daha şanslı bir ortam var; Dev Çin ve Hindistan Rusya'yı da geçerek Asya trenine katıldılar.

Türkiye'nin "Avrasya açılımındaki" kıpırdanmalar acaba;

- Türkiye-Batı ilişkilerini ne kadar normalleştirebilecek?

- Türkiye ile Asya büyükleri arasındaki ilişkileri, "olması gereken düzeye" ne oranda çıkarabilecek?

Ankara'nın elinde önemli kozlar var; sorun, bu kozların ne kadarının kullanabileceğinde yatıyor.

Kutuplaşma ve Kavga mı? Uzlaşma ve Bütünleşme mi?

Türkiye ve içinde bulunduğumuz bölge 1990 sonrasında dünyanın en karmaşık ve riskli coğrafyası haline hem geldi hem de özellikle getirildi.

Küresel boyutta post modern kavgaya başlayan "büyük aktörler" açısından Türkiye boy hedeflerinin başında geliyor.

- Yanına çekip kendi kavgasının bir parçası haline getirmek isteyenler,

- Ayrıştırarak ya da bölüp küçülterek kendi pasta paylaşımlarında bir araç olarak düşünenler,

- "Kontrollü bir istikrarsızlık" yaratarak istediği yöne sürüklemek isteyenler, Türkiye ve bölge üzerindeki senaryolarını uygulamak istiyorlar.

Uluslararası ilişkilerde bu hesaplar ve kavgalar son yüzyıl boyunca kesintisiz süregeldi. Sadece yöntemleri ve teknikleri değişti. Bunu normal karşılamak gerekir.

Ancak bizim kendi içimizde kutuplaşmalara ve çatışmalara meydan vermeden bu küresel kavgada (ve uluslararası ilişkilerde) yer almamız gerekiyor.

Eğer içimizde "etnik, dini ve sosyal çatışmalara girerek", bu küresel ve bölgesel paylaşım kavgasının bir parçası haline gelirsek, Türkiye bunu kaldıramaz.

Popüler deyimi ile "kendi iç dinamiklerimizi", işbirliği ve bütünleşmemiz için kullanmak zorundayız. Bunları, Türkiye ve bölge üzerinde hesaplar yapan küresel aktörlerin emrine sunduğumuz zaman, "içeride kimsenin kazanması söz konusu değildir."

Ne işçisi ve patronu ne de laiki ve dincisi uzun vadede kazançlı çıkabilir. Herkes kaybetmeye mahkûm hale gelir.

Uzlaşma kültürü ve asgari müşterekler

Uzlaşma kültürünün gelişmesi için Türkiye'de çok geniş bir kesimin, "asgari müştereklerde anlaşması gerekir." Asli bazı ortak noktalarda anlaşamazsak kutuplaşmalar ve iç kavgalar giderek artar ve içerde taraf olduklarını sananlar, küresel güçlerin uydusu haline gelirler.

Asgari müşterekler nelerden oluşuyor:

"Katılımcı demokrasi" en önemli omurga parçası olmak zorundadır. Katılımcı demokrasi yoksa toplumun siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel gereksinimleri karşılanamaz.

Siyasal partiler başta olmak üzere toplumsal örgütlenmelerin ulusal çıkarları koruyacak şekilde yasallaştırılmaları ve kurumsallaştırılmaları gerekir.

- Laik-İslamcı kutuplaşmasını (ve kavgasını) ortadan kaldıracak bir zeminin oluşturulması zorunlu. Din (Katoliklik) Fransa'da ülkeyi ayrıştıran değil bütünleştiren bir etkiye sahiptir. Fransızlar Katolik oldukları için daha Fransızdırlar. Yunanlılar Ortodoks oldukları için daha Yunandırlar.

Demokrasinin ve sosyal hukuk devletinin işlerliği sayesinde Katolik Fransızdan ateistine kadar herkes vatandaşlık haklarından siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel olarak yararlanır.

- İktisadi ve sosyal olarak “refahın paylaşımında” bölüşümün adil olması gerekir. Katılımcı demokrasi varsa, sosyal ve sınıfsal örgütlenmeler işliyorsa işçi, memur, esnaf, köylü, sanayici, siyasal örgütlenmeleri sayesinde paylarını alabilirler.

Evet, bölüşümü son safhada hükümet uygulamaları ve politikaları belirler ama öncesinde parlamentolarda sosyal hak sahiplerinin ve sınıfların refahını paylaştıracak güç dengeleri siyasal partiler ve sosyal örgütlenmeler yolu ile sağlanmıştır.

Yeni Clio modelinin Türkiye yerine Fransa’da üretilmesi için Sarkozy elinden gelen çabayı göstererek Fransız işçisinin cebine para girmesini ve istihdamın artmasını istiyor. Belki şirketin patronları için Bursa’da üretmek, maliyetler açısından daha uygun ama sosyal (ve siyasal) gerekçelerle sağcı Sarkozy bile Fransız işçisinin yanında yer almaya mecbur kalıyor. Fransa’daki katılımcı demokrasi, bu sonucu doğuruyor. Bir de Tekel işçilerinin bizdeki grev çabalarına bakalım.

Demokrasinin Fransa’daki bizden farklı yapısı, Renault işçileri ile Tekel işçileri arasındaki algılanış farklarını ortaya çıkarıyor.

Evet, Türkiye’de uzlaşma her alanda gerekli; siyasette, iktisatta, kültürde ve dinde kutuplaşmalar ve kavgalar yerine, “uzlaşma ve bütünleşmeyi sağlamak zorundayız.”

Unutmayalım, gelişmiş ülkeler siyaset, iktisat, kültür ve güvenlik temelleri üzerinde, dört ayaklı bir masa gibi maksimizasyonlarını sağlarlar. Fransa, Almanya, İngiltere ya da İsveç siyasetinde, ekonomisinde, kültüründe ve güvenliğinde asgari müşterekleri sağlayıp kendi iç ve ulusal bütünlüğünü ortaya koyar.

Siyaset, iktisat, kültür ve güvenlik faktörleri arasında bir bütünleşme vardır. Kültür politikası, ülkenin siyasetini olumlu etkileyecek şekilde yürütülür. Bu dört faktör birbirleri üzerinde ayrıştırıcı değil bütünleştirici bir etki yaparlar.

Türkiye’de herkes bu gerçekleri görmek zorundadır. Kutuplaşma ve ayrışmaların kimseye bir yararı olmayacaktır, en azından ülke içinde çatışan ve kutuplaşan yerli taraflar açısından...

İnsanımızın Sağduyusuna Rağmen mi?

Sağduyu sahibi insanlar, halkımızın büyük çoğunluğu nasıl bir Türkiye görmek istiyor?

- Türk-Kürt ayrışmasına ve çatışmasına düşmemiş bir ülke istiyorlar. Demokratik ve sosyal hakların egemen olduğu bir hukuk ortamı içinde eşit yurttaşlar olarak yaşamayı tercih ediyorlar.

- Laik-şeriatçı çatışmasını istemeyenler, bu tuzağa düşmekten korkanlar büyük çoğunluğu oluşturuyor. Bu tür çatışmalar yerine çağdaş ve uygar değerlerin ve yaşam tarzının geçerli olduğu bir hayat istiyorlar.

Çocuklarının dünya nimetlerinden yararlanmasının özlemi içindeler. Yemekten sanata, spordan eğlenceye, eğitimden bilgisayara kadar her alanda ufkunun genişlemesi insanımızın rüyalarını kapsıyor.

Televizyonlardaki yarışma programlarına fiilen katılan ve salonda onları izleyenlere dikkatlice bakın; kapalısının da açığının da nasıl bir özlem içinde olduğunu görürsünüz.

- İnsanların büyük çoğunluğu Sünni-Alevi ayrımcılığı ve çatışması istemiyorlar. Kimsenin aklından böyle bir şey geçmiyor.

- 1970'lerde olduğu gibi sağ sol çatışması da istemiyorlar. Bu çatışmalarla, askeri darbe ortamının yaratılması sonucu halkımız, A'dan Z'ye bunun büyük ızdırabını çekti ve çekiyor.

Halkımızın bireysel ve toplumsal hakları bu askeri darbelerle geri gitti. İnsanlarımız bunu bir daha yaşamak istemiyor.

- Hükümet, bürokrasi, yargı ve ordunun karşı karşıya gelmesini de halkın ezici çoğunluğu istemiyor.

Devlet kurumlarının karşı karşıya gelmesinden en büyük zararı, yine bu kurumların kendisi görür, yalnız halk değil.

İnsanlar bunu da üzülerek izliyor. Eğer halkımızın büyük çoğunluğu bütün bunlara karşıysa bu çatışmaları isteyenler, bizi birbirimize kırdıranlar kimler?

Sanki sihirli bir el düğmeye basıyor ve bütün bunlar "domino taşları" gibi art arda yığılmaya başlıyor.

Yukarıda sıraladığım "ayrıştırma ve çatışmalardan" halkın ezici çoğunluğu kaçınıyorsa, karşı çıkıyorsa bütün bu olumsuzluklar nasıl oluşuyor?

Sorunun yanıtı, "bütün bu antidemokratik oluşumlardan kimlerin yarar sağladığında yatıyor.

Bu "ayrıştırma ve çatışmalar kimlere nasıl kar sağlıyor" sorusunu sorup yanıtlarını araştırdığımız zaman karşı karşıya kaldığımız sorunların gerçek yüzünü görebiliriz.

Nedenler, nedenler...

- Yeni küresel dengelerin 1990 sonrası seyri mi?

- Bastırılmış bazı iç dinamiklerin yeniden ortaya çıkarılışı mı?

- Bu enerji coğrafyasının son yüzyıl içindeki kaderinin vazgeçilmez sonuçları mı?

- Türkiye’nin Doğu ile Batı arasındaki “sıkışmasının yarattığı” sürekli lav püskürtmeleri mi?

Galiba bunların hepsinin kendine göre bazı etkileri söz konusu. Öte yanda insanımızın, halkımızın büyük çoğunluğunun, bu olumsuzluklara karşı çıkan sağlam bir sağduyusu var. Yapılan kamuoyu araştırmalarında bu sonuçlar çıkıyor.

Halkın bu sağduyusunu gerçek bir katılımcı demokrasi zeminine oturttuğumuz zaman sorunlarımız bir bir çözülmeye başlayacaktır.

Yeni yıla girdiğimiz şu günlerde gerçekten de, insanımızın çok büyük bir çoğunluğu kavgasız ve demokratik bir ülke görmek ve onun, eşit haklardan yararlanan vatandaşları olarak yaşamak istiyor.

Kendilerini içerde, kavganın tarafları olarak kabullenenler büyük bir yanılgı içinde olduklarını görmeliler. Çünkü böyle bir iç kavganın, “içerde kazanan tarafı olmayacaktır.” Son yüzyılda dünyada yaşananlar, bu tarihsel determinizmi hiçbir kuşkuya meydan bırakmayacak bir biçimde kanıtlamaktadır.

Makyavel boşuna, “Türkleri dışarıdan saldırarak yenemezsiniz, onları birbirine düşürmeniz gerekir” dememiş...

Küresel Çatışmaların Odak Noktasındaki Türkiye

Türkiye'nin sahip olduğu "fiili ve potansiyel olanaklar" küresel güç odakları açısından stratejik bir önem taşıyor. Bu önem 1990 sonrasının "yeni küreselleşme" yapılanmaları sonrasında katlanarak büyüdü. Sıralayalım:

- Kuşkusuz, "bölgenin enerji kaynakları ve ulaşım yolları" bu büyümede başı çekiyorlar.

- Su kaynaklarının "kullanımı ve paylaşımı" bakımından Türkiye, odak noktasında bulunuyor.

- Türkiye ayrıca, "Hıristiyan-Müslüman cephelerinin (ya da çatışmasının) fay hattındaki bir ülke konumundadır. Yalnız coğrafi olarak değil, sosyo-kültürel doku olarak da Hıristiyanlık ve Müslümanlık arasındaki "bir bileşke" konumundadır.

Adeta, fay hattı üzerinde inşa edilmiş bir köprü gibi. 1990 sonrasında bu köprü daha çok "tek yanlı çalıştırılmak isteniyor."

- Türkiye; ABD, AB ve Çin, Japonya, Rusya, Hindistan gibi Asya büyüklerinin göz diktikleri ticaret, ulaşım yolları ve pazar arayışlarında yine stratejik, olağanüstü bir konuma sahip.

- Ve belki de "enerji sorunu" kadar önemli bir, "bölgesel demokrasi sorununun" odak noktasında bulunan bir Türkiye var.

Gerçek demokrasiye, katılımcı demokrasiye en yakın sosyopolitik, kültürel ve tarihi koşullara ve potansiyele sahip bir ülke durumundadır.

Cumhuriyeti ve devrimlerini kısmen de olsun yaşamış ve yaşamakta olan ve demokrasiye, biçimsel ağırlıklı da olsa geçebilmiş, 73 milyonluk Türkiye küresel güç odaklarının,

- kimi zaman korkulu rüyası,

- kimi zaman da bölgede bir amortisör ya da fren olarak algıladıkları ortak durumundadır.

- Fransa, Almanya, İngiltere gibi AB ülkeleri Türkiye'de, "aynen kendileri gibi bir demokratik ve toplumsal yapı" olmasını istemiyorlar. Onların yaptıklarını yapmayan ama, "genellikle dediklerini yapan, taleplerini yerine getiren" bir ülkeyi tercih ediyorlar.

- Türkiye'ye "AB ile kurdurdukları düzen", hep bu yönde işletiliyor. İktisadi, kültürel ve siyasi konularda onların taleplerini karşılayan tek yanlı bir ilişki düzeninin olması yönünde politika yürütüyorlar.

- ABD ile ilişkilerde, "ABD'nin Ortadoğu politikalarına uyum sağlayan ve taleplerini yerine getiren" bir yapılanmayı tercih ediliyor.

Katılımcı demokrasi yerine "biçimsel ve liberal demokrasi" öne çıkarılıyor.

Diğerlerine gelince...

Asya büyüklerine gelince... Rusya, ABD'nin bölgede egemen olmasına karşı. Ancak onunla da yakınlaşma içinde, yeni politikalar üretiyor.

Gerektiğinde, süper güç ABD ile kimi konularda, "ikili ortak küresel çıkarlara" yönelik

uygulamalara gidebiliyor.

Japonya ve Hindistan diğer Asya büyükleri olarak iktisadi ve ticari ağırlıklı öğeleri öne çıkarıyorlar. Onların bölgede henüz, ABD ile siyasi bir çıkar çatışmasına girecek lüksü bulunmuyor.

Çin ise iktisadi ağırlıklı yaklaşmakla birlikte, kısmen siyasi ve askeri kimi angajmanlara girebiliyor. İki numaralı süper güç olarak yarının hesaplarını yapıyor.

Bu genel manzara içinde Türkiye'nin bölgedeki konumuna baktığımız zaman, fiili iç gelişmeler ile potansiyel olanaklar arasında önemli çatışmaların ve çelişkilerin yaşandığını görmekteyiz.

Sorunun temelinde katılımcı demokrasi zaaflarımızın bulunduğunu söylemek yanlış olmaz.

Çünkü iç dinamiklerle dış dinamikler arasında ulusal çıkarlara yönelik politika ve uygulamaların bütünleştirilmesi için katılımcı demokrasi yaşamsal bir önem taşır.

Uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin karşılıklı çıkarlarının korunması için katılımcı demokrasi, olmazsa olmaz bir öğe haline geliyor.

“Atatürk’ün Yeniden Yorumlanması” Meselesi...

Batılı Türkiye ve bölge uzmanlarının 1990 sonrasında ilgilendikleri önemli konulardan birisi, “Atatürkçülüğün (Kemalizmin) yeniden yorumlanması” meselesi oldu ve olmaya da devam ediyor. Son 20 yılda Amerikalı, İngiliz ve Alman araştırmacı ve akademisyenlerin konuya eğildiklerini görüyoruz.

- Geleneksel (klasik) Atatürkçülükten, Lozan’dan ve Cumhuriyet’ten “şikâyeti olanlar var.” 1990 sonrasının yeni küresel yapılanmasına Türkiye’nin uydurulması için, onlara göre Atatürkçülüğün yeniden yorumlanması gerekiyor.

- Türkiye’nin “yeniden yapılandırılması” ile Atatürkçülüğün yeniden yorumlanması arasında bağlar kuruluyor. ABD bürokrasisinde önemli görevler üslenmiş Graham Fuller, *Yeni Türkiye Cumhuriyeti* kitabında bu yorumun ayrıntılarına giriyor.

German Oriental Institute’un yöneticisi ve Türkiye uzmanı Dr. Udo Steinbach, “çok daha kapsamlı ve çarpıcı” yorumlar getiriyor. Bu konudaki ilk görüşlerini Uluslararası Girne Konferansları’nda ortaya koymaya başlamıştı.[2] 1998’de Antalya’da 13. Türk-Alman Gazeteciler Sempozyumu’nda da, Atatürkçülüğü ve Cumhuriyetin kuruluşunu kendine göre yorumluyordu.[3]

Çok uzun yıllardan beri tanıdığım dostum Dr. Andrew Mango ise, son 10 yıldır verdiği konferanslarda, yeniden yorumlama meselesini gündeme getirdi. Atatürk’le ilgili olarak yazdığı İngilizce ve Türkçe kitaplara, yeni bölümler ekleyerek yeni görüşler ortaya koydu. Bunlar sadece bazı örnekler.

Acaba neden...

Avrupalı ve Amerikalı Türkologlar ve Oryantalistler acaba neden Atatürk’ün yeniden yorumlanmasına ve “güncelleştirilmesine” çalışıyorlar?

1) Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra, “Türkiye’nin odak noktasında yer aldığı” Balkanlar, Doğu Akdeniz, Kafkasya ve Körfez dörtgeninde “yeni düzenlemeler” yapılıyor. Sınır ve rejim değişiklikleri öngörülüyor.

2) Türkiye bu yeni yapılanmada gerekli olan potansiyeli Batı açısından, elinde bulunduran bölgenin tek ülkesi konumundadır.

- NATO’nun üyesi, AB ile özel bağları var, “onun yavaş yavaş denetimi altına sokuluyor.”

- Sosyo-politik yapısı ve kültürel dokusu ile ”Batı’ya en yakın bölge ülkesi” olarak görülüyor.

- Dışa tamamen açık iktisadi yapısı, liberal demokrasisi ve ölçeği ABD ve AB’nin gözünde onu, “rakipsiz bir konuma getiriyor.”

- Üstelik ılımlı bir İslam ülkesi özelliğini taşıyor.

Nasıl bir Türkiye?

Bölge yeniden yapılandırılırken “nasıl bir Türkiye” sorusunun ve sorununun yanıtı aranıyor.

- ABD ve AB, yeniden yapılanmada, İslami ağırlıklı bir Türkiye’ye kuşku ile bakıyorlar; bunun

kendileri açısından kontrol edilemeyecek riskler taşıdığını düşünüyorlar. Türkiye'nin Batı yaşam tarzından ve değerlerinden fazla uzaklaşmasını istemiyorlar.

- Öte yandan Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, "katılımcı demokrasinin" gelişebileceği bir yeniden yapılanma da işlerine hiç mi hiç gelmiyor.

- Liberal ekonomi ve liberal demokrasi zemini üzerine oturtulmuş Batılı ve "Batıcı" bir Atatürkçülük tanımı, günün koşullarına, onlar adına uygun düşüyor.

Eksik kalan kısmın ise "Ilımlı İslam" ile telafi edilebileceğini düşünüyorlar.

3) Ancak bu arada, Kurtuluş Savaşı sırasında Atatürk'ün Kürtlerle ilgili kimi açıklama ve yazışmaları kullanılarak, "yeni açılımların yeni Atatürkçülük ile bütünleştirilmesine çalışılıyor."

Batılı Türkologlar "nasıl bir Türkiye" sorununa yanıt ararken "hangi Atatürk" sorusunun da yanıtlarını, kendileri verme çabası içindeler. Kısacası, öngörülen yeniden yapılanmalara uygun bir Atatürk yaratmak istiyorlar. Soğuk Savaş sonrasında yoğunlaşan yeni Atatürkçülük arayışlarının gerisinde bölgenin yeniden yapılandırılması var.

Ankara – Moskova İlişkileri Nereye Gidiyor?

Geçen yıl Putin, Mayıs 2010'da da Medvedev ile Ankara arasında imzalanan 37 anlaşma ve protokol, iki ülke ilişkilerinin geleceği açısından büyük önem taşıyor.

Bu anlaşmalar iktisadi ağırlıklı olmakla birlikte yarın siyasi sonuçlar doğuracak özelliklere sahiptir. Kuşkusuz, önce anlaşma niteliğine dönüştürülebilmesi için onaylanmaları gerekiyor. Ancak Erdoğan hükümetinin imzaladığı protokoller Meclis'ten kesinlikle geçecektir.

Nükleer enerji, petrol, doğalgaz, ticari ilişkiler, karşılıklı yatırımlar, finansal kurumlar, seyahat kolaylıkları ve eğitim alanlarındaki bu protokol ve anlaşmalar 25 yıl önce yapılmış olsaydı farklı yorumlanırdı.

- Türkiye blok mu değiştiriyor?

- Batı'dan kopuyor muyuz türünden soru ve yargılar ortalığı kaplardı.

Bugün mesele çok daha farklı algılanmaktadır. *"Bir zorunluluk",* pratikte yapılması gerekenler ve Türkiye'nin önünün açılması olarak değerlendirilmektedir.

Ayrıca Türkiye ve Rusya'nın karşılıklı çıkarlarının sağlam bir zemine oturtulması bakımından da önem taşıyor. Öte yandan Rusya, artık sosyalist bir blok değildir. Sisteme entegre olmaya çalışan büyük bir ülkedir.

Türkiye açısından durum

Türkiye son 60 yıldır ilişkilerini ABD ve Avrupa boyutunda geliştirdi ve derinleştirdi. Yanı başındaki dev Rusya ile ilişkileri güdük kaldı. Şimdi yeni girişimlerle ABD ve Avrupa boyutlarına Rusya boyutu ekleniyor. Yarın bunlara büyük olasılıkla Çin ve Hindistan boyutları eklenecek.

Bu gelişmelerin bir boyutunda *"yeni denge politikaları, diğer boyutunda ise küresel koşulların getirdiği vazgeçilmez sonuçlar"* görmek gerekir.

İdeolojik değil

Türkiye'nin dış ilişkilerinde görülen bu değişmeler, soğuk savaş döneminde yapılamayan açılımlardır. Ankara'da hangi hükümet bulunursa bulunsun bu değişiklikleri gerçekleştirmek zorunda.

- Yoksa Türkiye, görece olarak küçülmeye başlar.

- Ekonomik ve sosyal sorunlar daha büyük boyutlara ulaşır.

Rusya ile hızlandırılan gelişmelerin *"Türkiye-ABD ve Türkiye-AB ilişkilerinde de normalleşmeleri zorunlu*kılacağını"düşünebiliriz. Ankara yavaş yavaş, *"yumurtaların tamamını aynı sepete koyamayacağını"* anlamaya başladı.

Değişen bölge ve dünya koşulları bunu zorunlu kılıyor. Bunlar, adı konmamış önemli açılımlardır. Uzun yıllardan beri *"dış ilişkilerde denge politikalarını savunan"* bir akademisyenim.

Türkiye'nin, bölgenin ve dünyanın yeni koşullarının Ankara yönetimlerini yeni denge arayışlarına gitmek zorunda bırakması olumlu bir gelişmedir. Yeter ki bu açılımlar, *"karşılıklı çıkarları*

koruyabilen” bir biçimde olsun.

Avrupa Birliği’nin Rusya, Çin ve Hindistan gibi büyüklerle ikili ilişkilerinin geliştiği bir dönemde Türkiye’nin Asya açılımlarını normal karşılamak gerekir.

Öyle sanıyorum ki Erdoğan hükümeti de, *“kendisi açısından denge politikalarına yönelmek zorunda kalıyor.”* Yumurtaların tek sepette toplanması onları da bizzat ilgilendiriyor. Bunun taşıdığı riskler, herkes için söz konusudur.

Daha birkaç yıl öncesinde Türkiye’de kimi çevreler tarafından şiddetle eleştirilen denge politikalarına, bizzat Erdoğan hükümeti döneminden meyledilmeye başlanması çok ilginçtir.

Acaba *“Batı talepleri ile Türkiye’nin iç dinamikleri örtüştü”* diyen stratejistler yoksa yanılıyorlar mıydı? Yeni küresel ve bölgesel değişim rüzgârları bu örtüştüğü sanılan dinamikleri ortadan kaldırıyor mu?

Bu sorunun yanıtları önümüzdeki yıllarda ortaya çıkacak. Tayyip Erdoğan açık olarak vurgulamasa bile Putin ve Medvedev son bir yıl içinde ısrarla ifade ettiler; *“Türkiye bizim fiili stratejik ortağımızdır!”*

Bekleyip göreceğiz.

2. BÖLÜM

ORTADOĞU

Türkiye, İran, Brezilya ve Güney Amerika

Türkiye, Brezilya ve İran arasında 17 Mayıs 2010'da imzalanan uranyum takası hakkındaki protokol, "uzlaşma girişimleri yanında bazı sorunları ve belirsizlikleri de beraberinde getirdi."

Ankara'nın hedefi şu üç başlık altında toplanabilir:

1) ABD ve İran arasındaki gerginliğin daha da tırmanmasını önlemek,

2) ABD ve İsrail'in İran üzerindeki yeni ambargo girişimlerini engellemek,

3) Türkiye ile İran arasındaki ilişkileri daha da ileriye götürmek.

Bu hedefler Türkiye'nin çıkarları açısından önemlidir. Ayrıca Erdoğan hükümetinin yeni bölgesel (ve İslami) açılımlarının zarar görmemesi bakımından da etkilidir.

Erdoğan hükümetinin "ne oranda bağımsız hareket ettiği" ve ABD ile yürütülen eşgüdümün ne oranda geçerli olduğu konusunda, Batı'da değişik görüşler ifade edilmektedir. Ancak ortak kanı şudur; İran, Brezilya ve Türkiye arasında varılan 17 Mayıs mutabakatı, en azından şimdilik, İran'ı rahatlatmış ve elini güçlendirmiştir.

İşin bu boyutu ABD, İsrail ve bazı Avrupa ülkelerinde rahatsızlık yaratıyor.

- İran üzerinde ambargonun çıtasının yükseltilmesi Türkiye ile iktisadi ilişkileri ve doğal gaz konusunda olumsuz etki yaratacaktır. Erdoğan hükümeti, zaten darboğaz içinde bulunan ekonominin bu nedenle daha da zorlanmasını istemiyor.

- Öte yandan hükümetin "yeni Ortadoğu açılımı", İran-Batı ilişkilerinin daha da gerginleşmesi sonucu olumsuz etkilenecektir.

Bölgede İran gerginliğinin tırmanması, Türkiye'de seçim atmosferine girilirken, Erdoğan hükümetini korkutmaktadır.

Ve Güney Amerika

Erdoğan'ın Brezilya, Arjantin ve Şili ziyaretleri ve Brezilya ile imzalanan stratejik ortaklık anlaşması yeni ve önemli bir açılım mı?

Kısa bir süre önce Meksika ve şimdi de Güney Amerika; Güney Amerika yeniden uyanmaya başlayan apayrı bir dünya. Merceseur yolu ile aralarındaki iktisadi ve siyasi işbirliğini yoğunlaştıran dev bir dünya; 200 milyona dayanan Brezilya dünyadaki önemli yerini çoktan almaya başlamış.

Türkiye'ye kimya sektöründen deriye kadar yaygın bir şekilde girmiş; petrol ve doğal gaz konularında işbirliği yapılan dünyanın yeni devlerinden biri. Ve şimdi ortak uçak üretimi bile gündemde. Güney Amerika'dan Türkiye pazarına yönelik mal hareketleri son birkaç yıldır yoğunluk kazanmaya başlamıştır.

Ve AB bağlarının Güney Amerika'ya etkisi

Bir de özel ilgililer dışında Türkiye kamuoyunun pek bilmediği bir konu var. Avrupa Birliği Brezilya ve Meksika başta olmak üzere kimi Latin Amerika ülkeleri ile ikili ticaret anlaşmaları

imzalamış. Ama Türkiye AB'nin Gümrük Birliği'ne, "dışarıdan ve tek yanlı bağlandığı için" bu Güney Amerika ülkeleri haksız rekabet koşulları ile ve tek yanlı gümrük vergisi avantajları sayesinde Türkiye pazarına yerleşiyorlar.

Erdoğan'ın daha önce yaptığı Meksika gezisinin bir amacı da bu sorunu çözmekti. Ama onlar "hayır diyerek" tek yanlı ve haksız rekabete dayalı ticari pozisyonlarını devam ettirdiler.

Brezilya bu konuda bizim için önemli. Ama AB üzerinden karşı karşıya kaldığımız tek yanlı vergi düzensizliğine çözüm getiremiyoruz. Türkiye bu yüzden, "AB'nin ikili ticaret anlaşması yaptığı bütün ülkelerle ilişkilerini geliştiremiyor ve karşılıklı çıkarlara dayalı bir düzen kuramıyor."

Görüldüğü gibi Brezilya ile İran konusunda vardığımız mutabakat dışında daha başka "çözülmesi gereken çok önemli sorunlar var."

Kimse kral çıplak demiyor; sorunlar gündeme getirilemiyor. Oysa normal olanı Türkiye ile dev Brezilya ve Meksika arasında, "ikili ticaret anlaşmaları imzalanarak karşılıklı çıkarların işletilmesidir." Ancak Gümrük Birliği yüzünden AB dışı ülkelerle ticari ilişkilerimiz Brüksel denetimi altına sokulduğundan Azerbaycan ve Hindistan'la yapamadığımız gibi Meksika ve Brezilya ile de uygar bir ticari düzen kuramıyoruz. Örneğin, ikili ticaret anlaşmaları imzalayamıyoruz.

Yarın Arjantin'den et ithal etmeye başlandığında yine aynı tek yanlı uygulamalarla yüz yüze geleceğiz.

Kürdistan, Küresel Dengeler ve Ortadoğu

Kürt kökenli vatandaşların ayrı devlet isteyen bir bölümü, biraz da “mecbur oldukları için bunu yapmak istiyorlar.” Çünkü “dış destek, bu koşulla veriliyor.”

Kuzey Irak’ta fiilen başlatılan, Güneydoğu’da alt yapısı hazırlanmakta olan, yarın Suriye, İran ve Azerbaycan’a uzatılmak istenen Kürdistan projesi, küresel ve bölgesel güçler açısından, iki temel gereksinimden kaynaklanmaktadır:

- İsrail’in güvenliğinin sağlanması,

- Türkiye, İran, Suriye ve Irak’ın yeniden yapılandırılması.

Irak’ta yolun yarısı geçildi; Türkiye’de altyapının hazırlanması konusunda önemli adımlar atıldı. İran ve Suriye ayakları şimdilik yarına bırakılmış durumda.

İsrail’in güvenliği

İsrail ABD’nin bölgedeki tek stratejik ortağıdır. ABD’nin ekonomik ve kültürel yapısı bunu doğrular. Yüzyıllık yakın geçmişlerinde et ve tırnak gibi bu bütünleşmeyi sağlamışlardır.

1990 sonrasında bölgedeki yeni Batı politikaları, İsrail’in daha aktif bir biçimde devreye girmesine yol açmıştır. Çünkü BOP uygulanmaya başlandı.

İran’ın bölgedeki etkinliğinin artması ve nükleer alanda yeni projeleri geliştirme girişimleri, İsrail’in, Kürdistan kalkanına gereksinim duymasına neden oluyor. ABD, İngiltere ve İsrail’in kontrolündeki bir Kürdistan yalnız İran’a karşı değil Araplara karşı da olağanüstü bir koruma kalkanı konumunda olacaktır.

1990 öncesinde Türkiye ile İsrail arasında yoğun bir işbirliği vardı. Hatta, ABD ve İsrail arasında olduğu gibi Türkiye ile İsrail (ve Yahudiler) arasında, kökü 16. yüzyıla dayanan bir yakınlık ve bütünleşme söz konusudur. Ayrıca Cumhuriyet döneminde özellikle 1950’li yıllardan itibaren Türkiye’deki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Yahudiler iş hayatında önemli roller üslenmeye başladılar ve büyük başarılara imza attılar. Ancak 1990 sonrasında Erbakan hükümetleri ile devam eden süreçte Türkiye’deki İslami yapılanmalar, anti-semitist oluşumların güçlenmesine yol açtı.

AKP iktidarı bugün, bir yandan ABD (ve Batı) ile yakın işbirliği yürütürken, öte yandan tabanın tepkileri arasında kalmış durumdadır. Mavi Marmara olayı bunun dönüm noktalarından birisidir. Türkiye’yi ilerde kaybetme olasılığına karşı İsrail, onun yerine Kürdistan’ı koymak isteyebilir. Bölgedeki Amerika yandaşı Arap devletleri bile Yahudi düşmanlığı çizgisindedirler. İsrail’in ayni olasılığı,uzun vadede Türkiye için de düşünebilmesi söz konusudur.

Ortadoğu’nun yeniden yapılandırılması gereksinimi

Ortadoğu’daki petrol ve doğalgaz rezervlerinin en az 35 yıl daha stratejik önemini koruyacak olması, ABD ve AB’yi bölgeyi denetim altında tutmaya zorluyor. Çin, Rusya ve Hindistan’ın yükselen küresel etkilerinin hızının azaltılması için Ortadoğu’nun Batı’nın denetiminde bulunması zorunluluğunu hissediyorlar. Burada, Kürdistan ön plana çıkıyor. Arabi, Farsi ve Türki bölgesel göçlerin potansiyel risklerinin dengelenmesi için ABD, AB ve İsrail’e bağımlı bir Kürdistan, hayati bir önem taşımaktadır.

Üstelik Türkiye, Suriye, Irak, İran ve Azerbaycan hattında, Batı'ya bağımlı bir Kürdistan, küresel dengeleri etkileyebilecek önemli bir kozdur.

Sorun, Türkiye başta olmak üzere bu oluşumun nasıl kabul ettirilebileceğine dayanmaktadır.

Irak'ta sorun, güç kullanılarak halledildi ve Kuzey Irak ayrıştırıldı.

Türkiye'de altyapı oldukça özgür bir ortam içinde yumuşak geçişle halledilmeye çalışılıyor.

Kuzey Irak-Güneydoğu ekseni sağlandıktan sonra oluşum, daha sonra Suriye, İran ve Azerbaycan'a uzatılabilecek.

Türkiye'de iktidarlar, siyasal partiler, bürokrasi, üniversiteler, medya ve askerler bu gerçeği görüyorlar ama büyük ölçüde gerçeklerle yüzleşmek istemiyorlar.

Hepsi de kendine göre, kendi çıkarlarına göre "küresel talepler karşısında tutum belirlemeğe çalışıyorlar."

- Taleplere uymak,

- Direnmeğe çalışmak,

- Görmemezlikten gelmek,

başlıca eğilimler olarak ortaya çıkıyor.

Katılımcı demokrasinin yerleşmiş olmamasından dolayı asgari müştereklerde birleşme ortamı yaratılamıyor. Buna bağlı olarak da bir devlet politikası belirleme olanağı bulunamıyor.

Halen iç ve dış dinamiklerle belirli bir süreç başlatılmıştır. Bu sürecin nasıl sonuçlanacağı Türkiye'deki demokratik gelişmelere bağlı olmakla birlikte, önümüzdeki yıllarda İran başta olmak üzere, ilgili komşu ülkelerle Ankara arasında ortaya çıkacak ilişkilerin niteliği, Kürdistan projesinin sonucunu belirleyecektir.

Ortadoğu'daki Reel Politiğin Nesnel Bir Özeti

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra uluslararası ilişkilerde en fazla Ortadoğu tartışılır oldu. Tartışmalardan da öteye en kanlı savaşlar ve ölümler bu bölgede yaşandı ve halen de yaşanmakta.

Bölgedeki eski Doğu-Batı dengesi (kimilerine göre dehşet dengesi) bozuldu. ABD ve AB ağırlıklı (Batı ağırlıklı) bir yeniden yapılanma süreci başlatıldı.

Irak'ın işgali, Lübnan'daki ve Afganistan'daki müdahaleler, Türkiye'nin Güneydoğusunda tırmandırılan terör, patlatılmaya hazır bir İran volkanı, yaşanmakta olan sürecin felaket manzaralarıdır.

Petrol, doğalgaz ve su kaynaklarının önemi sürdükçe ve bölgedeki rejim ve yeniden yapılanma süreci hızını kaybetmedikçe, bu kargaşa bitmeyecektir.

ABD, İngiltere ve İsrail "Arabi, Farsi ve Türki olmayan bir yandaş devlet" yaratmak istiyorlar. Kendilerinin bölgeye yönelik iktisadi ve siyasi hedefleri açısından bunu gerekli görüyorlar.

Bu düzenlemenin gerçekleşmesi için Türkiye, Irak, İran ve Suriye'nin biraz küçültülmeleri ve çözüştürülmeleri onlar açısından zorunlu. Sadece onlar değil, Batı (ve Hıristiyan) dünyası da genelde, bu politikanın destekçisi durumunda. AB kurumlarının Türkiye, İran, Irak, Lübnan ve Afganistan'a yönelik siyasi, iktisadi, askeri ve kültürel politika ve uygulamaları göz önüne alındığında, durum çok net olarak görülür.

Türkiye'nin durumu

Türkiye ABD'nin bölgedeki, "İsrail'den sonraki en önemli müttefiki." ABD ve AB'nin bölgeye yönelik yeniden yapılandırma projelerine her türlü siyasi, iktisadi, askeri ve kültürel desteği veriyor.

AB ile "göstermelik bir biçimde, üyelik sürecini yaşıyoruz." AB'nin kuması durumuna gelmiş ancak, medeni nikâh olmadan düğün hazırlıklarını yapıyormuş gibi, evcilik oyunu oynuyoruz." Brüksel de Ankara da imam nikâhına çoktan razılar ancak bunu kamuoyuna açık açık söyleyemiyorlar, işi oluruna bırakmışlar. Fiili durum bu yönde geliştikçe kimsenin zaten itiraz etmeye ne hali ne de yüzü olacak. Ortadoğu'nun reel politiği içinde durum kendiliğinden sonuçlanacak. İktidarın Arap dünyası ve İran'la olan derin ve samimi bağları , "Ortadoğu'nun yeniden yapılandırılmasına yardımcı oluyor." ABD ve AB Türkiye'nin Osmanlılaşmasına destek veriyorlar. Kimi İslamcı düşünür ve stratejistlerin öne sürdükleri gibi, "Batı'nın ve Anadolu'nun dinamikleri, 200 yıldır ilk defa örtüşmeye başlamış bulunuyor." Bu örtüşme, bölgenin yeniden yapılandırılmasına da büyük katkı sağlayacak.

Rusya ve Çin'in durumu

Asya'nın iki devi de Türkiye gibi çelişkili bir konumdalar. Ancak onların çelişkileri Türkiye'ninkinden biraz farklı.

Asya'nın iki devi de küresel sistemin içine dâhil olma sürecindeler: "Küresel düzenin hem edilgen hem de aktif taraflarındalar."

Ancak sistemle bütünleşmeleri, "manevra alanlarını şimdilik daraltıyor." Örneğin, Ortadoğu'da eskisi gibi at oynatamıyorlar. ABD ve AB ile karşı karşıya gelme ve çıtayı yükseltme lüksleri yok.

Küresel düzen adına asgari müştereklerde birleşmek zorundalar. Bunun koşullarını da büyük ölçüde bugün için, ABD ve AB belirliyorlar.

Bu nedenle Ortadoğu'daki yeniden yapılandırma sürecinden hiç hoşlanmasalar bile, rest çekme olanakları şimdilik bulunmuyor. Ancak Çin dev adımlarla ABD'yi geçme noktasına yaklaşıyor. Ortadoğu'daki esas rekabet ve çatışma işte o zaman hız kazanacak. Yeni bir dehşet dengesi" oluşmak üzere.

Türkiye'nin çelişkileri mi?

Türkiye en çelişkili konumda ABD ve AB'nin "müttefiki" ancak ikili ilişkiler, her alanda tek yanlı çalışıyor.

Türkiye Batı'nın bölgedeki uzantısı olan İsrail ile iyi ilişkiler içinde olmak zorunda. Ama Arap dünyası ve İran ile gelişen derin bağlar iktidarı, İsrail ile kanlı bıçaklı duruma sokmaya başlamış. Bu durum iktidarın ABD ve AB ile ilişkilerini de etkiliyor. Açıkçası Türkiye, "Batı'nın Ortadoğu'yu yeniden yapılandırma projesi içinde yer almak ya da almamak arasında gidip geliyor." AKP iktidarı da bunun derin çelişkilerini yaşamakta. Batı politikalarının parçası olduğu zaman kendi özel yapısı ve konumu ile çelişkiye düşmek zorunda. İsrail krizi bunun en somut kanıtıdır. Öte yandan coğrafyanın ve küresel dengelerin getirdiği zorunluluk sonucu Rusya ile Ankara arasında köklü ve derin iktisadi ve siyasi ilişkiler kuruluyor. Bu durum Ankara ve iktidar ile Batı arasındaki ittifak ilişkilerini Batı açısından rahatsız ediyor.

Sonuç olarak Türkiye, yeni küresel değişim ve geçiş sürecinde yerini henüz belirleyebilmiş değil. Bu sorunun yaratılmasındaki faktörlerin başında ise ülkedeki katılımcı demokrasi yetersizliği etkili oluyor.

Refahın ve örgütlü demokrasinin geliştirilmesi yerine çözüştürücü öğeler üzerinde yoğunlaşıyoruz. Ya da yoğunlaşmak zorunda bırakılıyoruz.

Erdoğan'ın İran Tercihi

- Ankara, ABD'ye rağmen İran'ın yanında durdu.

- Üstelik Çin, Rusya ve AB, Amerika'ya destek verirken; Brezilya ile birlikte yalnız kalmayı neden tercih etti?

Değişik çevrelerin öne sürdüğü çeşitli olasılıklar var. Ben de kendi olasılıklarımı sıralamak istedim.

1) Hükümetin "Ortadoğu'ya açılım politikası", İran'a ambargoya hayır demesini zorunlu kılıyor. Hükümet, ABD ile karşı karşıya kalma pahasına bu yolu seçti. Çünkü Erdoğan hükümetinin yeni Ortadoğu açılımı, AKP için çok özel bir anlam taşıyor; her şeyden önemli.

2) Erdoğan hükümeti Brezilya ile birlikte yürüttüğü ve İran'a kabul ettirdiği takas mütabakatı sonrasında, Amerikan önerisine evet derse, tükürdüğünü yalamış olacaktı.

ABD'nin istekleri doğrultusunda yürütülen süreç sonucu ortaya çıkan anlaşma ile, "Ankara" kullanılmış duruma düşecekti. Bu nedenle "hayır" demek zorundaydı.

3) Hükümet, Amerika'nın Irak, Afganistan ve Pakistan operasyonlarından sonra, "bölgenin iyice kırılganlaştığını" görüyor, Türkiye'nin içinde yaşadığı Güneydoğu, Kuzey Irak, Ermenistan ve Kıbrıs sorunları ülkenin durumunu daha da kritik hale getiriyor.

Böyle bir ortamda, ABD'nin baskısı ile İran'a karşı sert ambargoların uygulanması Türkiye'nin sorunlarını derinleştirecekti. Bunun faturası da büyük ölçüde Ankara hükümetine yüklenecektir.

4) Erdoğan hükümeti bugün "hayır" dese de, yarın "başka evetlerle" ortaya çıkabilir. Ancak bu arada, iç kamuoyunda ve tabanda önemli bir destek sağlanmış olur.

5) Ki başka bir olasılık; artık bundan sonra Hamas ve İran'la işbirliği büyük öncelik taşıyor. Bu nedenle, hükümetin hayır demesi gerekiyor. Aklıma gelen olasılıklar bunlar. Ancak en önemli soru galiba şu; Erdoğan'ın ABD ve İsrail ile Hamas ve İran uğruna yaktığı köprüler sonucu, kendisini dönüşü olmayan bir yola mı angaje ettiği?

Fethullah Gülen yardım gemisi olayında mesaj gönderirken, galiba bunu anlatmak istiyordu. Erdoğan'ı bu nedenle eleştiriyordu.

Madalyonun öbür yüzü

Madalyonun diğer tarafından bakalım; Erdoğan'ın yardım gemisi ve İran'a ambargo konusunda yaptıklarını bir sol hükümet uygulamış olsa acaba içerdeki ve dışardaki yansımaları nasıl olurdu?

Örneğin bütün bunlar Ecevit'in başbakanlığı döneminde olsa Türkiye'deki ve dünyadaki yazarlar ve çizerler neler yazıp neler çizerdi?

Bu arada Onur Öymen 9 Haziran akşamı Sky TV'de ilginç bir yorum yaptı: "Hükümet Güneydoğu, Ermeni açılımı, Patrikhane ve Kıbrıs konularında ABD'ye hayır diyemiyor; buna karşılık Hamas ve İran konusunda direnip rest çekebiliyor."

Bu önemli tespitin altının çizilmesi gerekiyor. Bu tespit herhalde, Batı merkezlerinde de yapılmaktadır.

Erdoğan hükümeti gerçekten de, Hamas ve İran konusunda Atatürk sonrası döneminin en ağır restleşmesini yapmıştır. Bu durum, soğuk savaş sonrasında, "küresel dinamiklerle iç dinamikler örtüşüyor" diyen düşünürlerin yanıldıklarını gösteren bir sonuçtur.

Erdoğan, Hamas ve İran konularındaki son girişimleri ile İslam dünyasında ve Türkiye içindeki zemininde büyük prestij sağladı.

Buna karşılık ABD, AB ve Yahudi dünyasında çok önemli kayıplarla yüz yüze geldi.

Erdoğan (ve AKP) kendine döndü demek yanlış olmayacaktır. Yanıtı aranması gereken soru; nereye kadar? Erdoğan sonuna kadar gidebilecek mi?

2002'den 2010'a Tahran-Tel Aviv Hattında Değişen Ankara Rüzgârları

Erdoğan Hükümeti özellikle 2007 sonrasında İran ve İsrail ile ilişkilerinde daha açık ve köşeli politikalar izlemeye başladı.

- Tahran'la iktisadi ve siyasi yakınlaşma girişimleri arttı.

-İsrail ile yalnızca Gazze meselesi değil; onun da dışına taşan gerginlikler yaşanmaya başlandı.

İsrail ile yaşanmaya başlanan bu gerginlikler Erdoğan hükümetinin "İran ile Suriye politikaları" ile örtüşmekle birlikte, Irak (ve Kuzey Irak) politikalarıyla aynı çizgide değildi. Barzani'nin son Ankara ziyaretini de buna dâhil etmek gerekir.

Çünkü ABD ve İngiltere'nin Irak operasyonlarında İsrail'in de güçlü bir biçimde yer aldığı bilinen bir gerçektir. ABD ve İngiltere ile ilişkileri derinleştiren hükümetin İsrail ile çatışması, bu denkleme ters düşüyor.

- Öte yandan Türkiye-Rusya ilişkileri, Atatürk dönemi sonrasında hiç bu kadar canlanmamıştı. Erdoğan hükümeti yalnızca 2009 yılında ve 2010'un ilk beş ayında Rusya ile 37 anlaşma ve protokol imzaladı. Bunların bir kısmı uygulanmaya başlandı bile.

Oysa 7 Mart 2002'de Ecevit hükümeti henüz iktidarda iken MGK Genel Sekreteri Org. Tuncer Kılınç'ın, "Başta Rusya ve İran olmak üzere Ankara, bölge ülkeleri ve Avrasya ile ilişkilerini geliştirmek zorundadır" dediğinde, yer yerinden oynamıştı.[4]

Bu ifadeler, Ecevit hükümetinin sonunu adeta hazırlamıştı. AKP hükümeti içerden ve dışarıdan aldığı büyük destekle iktidara geldi.

Rusya ve İran'la ilişkilerin geliştirilmesi düşüncesine 2002'de karşı çıkanlar, bugün Rusya ve İran'la ilişkilerin geliştirilmesine içerde destek veriyorlar. Sadece hükümet çevreleri olarak değil; hükümetin dışına taşan iç dinamikler olarak da böyle bir arka çıkma söz konusu.

2002'den bugüne ne değişti de böyle oldu?

- İktidarın politikaları (ve felsefesi) mi değişti?

- Ortadoğu'daki yeniden yapılanmalar ve Irak'la birlikte Ankara için yeni rüzgârlar mı esmeye başladı?

- Yoksa ABD, İngiltere ve İsrail'in bölge politikalarında değişme mi oldu?

Galiba en büyük değişiklik (2002'den 2010'a) Türkiye üzerindeki dış baskıların iç dinamikleri hızla değiştirmeğe başlamasında oldu.

Hızlı iç değişimi savunan ve uygulamaya bağlayan Erdoğan hükümeti bile bu yükü taşıyamayacak duruma geldi.

7 Mart 2002'de şiddetle eleştirilen "bazı dış açılım düşünceleri", Erdoğan hükümetinin 2007-2010 döneminde fiilen uygulanmaya başlandı. Rusya ve İran açılımları bunların başında geliyor.

İsrail'le kriz

- İran İsrail'in bölgedeki bir numaralı düşmanı,

- ABD İran üzerinde her türlü baskı ve ambargoyu uygulatma çabası içinde,

Erdoğan hükümeti İran'la ilişkilerini hızla geliştiriyor ve onu 17 Mayıs 2010 mutabakatı ile rahatlatıyor.

- Ve İsrail ile Gazze üzerinden krize giren Erdoğan hükümeti Türkiye'de tekbir getirenlerin meydanları doldurduğu bir ortam yaratıyor. Şu günlerde İsrail'in, ABD ve Batı'nın yeni Ortadoğu politikalarına uymadığı, Türk kamuoyunda tartışılıyor. Acaba "Hamas odaklı olarak", Erdoğan hükümetinin İsrail ile sürtüşmeye girmesi ABD ve AB'nin politikaları ile ne kadar örtüşüyor?

Erdoğan hükümetinin derinleşmeye başlayan yeni Ortadoğu açılımı, yalnız Tel Aviv'de değil Washington, Londra ve Brüksel'de de önemli rahatsızlıklar doğurmaya başladı.

"Ilımlı İslam'ın ılımlıdan öte bir noktaya götürülmekte oluşu kuşkusu", Batı merkezlerinde ve medyada işlenmeye başladı.

Ortadoğu'daki monarşik ve antidemokratik Sünni İslam ülkelerinin yönetimleri, İsrail ile İran arasında bir denge oluşturmuşlar. Hatta İsrail'den değil, bölgede İran'ın etkisinin (nüfuzunun) artmasından, daha çok korkar hale gelmişler. Bu yönetimler, ABD ve AB'ye çok yakın.

Bu yapı içinde Ankara'nın Tel Aviv ile karşı karşıya gelmesi onları da rahatsız ediyor.

Türkiye'de insanlar Cihat çağrıları ve Tekbir sesleri ile sokağa dökülünce Ortadoğu'daki monarşilerin gerçek kimlikleri de halkın gözleri önüne seriliyor.

İsrail ve Hamas üzerinden tetiklenen İslami iç dinamiklerin, Batı'nın bölgesel çıkarları üzerinde yaratacağı yeni sorunların tartışıldığı günleri yaşıyoruz.

İktidarın kendi tabanını güçlendirme girişimleri ile bu küresel çıkarlar arasındaki çatışma giderek keskinleşiyor.

İsrail meselesi ve Hamas, bunun sadece bir aracı ve buzdağının su üzerindeki minnacık bir parçası.

ABD, İsrail, Ankara Üçgeni ve Erdoğan'ın Ziyareti

İsrail, Amerika'nın bölgedeki tek stratejik ortağı. Ancak son dönemde ABD çevrelerinden Tel Aviv'e karşı sert tepkiler gelmeye başladı. Üstelik Obama yönetiminin Ortadoğu politikasını yürüten kadronun yarıdan fazlası İsrail'e çok yakın kişilerden oluşuyor, Biden'dan Holbrooke'a kadar.

O halde Obama yönetiminin Tel Aviv'e karşı tavrı neden giderek sertleşmeye başladı? Konunun küresel uzmanları, "ABD-İsrail stratejik ortaklığının" artık yavaş yavaş değişmesi gerektiğini ifade etmeye başladılar.

Washington'un yeni tavrının nedenlerini bulmaya çalışalım:

1) İsrail'deki aşırı sağcı yönetimin Filistin ve yeni yerleşimler konusundaki radikal tutumunun, "ABD'nin belirlediği kırmızı çizgileri aşmaya başlaması mı?" Tel Aviv yönetiminin bu tutumu yüzünden ABD'nin bölgedeki stratejik çıkarlarının zarar görmesi mi?

2) ABD'nin Soğuk Savaş sonrası W. Bush ile başlayan ve halen sürmekte olan, "Ortadoğu'da ılımlı İslam yapılanması modelinin", İsrail yönetiminin Filistin'deki sert tutumu yüzünden aksaması mı?

Öyle ya; özellikle 2003'te Irak'ın işgalinden sonra ABD'nin hızlandırdığı "Ilımlı İslam modeli" yapılanması Tel Aviv'in radikal çıkışları sonucu zarar görmeye başladı. İsrail, ABD'nin Irak'a ve Arap Ortadoğu'suna daha fazla nüfuz etmesinden yararlanıp, Filistin konusundaki salam politikasını, küçük dilimlerden büyük parçalara dönüştürmeye başlayınca bölgedeki faturayı ABD öder oldu.

ABD zaten Irak işgali sonucu Ortadoğu'da ve dünyada, "Amerika karşıtı hareketlenmelere" daha fazla muhatap oluyor. Tam bu sırada İsrail'in Filistin (ve İran) konusunda çıtayı yükselten tutumu, Tel Aviv üzerinden Washington'a ödetilen faturayı kabarttı.

İşte bütün sıkıntı burada; Irak'ta ağır bedel ödeyen ABD'ye bir de Tel Aviv'in faturası ekleniyor. Washington; Irak, İran, Afganistan ve Pakistan konularında zaten sıkışmış durumda. Bütün bunların üzerine yüklenen ek bedeli, Washington artık ödemek istemiyor.

Ayrıca ABD, ılımlı İslam yapılanmasına dayalı olarak, yeni ortaklıklar kuruyor.

İsrail'in tutumu, bu ortaklıklara zarar veriyor.

Yeni dostlar ve Türkiye

ABD ılımlı İslam üzerinden bölgede yeni stratejik ortaklar edinmek isterken, bunların başında Türkiye geliyor. Yakın ilişki kurduğu Ankara, Arap dünyası dışındaki tek Müslüman ülke. Afganistan ve Pakistan'dan umut yok, büyük kaos yaşanıyor, İran'la zaten gergin durumda.

Ortadoğu'daki Sünni Araplar ve Türkiye, Washington'ın bel bağladığı ülkeler. Türkiye'den S.Arabistan'a kadar bütün ülkelerde "Ilımlı İslam modeli"nin zemini, İsrail ile örtüşemiyor. Buna bir de Tel Aviv'in Filistin konusundaki radikal tutumu eklenince Washington çok zor durumda kalıyor ve İsrail karşıtı görüşler Washington'da ve ABD medyasında yükselmeye başlıyor.

Erdoğan hükümetinin Tel Aviv yönetimi ile son bir buçuk yıldır yaşamakta olduğu sorunlar, "Ortadoğu'da ABD çıkarları ile Tel Aviv yönetimlerinin çıkarlarının çatışmaya başlamasının sonucudur." "Aslında Tel Aviv yönetiminin Washington ile yaşamakta olduğu yeni sorunlar, asimetrik

olarak AKP yönetimi için de söz konusu."

Ancak işin ilginç tarafı, Ankara ve Tel Aviv yönetimlerinde bulunan ortak zemindedir; her ikisi de "dini referansa ağırlık veren özellikler gösteriyor." Tel Aviv, 3000 yıllık inanca (dine) dayalı olarak "Vaat edilmiş topraklar" üzerinden siyaset yürütebiliyor.

- İsrail bütün sorunlara rağmen hâlâ, ABD'nin Ortadoğu'daki en önemli ve tek stratejik ortağı,

- Ankara hükümeti, ABD ile çok güçlü ilişkiler içinde, "Washington'ın Ortadoğu politikasına her türlü desteği vermeye çalışan" bir konumda.

Yarın Tel Aviv'de yeni yönetimler işbaşına gelirse İsrail-ABD ilişkilerindeki sorunlar çözülür.

Aynı şey biraz farklı bir biçimde, Türkiye için de söz konusudur. Ilımlı İslam üzerine oturtulmak istenen Ankara-Washington ilişkileri, yarın bu zeminden tamamen çıkabilir.

Bu sadece Türkiye'nin iç dinamiklerine değil, küresel ve bölgesel dengelere de bağlı olan bir hadisedir. Bu arada, Başbakan Erdoğan'ın enerji konferansı dolayısıyla yapacağı Amerika ziyaretinde yalnız Türkiye-ABD ilişkileri konuşulmayacaktır; Ankara-Tel Aviv ilişkileri de en önemli gündem maddesi olmak durumunda.

Washington açısından Tel Aviv ve Ankara bağları, birbirlerinin ayrılmaz parçalarıdır. Aralarında kavga eder görünseler de işbirliği yapmak zorundalar.

Ancak sorun, Türkiye'deki tabanda (zeminde) yatmaktadır. Taban, yönetimler üzerinde etkinliğini arttırdığı oranda, "siyasiler mutlak bağımsızlıklarını kaybedeceklerdir." Ilımlı İslam ve demokrasi arasındaki çelişkiler, burada su yüzüne çıkmaktadır.

Türkiye'de gerçek demokratik açılımı, "tabana (zemine) açılım" olarak görürsek, çok farklı bir manzara ile yüz yüze geliriz.

Katılımcı demokrasinin erdemi de bundan kaynaklanıyor; tabii, çağdaş toplumsal örgütlenmelere dayalı bir zemin üzerinde kurulduğunda...

Ankara'nın Ortadoğu Politikasında Dün ve Bugün

- 1970'li ve 1980'li yıllarda Türkiye-Ortadoğu ilişkileri büyük gelişme göstermişti. O dönemdeki konjonktürel ve küresel nedenler şöyle sıralanabilir:

1) 1960'lı yılların ikinci yarısında ivme kazanan sanayileşme hamlesi ve "Kıbrıs yüzünden, Ankara'nın Johnson mektubu ile yüz yüze kalması" Ankara'da, yeni iktisadi ve siyasi "denge arayışlarına" yol açtı. Başbakan İsmet İnönü, "yeni bir dünya kurulur, Türkiye de onun içinde yerini alır" demek noktasına gelebildi. Bu da küresel olduğu kadar yeni bölgesel ve Türkiye'ye özgü ulusal politikalardan kaynaklanıyordu. Aynı zamanda, 1961 Anayasası'nın da doğal bir sonucuydu.

2) 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası 1975'te Türkiye'ye uygulanmaya başlanan "silah ambargosu", yalnız jetlerin lastiklerinin Libya'dan tedarik edilmesine yol açmadı; İslam Konferansı'na Türkiye'nin ev sahipliği yapmasının yanında Ortadoğu'da yeni arayışlara da neden oldu. O dönemde Ecevit'in danışmanı Prof. Besim Üstünel bile, "Ortadoğu'nun (Arapların) parası ve Batı'nın teknolojisi arasındaki katalizör, Türkiye olabilir" görüşünü savunmak zorunda kalıyordu.[5]

Ecevit, "bölge merkezli dış politika tezini" vurgulamaya başladı. Türkiye'deki İslam Konferansı'nın mimarı ise Demirel'in dışişleri bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'di. Bu yeni politikayı Devlet Planlama Teşkilatı tam olarak, İstanbul sermaye çevreleri de kısmen destekledi.

3) Turgut Özal 24 Ocak 1980 kararları sonrasındaki ilk iktisadi açılımlarını Ortadoğu ülkelerine yaptı. Kendisi 1983'te tek başına iktidara geldikten sonra ise Ortadoğu, Türkiye'nin toplam ihracatı içinde % 40-45 paya ulaştı. Türk inşaat ve ihracat şirketleri Arap ülkelerine doluştular.

Yine Turgut Özal, iş çevrelerini, Japonya'ya yönelten ilk adımı attı. Şarık Tara gibi önemli bir iş adamı, Türk-Japon İş Konseyi'nin başına geldi. Yalnız Ortadoğu'da değil, Asya'da da yeni hamleler yapılıyordu.

1970-1980 döneminde Türkiye-Ortadoğu ilişkilerinin gelişmesinin gerisinde, Türk-Amerikan ilişkilerinde meydana gelen sorunlar etkili oldu. Diğer bir deyişle Ortadoğu (ve Asya) ABD'ye rağmen, bir denge unsuru olarak algılanmaya başlandı. İdeolojik olarak değilse bile "faydacılık ve akılcılık" açısından, fiilen ortaya çıkan zorunlu sonuçlarla karşı karşıyaydık.

Bugünkünün dünden farkı ne?

Bugün de Türkiye-Ortadoğu ilişkileri hızla gelişmektedir. Ancak yaşadığımız yeni durum dünkünden farklı. Dün, Amerika'ya rağmen meydana gelen gelişmeler, bugün ABD ile birlikte, onun taleplerini karşılayacak şekilde gelişmektedir. Şöyle ki;

Sünni Arap dünyası ile çok yakın ilişkiler kurulmaktadır.

ABD'nin Ortadoğu projeleri ile birlikte yürütülmektedir.

Ankara'nın yeni Ortadoğu açılımları, ABD ve AB tarafından hararetle desteklenmektedir.

- Türk firmalarının Ortadoğu'ya gidişlerinden çok Arap şirketlerinin Türkiye'deki faaliyetleri artmaktadır. Ayrıca Arap sermayesi Türkiye'ye "geniş kapsamlı girişler" yapmaya başlamış bulunuyor.

Dolayısıyla dünkü ve bugünkü Ortadoğu açılımları arasında büyük farklar görülüyor. Dün, "Batı'ya alternatif açılımlar varken", bugün onun isteği doğrultusunda ve Batı ile tamamlaşma halinde bir açılım söz konusudur.

Ancak bugünkü yeni Ortadoğu açılımı, "Batı ile uyumlu görünmesine karşın", önemli çelişkileri de beraberinde getirmeye başlamış bulunuyor:

- İsrail ile su yüzüne çıkan sürtüşmeler Batı'yı rahatsız edebilecek noktaya geliyor.

İsrail çevreleri ise "Batı'ya yakın sanılan Ankara'nın yeni Ortadoğu açılımının", Batı'yı (ve İsrail'i) karşısına almaya başlamasının sıkıntılarını dile getiriyorlar. Tel Aviv işi, "Ankara bizi Araplara sattı" noktasına kadar ulaştırıyor.

Ama "şimdilik, bugün dünkünden çok farklı görülen Ortadoğu açılımının" yarın, 1970'lerdeki noktaya geleceğini savunan çevreler, Batı'da oluşmaya başladı.

İsrail'in ABD içindeki önemli varlığı ve etkisi, Ankara-Tel Aviv-Washington üçgeninde bu çelişkileri zorunlu olarak yaratmaktadır. Erdoğan hükümeti ABD ile yakınlığını ve işbirliğini sürdürebilmek için "İsrail ile barışık olmak zorunda."

Ancak bu zorunluluk, Erdoğan hükümetinin Ortadoğu (ve Arap) politikası ile çelişiyor. Ayrıca, AKP ile kendi öz tabanı arasında da büyük sorunlar doğuruyor.

Son bir buçuk yıl içinde bu çelişkiler iyice su yüzüne çıkmaya başladı. İşin içine "İran meselesini" de katarsak, Ortadoğu politikasında sorunların, Ankara açısından daha da büyüyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Erdoğan'ın son Amerika ziyaretinde bu sıkıntıların sinyalleri alınmaya başladı.

Türkiye, İsrail ve Ortadoğu Politikaları

Erdoğan Hükümeti'nin Ortadoğu ve İsrail politikalarındaki "örtüşme ve çelişmeler" üst üste çakışmaya başladı.

- Erdoğan Hükümeti ABD'nin Ortadoğu politikasının en baştan itibaren destekçisi durumunda.

- Washington'un Ortadoğu politikası ile İsrail'in tutumu arasında bazı küçük farklar bulunsa bile, "esasta ikisi de aynı çizgidedirler."

- İsrail, BOP içindeki asli unsurlardan birisidir.

Eğer bunlar doğru ise Erdoğan Hükümeti bu bölgede "hem ABD ile ortak hem de İsrail ile kavgalı olabilir mi"? En azından kısa ve orta vadede, bu olanak bulunmuyor.

Erdoğan Hükümeti Ortadoğu'da ABD'nin politikalarını kabulleniyorsa, İsrail ile çatışma içine giremez. O zaman Tayyip Erdoğan'ın Davos 2009'da başlayan ve bugün içinde yaşamakta olduğumuz İsrail krizi ile süren tutumu nedir? İsrail özür diledi, "büyükelçi sorunu" çözülmüş görünüyor. Ancak derinden derine bir sürtüşmenin bulunduğunu da kimse inkar edemez.

Tayip Erdoğan Hükümeti'nin İslamcı ve Osmanlıcı Ortadoğu politikaları, "ABD'nin ılımlı İslam yaklaşımı" ile örtüştüğüne göre İsrail krizinin arkasında yatan öğeler nelerdir?

1) Erdoğan Hükümeti'nin Ortadoğu'da İslamcı ve Osmanlıcı politikalarının, "işin özünde, Tel Aviv ve Washington'un Ortadoğu uygulamaları ile çelişmesi midir"?

2) Bunun sonucu olarak, Erdoğan yönetimi istemese de, "üslendiği yeniden yapılanma misyonunun", İsrail ile karşı karşıya gelmeyi kaçınılmaz hale getirmesi midir?

Dün, bugün Filistin ve Gazze

Geçmiş yıllarda Türkiye'de "Filistin sorununu" solcular sahiplenmişlerdi. Sosyal demokrattan sosyaliste kadar geniş bir kesimin Filistin'e desteği vardı.

Dünkü solcuların yerini Filistin'de (ve Gazze'de) neden bugün yeni Osmanlıcılar ve İslamcılar almaya başladı? Dünkü solcular Filistin'e arka çıkarken bunu bölgede ABD ve İsrail'e karşı bir duruş olarak ortaya koyarlardı.

O zaman bugün, ABD'nin Ortadoğu politikasına genelde destek veren yeni Osmanlıcı ve İslamcılar nasıl oluyor da Batı'nın bölgedeki asli temsilcisi İsrail ile çatışma içine girebiliyorlar?

Genel değerlendirmede, "mantık hatası ya da çelişki olarak tanımlanabilecek böyle bir durum" işin özelinde ve işlevselliğinde çok daha derinlere gider ve uzun vadede farklı sonuçlara gebe gelişmelerin zeminini hazırlar.

Müslüman Kardeşler, Filistin ve Hamas hattındaki son çeyrek yüzyılın dönüşümleri göz önünde alındığında Ortadoğu'daki dinamiklerin kimi zaman kendi işlevsellikleri içinde bağımsız bir biçimde geliştikleri görülür.

Aynı şekilde 1950'lerin başında, demokrasi ve özgürlük yanlısı Musaddık'ı devirerek Şah Rıza Pehlevi'yi darbe ile başa oturtan odaklar, bugün Ahmedinejat ile yüz yüze gelmek zorunda

kalabiliyorlar.

Bunun bölgedeki (ve dünyadaki) ilk örneğini Mustafa Kemal Atatürk Kurtuluş Savaşı ile ortaya koymuştur. Sevr ile işi çoktan hallettiklerini sananlar Lozan ve bağımsız Türkiye Cumhuriyeti gerçeği ile karşı karşıya geldiler.

Ortadoğu'da küresel ve bölgesel hesaplar her zaman tutmaz. Dikte edilen ve yapay bir biçimde laboratuarlarda üretilen "toplumsal formüller" kimi zaman tersine teper.

Türkiye son doksan, İran ise son altmış yılda bu formüllerin tutmadığını ortaya koymuşlardır. Türkiye-İsrail ilişkileri uzun vadede kendi doğal zeminine oturmak durumundadır.

Masa başı hesapları bazen 5-10 yıl idare eder ama uzun dönemde bölgenin kendi iç dinamikleri yavaş yavaş filizlenmeye başlar.

Toplumsal determinizm, uzun vadeli gelişmelerde en önemli belirleyici güçtür.

Yeni Suriye Politikasının Artıları, Eksileri ve GAP

23 Aralık 2009'da Başbakan Erdoğan 10 bakanı ve 250 işadamı ile Suriye'ye gitti, 51 ön anlaşma yapıldı. Bunlar ulaştırma, ticaret ve su başta olmak üzere çeşitli alanları kapsıyor.

Erdoğan Hükümeti son 3-4 yıl içinde Suriye, İran, Suudi Arabistan ve Ürdün ile ilişkilere büyük öncelik vermeye başladı. İlişkilerde iktisadi ağırlık öne çıkıyor.

Bu köşede uzun yıllardan beri, bölgesel iktisadi işbirliğinin önemini sürekli vurguladım. Örnek olarak da AB, Latin Amerika (Merceseur), Şanghay İşbirliği Örgütü ve NAFTA gibi oluşumları gösterdim.

Türkiye'nin Suriye ile iktisadi ilişkilerini geliştirilmesi önem taşıyor. 2008'de gerçekleşen 2 milyar dolarlık yıllık ticaret hacmi komik bir rakamdır ve potansiyelin çok altındadır.

Türkiye 1970'li yıllarda Güneydoğu Anadolu kalkınma projesini (GAP) planlayıp 1980'li yıllarda uygulamaya koyduğunda amaç çok geniş kapsamlı idi. Bir yandan Güneydoğu Anadolu'ya barajlar, sulama sistemleri, tarıma dayalı imalat sanayisi, yeni ulaştırma ağları ve bunları tamamlayan eğitim, sağlık ve çağdaş yerleşim birimleri de beraberinde getirilecekti.

Ve GAP'ın gelişmesi ile birlikte Türkiye ile Suriye, Irak ve İran arasında bölgesel bir iktisadi bütünleşme sağlanacaktı.[6] Ortak iktisadi çıkarlar ülkeleri birbirine yakınlaştıracaktı.

Devlet tarihi fiyatlarla 16 milyar dolar, bugünkü rayiçle 25 milyar dolar dolayında harcama gerçekleştirdi.

GAP'ın eksiği...

Ancak GAP'ın sosyo-ekonomik ve sosyo-politik boyutları eksik kaldı. Hatta yapılan dev yatırımların potansiyel getirilerinin ortadan silinmesine bile yol açtı.

Toprak reformundan eğitime, ağalık düzeninin tasfiyesinden modern yerleşim birimlerinin kurulmasına kadar esas tamamlayıcı öğeler çalıştırılamadı. Kimi iç ve dış odaklar bunu engellediler. 1990 sonrasında ortaya çıkan yeni küresel konjonktür en önemli sorundu.

GAP sosyal ve ekonomik boyutları ile tamamlanabilseydi bölge Türkiye, Suriye, Irak ve İran arasında birleştirici bir cazibe merkezi olacaktı. "Ortak çıkarlar", GAP üzerinden ve bölge ülkelerinin iktisadi yararları doğrultusunda işletilecekti.

Suriye ile başlatılan iktisadi ağırlıklı yeni politikalar, GAP'ta yapılan hataların kısmen de olsa karşılanmasına yol açabilir.

Esas yapılması gereken...

Vizeler kaldırıldı, bir çok ön anlaşma yapıldı ama çok önemli bir eksiğimiz var. Normal olarak aralarındaki iktisadi ilişkileri geliştirilmek isteyen ülkeler "ikili ticaret anlaşmaları" yaparak işe koyulurlar. Ama Ankara Şam ile ikili ticaret anlaşması yapamıyor. AB'nin Gümrük Birliği sistemine dışarıdan ve tek yanlı bağlandığımız için bu en önemli aracı kullanamıyoruz.

Yıllardır yaza yaza usandığım gibi, bu tek yanlı bağımlılık, Türkiye'nin üçüncü ülkelerle ticari ilişkilerine ipotek koymuş oluyor ve bu yüzden ticari kayıplarımız dev boyutlara çıkıyor.

Türkiye bölgenin en önemli iktisadi ve ticari gücü konumundadır. Suriye ile iktisadi ilişkilerin geliştirilmesi Türkiye'ye büyük yararlar sağlayacaktır. Ancak işe, "karşılıklı olarak gümrükleri indirerek başlamak gerekir."

Son 60 yıldır bilimsel ve reel politik açıdan modern dünyada uygulanan en önemli yöntem budur. AB ile yapılan yanlışlıklar sonucu doğan bu zararların ortadan kaldırılması için, "hataların düzeltilmesi gerekir."

"Normalleşme" sağlandığında sadece Suriye ile ticari ilişkilerimiz değil ABD, Çin, Hindistan, Rusya, Brezilya ve dana niceleri ile ticaretimiz de olması gereken uygar, akılcı ve kârlı bir düzeye gelecektir.

Devekuşunun kafasını kuma gömmesi gibi bu sorunu görmemezlikten gelemeyiz. Sanayide tekstilciler, dericiler, mobilyacılar, gıda sanayicileri fabrikalarına son 10 yıl içinde bu yüzden kilit vurmadılar mı?

Ortadoğu Politikasında Örtüşenler ve Çelişenler

- Hükümet iktidara geldiğinden beri Türkiye'nin Ortadoğu ile ilişkilerinin geliştirilmesine ve derinleştirilmesine yönelik politikalara öncelik tanıyor. Suudi Arabistan, Irak ve Suriye bu konuda başı çekiyorlar.

- İlişkilerde iktisadi faktörler lokomotif görevi görmekle birlikte siyasi, kültürel hatta askeri öğeler de beraberinde geliyor.

- Hükümetin bu politika ve uygulamaları ABD'nin Türkiye ve Ortadoğu politikaları ile uyuşma halinde, arada önemli bir çelişki bulunmuyor. Aynı şekilde, AB'nin politikaları ile de fazla ters düşmüyor. "Türkiye ile özel ilişkiler içindeki bir Avrupa'nın Ankara aracılığı ile Ortadoğu'da yerini sağlamlaştırması" onlara da uygun geliyor. Nabucco projesi bunun son ayaklarından biri durumunda.

Ancak hükümet Ortadoğu'ya yönelik bu politikaları izlerken, İsrail ile bazı sorunlar yaşamak zorunda. İsrail'le yalnız Ankara değil ABD ve kimi Avrupa büyükleri de zaman zaman sürtüşmelerle karşılaşıyorlar.

Hükümetin bu konudaki esas sorunu tabanı ve içerde bağlandığı zeminle ilgilidir. Gazze olayları (ve meselesi) bunun sadece bir turnusol kağıdı konumundadır. Temelde daha derin sorunlar ve çelişkiler var.

Turgut Özal örneği...

Turgut Özal 24 Ocak 1980 kararları ve 12 Eylül sonrasında iktisadi işlerden sorumlu iken Ortadoğu'ya büyük önem vermişti. 1983'te iktidara geldiğinde de politikasını yürüttü.

- Türkiye'nin toplam ihracatının %40-45'i Ortadoğu'ya yapılmaya başlanmıştı.

- Türk inşaat şirketleri bütün Ortadoğu'da büyük işler aldılar. Ancak Özal'ın politikası iktisadi ve ticari boyutuyla öne çıktı. Henüz soğuk savaş bitmemişti.

Ankara-Tel Aviv işbirliği mi? Rekabeti mi?

Hükümet bugün, soğuk savaş sonrasının koşulları ile Ortadoğu politikalarını belirlemektedir.

- ABD ve AB artık Türkiye'nin, "Ortadoğu ağırlıklı" bir ülke olmasını tercih ediyorlar. Ayrıca Ankara'nın Ortadoğu'da, "ABD ve AB taleplerini karşılayan" bir konumda bulunmasını istiyorlar. Ermenistan, Kıbrıs, Patrikhane ve Kürdistan açılımlarına destek veriyorlar.

Ancak burada, Türkiye ile İsrail arasında sorunlar çıkmaya başlıyor.

İsrail ABD'nin hala bölgedeki tek stratejik ortağıdır. Yalnız, soğuk savaş sonrasının yeni koşullarında, Ankara'daki yeni hükümetle birlikte, "Türkiye faktörü" ön plana çıkmaya başladı. Durumu İsrail'den oldukça farklı bir Ankara var."

1) Türkiye eskiden beri ABD'nin de teşviki ile bölgede İsrail ile işbirliğine zorlanmış ise de, bugün artık Arap ülkeleri ve İran ile "çok farklı, derin bir ilişki zeminine ve potansiyeline sahip."

2) AKP iktidarı ile birlikte İslam dünyası ve Ortadoğu'ya yaklaşımı hızla değişmeye başlayan bir iç süreç yaşanıyor.

3) Sadece “yukarıdan aşağıya” uygulamalar olarak değil, aşağıdan yukarıya hareketlenmeler olarak da yeni iç dinamikler gelişmeye başlamış. “Gazze meselesine” ilişkin iç tepkiler ve bunun tepeye yansımaları kaçınılmaz bir determinizm olduğu kadar İsrail ile çelişkileri de beraberinde getiriyor.

Türkiye’deki iktidarın kullanmaya başladığı “iç dinamikler” ile ABD ve AB’nin Ortadoğu politikaları, örtüşmeler yanında bazı çelişkileri de üretmeye başladı.

Ankara hükümetinin Arap ülkeleri ve İran ile “doğal zemindeki uyumlu ilişkileri” ile küresel düzeydeki bazı çelişkileri, “Ankara ile Tel Aviv arasında sorunlar yaratıyor.”

- Ankara hükümeti, “ABD ve AB’nin soğuk savaş sonrasında tercih ettiği bölgesel politikalara” uyum gösteriyor.

- Buna karşılık İsrail yönetimi (ve bürokrasisi) bu konuda hâlâ soğuk savaş koşullarının alışkanlıkları içinde bulunuyor.

ABD ve AB temelde, Ankara-Tel Aviv işbirliğini istiyorlar. Ancak Ankara hükümetinin yürütmekte olduğu yeni Ortadoğu politikaları, bu örtüşmenin sağlanmasında bazı çelişkileri de ister istemez beraberinde getiriyor.

Türkiye’nin iç dinamikleri ve Ortadoğu’nun İslami kimliği, büyük fotoğraftaki temel çelişkilerdir. Gazze olayları ve diğerleri, bunun sadece sonuçlarıdır.

Ankara hükümetleri 1970’li ve 1980’li yıllarda Atina ile yarışarak Washington ve Brüksel’in gözüne girmeye çalışırlardı. Rekabet bugün Balkanlar ve Akdeniz’den Ortadoğu’ya kaydı ve Atina’nın yerini de Tel Aviv almaya başladı.

Bölge Üzerindeki Politikalar ve Türkiye

- Ortadoğu daha 30-35 yıl petrol ve doğalgazın odak noktası olacak. Rezervler ve geçiş yolları ABD, Rusya, Çin, İngiltere, Fransa, Almanya ve Japonya'nın hem stratejik çıkarları hem de küresel rolleri bakımından çok önemli.

Türkiye Balkanlar, Kafkasya, Körfez ve Doğu Akdeniz dörtgeninin tam ortasındaki en önemli ülke. Bu önem yalnızca ölçeği ve iç ekonomik potansiyelinden kaynaklanmıyor. Ülkenin iç dinamiklerindeki "örtüşme ve çatışmaların" getirdiği olanaklar var. Küresel güçler için İran, Mısır ve Suudi Arabistan'dan çok farklı bir Türkiye söz konusu.Türkiye, Kurtuluş Savaşını (ve Cumhuriyeti) Batı'ya rağmen kazanmasına rağmen, "en Batılı" bölge ülkesi konumundadır.

- İktisadi olarak AB, ABD ve Japonya gibi ekonomilerin ve onların şirketlerinin en yoğun faaliyet gösterdiği bir pazardır.

-AB üzerinden, Batı'ya en bağlı (ve bağımlı) iktisadi kurumsal ilişkileri kurmuş ve çok özel anlaşmalar yapmıştır.

- İç piyasasını Batı şirketlerine en uygun koşullarla açmıştır.

- Ordusunu, ABD'nin kontrolündeki NATO ile işbirliğine hemen hemen tamamen sunmuş, NATO'nun yeni misyonunda Lübnan'dan Afganistan'a, bölgede "Batı ile birlikte" çalışmaya başlamıştır.

Kısacası bölgede Batı'nın iktisadi, siyasi ve askeri uzantısı konumuna gelmiş bir Türkiye bugün yalnız ABD ve AB açısından değil, Asya'nın diğer büyük devletleri için de önemlidir. Çünkü küresel dengeleri, "edilgen bile olsa", etkileyecek bir durumda bulunuyor. "Bu pencereden" baktığımız zaman Türkiye olağanüstü stratejik öneme sahip bir ülke oluyor. Elinde, "kullanabileceği büyük olanakların bulunduğu" bir ülke görüntüsü sergiliyor. Ancak bu "potansiyel olanakları" ülkenin iktisadi ve siyasi çıkarları için kullanılabilmesinin "iç koşulları" yetersiz kalıyor. Gereksiz iç sürtüşmeler ve çatışmalar bu yetersizliği doğuruyor.

Bölgenin siyasi haritası

Küresel güçlerin bölge hesapları ile Türkiye içindeki sürtüşme ve örtüşmeler iç içe geçmiş durumdalar. Bu iç içe geçmişlik, Türkiye'nin elindeki "potansiyel olanakların" toplumun refahı ve demokratik gelişmelerin sağlanması için kullanılmasını büyük ölçüde sınırlıyor.

Şunu kabul etmek gerekir ki Ortadoğu'nun siyasi ve iktisadi haritası önümüzdeki on yıllarda önemli değişikliklere uğrayacaktır. Küresel ve bölgesel hesaplaşmalar bu süreci yığınlı bir biçimde belirli noktalara doğru sürüklemektedir.

Küresel dinamikler ile bölgesel (ve yerel) dinamiklerin bu oranda örtüştürüldüğü bir dönem daha önce yaşanmamıştı. Bu tespit, "tamamen nesnel bir fotoğrafı içeriyor."

- ABD'nin 1990 sonrası Ortadoğu politikaları ve uygulamaları değerlendirildiğinde,

- AB büyüklerinin bölge politikalarını ne yönde değiştirdikleri göz önüne alındığında,

- Çin, Rusya ve İran'ın 1990 sonrasında yeni Ortadoğu yaklaşımları ele alındığında, kimilerince

karşı çıkılsa bile, bölgenin yeniden yapılandırılmasının nasıl kaçınılmaz bir sonuç olduğu ortaya çıkar.

Bu sonuçların Türkiye üzerindeki etkileri içerde çok farklı değerlendiriliyor. İç sürtüşmeler üzerine oturtulmuş beklentilerden sıyrılabildiğimiz ölçüde zararlar azaltılabilir. Aksi halde bu sonuçların kazançları, en azından içerde, pek görülemeyecektir.

Türkiye'nin iç dengelerinde, "ortak zemin oluşturamamanın sorunlarını yaşıyoruz." Bu iç çelişkileri ve sürtüşmeleri azaltabildiğimiz oranda ayakta kalma ve gelişme olanağımız vardır.

Türkiye'nin Avrupa ve Ortadoğu'daki Yeri

Prof. Geoffrey Lewis, Dr. Andrew Mango, Prof. Philip Robins, Dr. Udo Steinbach, Dr. Elizabeth Picard, Prof. Werner Gumpel konferansa katılanların sadece bazılarıydı.

Berlin duvarı yıkılırken, soğuk savaş biterken bu dünyaca ünlü Türkolog ve oryantalistler, Türkiye'nin ve Ortadoğu'nun geleceğini anlatıyorlardı.

- Türkiye'nin Avrupa ve Batı ile ilişkileri nasıl şekillenecekti?

- Türkiye Ortadoğu'da ne gibi bir misyon üstleniyordu?

Avrupa ve Batı'nın gözüyle nasıl bir Türkiye'nin beklendiğinin bütün unsurları bir bir sıralanıyordu. Ben de dâhil, 5-6 Türk uzmanın görüşleri ile birlikte, 15 dolayında dünyaca ünlü yabancı uzman, görüşlerini kaleme aldılar. 1988 ve 1989 yıllarındaki Uluslararası Girne Konferansları'nın önemli bir ürünü ortaya çıktı.

Ne yazık ki bu yayınlar kitapçılara yansımadı.. Sadece "protokole" dağıtılan bir konferans çalışması kısırlığı içinde kaldı.Oysa yukarıda adlarını sıraladığım ünlü uluslararası uzmanlar, Türkiye için soğuk savaş sonrasının planlarını ve hedeflerini sunmuşlardı.

- AB neden özel statü dışında bir ilişki düzenini benimseyemezdi;

- Türkiye'nin içinden geçtiği tarihsel süreç, Batı ile ilişkilerde ne gibi kısıtlamalar ve darboğazlar getiriyordu?

Bütün bunlar Türkiye'yi en iyi bilen Avrupalı uzmanlar tarafından anlatıldı.

Şahap Kocatopçu'nun şaşkınlığı

Türkiye-Avrupa ilişkilerinin ele alındığı Mayıs 1989 Uluslararası Girne Konferansları'nda Şahap Kocatopçu yabancı Türkolog ve oryantalistler arasında bir anket yaptı. Sorduğu soru şuydu: "Türkiye'nin AB'ye girişinde sizce, engel olabilecek en önemli sorun nedir?"

Şahap Bey "Nüfus büyüklüğü, demokrasinin yetersizliği, Türkiye'nin kronik ekonomik sorunları" gibi, kendince haklı olarak önemsediği faktörlerin sıralanacağını sanıyordu.

Oysa dünyaca ünlü bölge uzmanları bir tek şey üzerinde birleşmişlerdi: "Türkiye'nin AB üyeliğinde en büyük engel, ülkenin farklı bir kültürel kimliğe sahip olmasıydı."

Şahap Kocatopçu şaşkındı, oysa ben hiç şaşırmamıştım. 2010'lu yıllara gelirken Türkiye-AB ilişkilerine baktığımızda, 1989'daki anketin ne kadar doğru olduğunu görüyoruz.

1988 ve 1989 yıllarında Avrupalı uzmanların, Türkiye-Avrupa ve Türkiye-Ortadoğu ilişkileri üzerindeki tebliğleri yeniden basıldı ve piyasaya çıktı. Bu sevindirici bir gelişme.

OKAN Üniversitesi yayını olarak basılan kitap, İngilizce orijinal metinleri içeriyor.[7]

Araplar İçin Örnek Türkiye mi? Yoksa...

Tunus, Mısır, Lübnan, Yemen ve Ürdün'de "rejime ve iktidara karşı" gösteriler ve ayaklanmalar,

- Arap (ve Müslüman) dünyasında büyük toplumsal hareketlenmeler,

- Kökeninde "baskı rejimleri, diktatörler" ve onların sürdürdüğü azgelişmişlik var.

- Gelir bölümü bozuk; insanların çoğunluğu sağlık, eğitim, konut, besin konusunda ilkel bir yaşam sürdürüyor. Buna karşı "varlıklı bir iktidar azınlığı" her şeye sahip. İşsizler ordusu ile zenginler azınlığı toplumsal dokuyu oluşturuyor. Ama yan yana yaşamaları imkânsız.

- Bu iletişim çağında, "sürdürülmesi olanaksız bir düzen"; baskı, fakirlik ve gerilik patlamalara yol açmak zorunda, aynen bir volkanın patlaması gibi. Ancak doğada volkan patladıktan sonra "kendi koşullarını da beraberinde hazırlıyor"; fiziki, kimyasal ve biyolojik yeniden yapılanmayı sağlıyor.

- Ama toplumsal olaylar farklı; "doğa mühendisliği gibi bir toplum mühendisliği yok." Çünkü insanın aklı var; kendi toplumsal koşullarını yeniden yaratıyor. Doğadaki girdi çıktı ilişkisinden (ve determinizmden) çok farklı.

Arap dünyasında başlayan ve Müslüman dünyası başta olmak üzere diğer azgelişmiş ülkelere de sıçraması olası bir süreç ile karşı karşıyayız.

Ortadoğu'nun özelliği

Arap dünyası hep sömürge olarak kalmış ve bağımlılıktan hiçbir zaman kurtulamamış. Fas'tan Mısır'a, Ürdün'den Körfez ülkelerine kadar sahip olduğu özellikler şunlar:

- İngiltere'nin, Fransa'nın, Osmanlı'nın ve diğerlerinin "himayesi altında yaşamışlar." Sonra bunlara Amerika eklenmiş.

- Demokrasi hiçbir zaman gerçek anlamda gelişmemiş. Çünkü bunu sağlayacak iç dinamikler ve kurumlaşmalar oluşamamış.

- Çoğunda feodal yapı değişmeden sürmüş; din ve feodal yapı bütünleştirilmiş. Şeyhlikler, sultanlıklar, krallıklar ve benzerleri, "günün şartlarına uydurularak devam etmiş."

- Bölgede Türkiye ve İran dışında demokrasi girişimleri ciddi şekilde uygulanamamış; Türkiye'de Atatürk devrimleri ile birlikte elde edilen bağımsızlık sonucu Avrupa benzeri demokratik girişimler başlatılabilmiş. İran'da ise çok kısa Musaddık döneminin adeta bir kerelik denemesi görülmüş; petrol yüzünden, petrol şirketleri bunun gelişmesine izin vermemiş. Önce "şahlık düzeni" getirilmiş; buna tepki olarak da mollalar iktidara gelerek bir İslam Cumhuriyeti oluşturmuşlar.

Koskoca Müslüman dünyasında Batı tipi demokrasiye ve çağdaş değerlere "tek yakın ülke" olarak Türkiye'nin gösterilmesi zaten her şeyi anlatıyor.

İş nereye gider?

- Arap dünyasında galiba "cin şişeden çıktı", artık yığımlı olarak süreceğe benzer.

- Diktatörlere ve baskı rejimine karşı;

- Fakirliğe, sefalete, işsizliğe, “kısacası azgelişmişliğe karşı çağdaş değerlere ve demokrasiye ulaşma talepleri ile yüz yüzeyiz.” Ancak ortada ilginç bir çelişki var;

- Meydanlarda başkaldıranlar kimlerdir; sendikalar mı, çiftçiler mi, asker mi? Hiçbirisi! Askerleri bir kenara bırakırsak; zaten diğer kesimlerde böyle bir kurumsallaşma yok. Olsaydı, Arap dünyasında gerçek demokrasi yeşermeye çoktan başlardı.

- İslami örgütlerin Mısır olaylarında boy gösterdiği anlaşılıyor. “Müslüman Kardeşler” taraf olduğunu ifade etti.

- Onun dışında, ortada “anonim halkı” görüyoruz. Hatta yağmacılar da halkın bir parçası olmuşlar. Bu gerçekler “şişeden çıkan cinin” gideceği yön konusunda soru işaretlerini arttırmaktadır.

1) Acaba sonunda, 1991’de Cezayir’de olduğu gibi radikal İslamcıların yolu mu açılacak? Örneğin Mısır, bir “Mısır İslam Cumhuriyeti” haline mi dönüşecek?

2) Yoksa gerçekten, “diktatörlere ve soygun rejimlerine karşı bir başkaldırı niteliğinde başlayan bu hareketler” Arap ülkelerinde demokrasinin yeşermeye başlamasına mı neden olacak?

3) Bir de üçüncü olasılık var. Mısır başta olmak üzere Arap ülkelerinin “açık hale getirilip Batı piyasalarına şimdikinden daha esaslı bir biçimde entegre edilmeleri” söz konusu.

Kısacası, sivil toplum örgütlerinin geliştirilmesi yolu ile bu ülkelerin denetim altına alınmaları olasılığı bulunuyor.

ABD ve Avrupa’nın tercih edeceği yol budur. Çünkü diğer iki olasılık büyük sorunlar yaratacaktır;

- İslami Cumhuriyet olursa, doğası gereği ister istemez radikalleşecek ve yavaş yavaş Batı’ya kapanacaktır.

- Arap dünyasında, olmaz ama, “Avrupa benzeri bir demokrasi gelişmeye başlarsa” ulusal çıkarlar ön planda tutulacağı için bölgenin yeniden yapılandırılmasını, Batı açısından imkânsız hale getirecektir.

Bu nedenle Batı için ideal olan, Arap ülkelerinin “açık ülkeler haline getirilip kontrol edilebilmeleridir.” Mısır başta olmak üzere, “reform taleplerini” bu yönde yapacaklardır.

Başkan Obama’nın 28 Ocak 2011’de Hüsnü Mübarek ile yaptığı telefon görüşmesi, bu yöndeki ilk sinyali vermiştir.

Kuşkusuz Mısır, Tunus ve Lübnan’daki hareketlenme ve başkaldırılar Türkiye’yi de etkileyecektir. Ankara’nın “Ortadoğu öncelikli iktisadi, siyasi ve kültürel politikaları” yeni gelişmelerden olumsuz olarak etkilenecektir. Batı’dan bu konuda ilk işaretler gelmeye başladı bile.

3. BÖLÜM

ABD

Amerika'nın En Başarılı Olduğu Yer Türkiye mi?

"ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada en başarılı olduğu ülke Türkiye'dir" dersek, yanlış olmaz.

Bu sonuçta, ABD'nin kullandığı araçlar kadar, Türkiye'nin (ve Osmanlı'nın) yakın tarihteki iç dinamikleri de etkili oldu.

ABD ve Avrupa Türkiye'yi (ve Osmanlıyı) hep "öteki" olarak görmesine karşın Türkiye ve Osmanlı'daki elit ve diğer etkili çevreler "aidiyet olarak, Batı'yı büyük ölçüde benimsemişlerdir."

Burada Türkiye, "Japonya'nın Batılılaşmasına benzer özellikler gösteriyor"; ancak Japonya'nın, Osmanlı benzeri bir geçmişe sahip olmaması ve coğrafi olarak Avrupa'nın çok uzağında kalması, son 200 yıl içindeki temas, iletişim ve etkileşimin sonuçlarını değiştirmiştir.

Ayrıca Japonya'nın kıta dışı bir adalar ülkesi olması ve sosyal olarak Türkiye'den oldukça farklı özellikler göstermesi, onu bizden ayıran sonuçlar doğurmuştur. Son yarım yüzyılda Türkiye'nin ve Japonya'nın Batılılaşmaları konusunda yapılan karşılaştırmalı araştırma ve yayınlar bize bu gerçeği gösterir.

Amerikan başarısının nedenleri

ABD'den (ve Batı'dan) kaynaklanan nedenler ile Türkiye'den kaynaklanan nedenlerin ayrı ayrı incelenmelerinde yarar vardır.

Önce ABD'nin kullandığı araçlara bakalım:

ABD ikinci dünya savaşı sonrasında asker ve bürokrasi ile "çok yakın ve iç içe hale gelmiştir." 1946'dan itibaren Ankara ile Washington arasında yapılan ikili anlaşmalar incelendiğinde bunlar açık olarak görülür.

Türkiye'nin 1950'lerin başında NATO'ya dâhil edilmesi önemli bir köşe taşı oldu. Güvenlik alanında Türkiye, "ABD'nin bölgesel politikalarının bir parçası haline getirildi." Soğuk savaş döneminde Türkiye, siyahla beyaz gibi, karşıt bir konuma sokuldu. Kıbrıs'ta 1963, 1964 olayları ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile Ege'de Yunanistan'ın Ankara'ya yüklenmeye başlaması Türkiye'de bazı tepkiler doğurmasına rağmen, "ülkenin genel gidişini etkilemedi."

Türkiye'nin 1950'li yıllardan itibaren, "küresel kapitalist sürece tek yanlı bir biçimde sokulmaya başlanması" iş çevrelerimiz ile Batı arasında, "hem ağlarım hem giderim" örneğinde olduğu gibi, çelişkili ve ilginç bir ortaklık ve beraberlik yarattı.

Özal döneminde Türk filmcileri, Fransa'nın yaptığını yapmak istediler; Hollywood tekeline karşı bir oran (sınırlama) koyma önerisini getirdiler. Ama ABD, "ben de tekstile ambargo koyarım" dedi ve Turgut Özal geri adım atmak zorunda bırakıldı. Bu örnek benzeri olaylar, pek çok alanda geçerli oldu.

ABD dini ve İslami çevrelerde de çok yakın ilişkiler içine girdi. İslamcı siyasi çevreler, tarikat ve cemaat ileri gelenleri, "ordu, bürokrasi ve iş çevrelerinde" olduğu gibi, yakın dirsek temasında oldular. Soğuk savaş sonrası, ABD'nin başarısında belki de, en etkili faktör bu olmuştur.

ABD, elit çevreler ve eğitim çevreleri ile de bütünleşmiş duruma geldi. Bugün ABD'de 45 bin Türk öğrencisi okumaktadır.

Türkiye'den kaynaklanan nedenler

ABD'nin Türkiye'deki başarısında Türkiye'den kaynaklanan önemli nedenler vardır:

Türkiye'de katılımcı demokrasinin önünün 12 Mart ve 12 Eylül askeri darbeleri ile kesilmesi ve biçimsel demokrasinin öne çıkarılması, Türkiye'nin edilgen duruma getirilmesinde etkili oldu.

Örtülü (katılımcı) demokrasi olmayınca siyasette, iktisatta, kültürde, eğitimde ve güvenlikte makro toplumsal ve ulusal maksimizasyona yönelik politikalar üretilemez, uygulamalar yapılamaz hale geldi.

Çiftçi, sanayici, işçi, profesör, esnaf, gazeteci tek başına sistemle karşı karşıya bırakıldı. Ortak çıkarlar yönünde örgütlenmeye gidilemedi.

Türkiye'nin Ortadoğu coğrafyasında bulunması da faktörlerden biridir. Küresel (ve dışsal) faktörlerin etkisi çok yüksekti. Siyasette, iktisatta, kültürde, güvenlikte bu dışsal öğelerle uğraşmak, adeta imkânsız hale sokuldu.

Siyasal partiler bu ortama uyum sağlayarak yollarını çizmeğe başladılar.

Sivil toplum örgütleri,"tek yanlı küreselleşmenin parçaları haline geldiler."

Şirketler, üniversiteler bu düzene edilgen bir biçimde ayak uydurdular.

En büyük sıkıntı ve çelişkiyi ise İslami ve dini çevreler yaşamaya başladılar; şirketler ve sivil toplum örgütleri gibi "küresel sistemin bağımlı unsurları" olmaya başladılar.

Ancak bu nesnel yapılanma, onların öznel (ve özel) nitelikleri ile çelişti. Mikro, makro örtüşmesi dinde (ve inançta) mutlaka sağlanmak zorundadır. Ama şirkette böyle olmayabilir; küresel sistemin parçası haline gelerek de bir firma kârını arttırabilir. Ancak inanç dünyasında gerçek Müslümanlar için bu imkânsızdır. Türkiye'nin iç dinamikleri ile ABD'nin bölge politikası, bütünleştirildi.

Latin Amerika, Asya ve Afrika'da istediği başarıyı elde edemeyen ABD Türkiye'de hedeflerine büyük ölçüde ulaşmış bulunuyor. İslami kesim, sosyal demokratlar, sağ ve liberaller üzerindeki etki ve denetim çok yükseltir. İstisnalar, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve 1996'da Erbakan'ın başbakan olduğu kısa dönem sırasında ortaya çıktı.

NATO'dan eğitime, sivil toplum örgütlerinden siyasal partilere kadar bunun somut örneklerini bugün yaşamaktayız. Wikileaks malzemeleri de bu gerçeği kanıtlamıyor mu?

“Küçük Amerika” ile “Büyük Ortadoğu” Arasında Sıkışan Türkiye

1950 sonrasında Celal Bayar, “Türkiye küçük bir Amerika olacaktır” diyordu. O tarihlerde Türkiye’den bakıldığında, Amerika olduğundan çok daha heybetli görünüyordu; küçük Amerika olmak bile büyük bir ütopyaydı.

Amerikan sigarası, bezi, süttozu dahi özenilen tüketim kalıbının simgeleriydi. Hollywood filmleri gençlerin hayatını süslerken Rock’n Roll radyoda ve plakçılarda yankılanıyordu. Küçük Amerika olmak demek bu tüketim özentisini ucundan da olsa yakalamak anlamına geliyordu. Basketbolda Amerika ile dünya finalini oynamanın lafı edilemeyeceği gibi hayali de kurulamazdı.

Ve Türkiye 2010’da finali oynayarak “Küçük Amerika” olduğunu kanıtlıyordu sanki. Yoksa tersten tarif edersek, “küçük Amerikalı yerine büyük Ortadoğulu olduğu için mi finali oynayabilmişti”? Ama bölgenin ve Arapların basketbolla aralarının pek de iyi olmadığını hatırladığımızda, kafalar yeniden karışıyor.

Karşı tezi savunanlar şu görüşü de öne sürebilirler; “Biz güreşte o yıllarda, madalyaların çoğunu topluyor ve en önde gidiyorduk. Bugün ise nal topluyoruz” diyebilirler. Bu tez de pek yanlış sayılmaz.

Esas sorun “küçük Amerika” ile “büyük Ortadoğu’nun” kapışmasında mı? Kesinlikle hayır; ikisi bütünleşiyor, örtüşüyor. Galiba sorun Türkiye’de; Türkiye “küçük Amerika” olmakla “büyük Ortadoğulu” olmak arasında sıkışmış durumda.

Hem Amerikalı hem Ortadoğulu olamıyor, ya o ya öteki geçerli. Bu tespit doğru ise Amerika ile final oynamak ne anlama geliyor?

Türkiye küçük Amerika (ya da Amerikalı) olmuş olsa Ortadoğu’ya Amerikalı penceresinden bakmak durumunda. Yani? ”Batı’nın asli üyesi” olmak zorunda. Batılı değerlerden onun diğer ortak niteliklerine kadar kumaşınızın benzer olması gerekiyor, din de dahil olmak üzere.

Ama “Ortadoğulu” olduğunuz zaman değerler sisteminiz bütünüyle değişiyor. İranlaşmak ile Mısırlaşmak arasında bir yere oturmanız gerekiyor. Bu ise “küçük Amerikalılık” ile siyahla beyaz kadar karşıt bir durum. Celal Bayar’ın ifadesinden bugünkü hükümetin, “Ortadoğululuk konusundaki reel politiğine geldiğimiz zaman” basketbolda Amerika ile oynadığımız finali nereye oturtacağız?

Büyük Ortadoğu içinde geliştiğimiz için mi? Yoksa küçük Amerika olduğumuz için mi finali oynayabildik? Ortada “küçük Amerika” olmakla “büyük Ortadoğulu” olmak arasında sıkışmış ve çelişkiler içinde yaşayan bir Türkiye var.

“Ponpon kızların” gösterilerine uygulanan kısıtlamalar bile bu çelişkinin apaçık göstergesidir. “Küçük Amerika” ile “büyük Ortadoğu” arasında sıkışan Türkiye, ponpon kızlar üzerinden yerini belli etmiştir.

Bir anlamda Akdeniz, Ege kıyı bölgesi ve Trakya küçük Amerika’yı; iç kesimler ve Doğu ise Ortadoğu’yu temsil ediyormuş gibi bir sonuç ortaya çıkmıştır.

Bu ikilemi yalnız sporda değil yaşamımızın her safhasında hissetmeye başladık. Türkiye’de bir kasabadan diğerine gittiğimiz zaman adeta birkaç yüzyıllık farkların birdenbire karşımıza çıktığını görüyoruz.

Bir yanda ABD ile finali oynayarak uluslararası alanda boy gösteriyoruz; öte yanda İran'la Mısır arasındaki bir hatta Ortadoğu'da zemin kazanıyoruz.

Türkiye Atatürk'ün ölümünden sonra, "küçük Amerikalılık" ile "büyük Ortadoğululuk" arasında zikzaklar çizmektedir. Ancak zikzaklar çizilen bu zemin tam bir bataklıktır. Bölgedeki petrolü ve doğal gazı ellerinde tutmak isteyen küresel güçler, gerçek demokrasilerin kurulmasını şimdilik istemiyorlar.

Şahlık, şeyhlik, krallık, askeri dikta dâhil her şey desteklenebiliyor, yeter ki demokrasi olmasın. 2002-2010 döneminde İngiliz hükümetlerinin ve parlamentosunun faaliyetlerini ve tartışmalarını izleyip meclis zabıtlarını okuduğumuz zaman, yukarıdaki değerlendirmenin kanıtlarıyla açık şekilde karşılaşıyoruz.

İkinci dünya savaşından bugüne kadar İran, Irak, Mısır, Pakistan ve Afganistan'ın başına gelenler, "bataklık zeminin doğal sonuçlarıdır."

Bölgede kendini kısmen koruyabilmiş tek ülke Türkiye oldu. Buna rağmen bizim bile başımıza dört darbe geldi.

"Küçük Amerika" - "Büyük Ortadoğu" ekseninde sıkışan Türkiye'de, demokratik kesimler çözüm yolları arayışları içindedirler.

Çözüm bellidir; demokrasinin gerçekten işletildiği bir Türkiye. "Hangi demokrasi" sorusunun yanıtını ise Batı Avrupa ülkeleri veriyor. Fransız, Alman, İngiliz demokrasilerinin temel kurumlarını ve kurallarını yerleştirdiğimiz zaman bunu gerçekleştirmiş oluruz.

Kısacası, katılımcı (yani örgütlü) demokrasi olmadan hiç bir şey olmaz; basketbolda ABD ile finali oynasak bile...

Türk Amerikan Çıkarları 20 Temmuz 1974'te Nasıl Örtüştü?

1970'lerin başı... Batı ve Doğu Blokları yanında Üçüncü Dünya hâlâ gündemde ve etkili. Hindistan'dan Yugoslavya'ya, Latin Amerika'dan Afrika'ya kadar, geniş bir coğrafyada destekçileri var.

Üçüncü Dünya'nın Doğu Akdeniz'deki temsilcisi ise Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makaryos; Ortodoks dünyasının en etkili ismi konumunda.

Bu durum ABD (ve Batı) açısından büyük bir rahatsızlık yaratıyor. Makaryos silahlarını bile Sovyetler Birliği'nden alıyor. Bu çıbanbaşının halledilmesi gerekiyor.

O sıralar Atina'da 1967'den beri iktidarda olan Albaylar Cuntası var. Onlar, Yunanistan'daki solcu iktidarlara karşı dış destekle yönetime getirilmişler. Makaryos'u Atina'daki darbeci askerler de sevmiyor.

Makaryos'la Ankara'nın arası açık. Bizim nedenimiz farklı. Makaryos 1960 anlaşmasını tanımıyor, üstelik Aralık 1963'ten beri, kanlı Noel'le başlattığı baskı ve şiddet ile Türkleri sindirmeye çalışıyor. Türklerin Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki, "eşit kurucu ortak" statüsünü fiilen ortadan kaldırmış. "Akdeniz'in kızgın güneşinde Türkleri tereyağı gibi eriteceğiz" sözü tarihe geçmiştir. Makaryos'un politikası, "Kıbrıs'ı bir Helen ve Ortodoks adası yapmak" yönünde gelişiyordu. Kara cüppesi ile Cumhurbaşkanlığını birleştirmiş, üstelik Üçüncü Dünya'nın şemsiyesi altına girmiş; Ankara'nın,Washington'un ve Atina'daki Albaylar Cuntası'nın istemediği adam olmuştu.

Atina'daki Albaylar Cuntası ABD'nin de onayı ile Nikos Samson adındaki dengesiz ve "Eokacı" bir adam ile anlaşıyor ve Makaryos'u devirmeyi planlayarak 15 Temmuz 1974'te operasyonu fiilen başlatıyor.

Makaryos'un devrilmesi konusunda Ankara, Washington ve Atina arasında zımni bir görüş birliği var, ama herkesin gerekçesi farklı.

ABD, Makaryos gibi bir Üçüncü Dünyacı'dan kurtulmak istiyor. Burası en stratejik bölge.

Atina'daki Albaylar Cuntası, düşen prestijini, Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak ederek kurtarmak ve iktidarda kalmak istiyor.

Ankara ise 1960 anlaşmasına uymayan ve Kıbrıs Türkleri üzerinde baskı ve şiddeti iyice arttıran Makaryos'dan kurtulmak amacında.

Tek yanlış, Washington'un desteği ile Atina Cuntası'nın seçtiği adamdan kaynaklanıyor.

Sürpriz B Planı geçerli!

15 Temmuz'da Nikos Samson adada darbeyi başlatıyor ancak sonuç alamıyor ve ada iç savaş ortamına giriyor.

- Atina Cuntası şaşkın durumda, iktidarının gitmekte olduğunu görüyor.

- Washington ise Atina'ya güvendiği için sıkıntılı ve çaresiz.

- Ve Ankara'da Ecevit-Erbakan ikilisi iktidarda; ellerine çok güzel bir fırsat geçmiş. Kıbrıs'ta

darbeyi yaptıran berbat bir Cunta, Türkiye hem garantör ülke, hem de Makaryos 1963'ten beri Kıbrıs Türklerine kan kusturuyor.

Üstelik Ecevit Londra'ya, "birlikte müdahale edelim demiş ancak İngiltere öneriyi reddetmiş."

Amerika için kalan tek yol!

Washington açısından, "planlanmamış B planı" sürpriz olarak doğuyor; Atina ve Samson'a hallettiremediği Makaryos'u Türkiye'ye hallettirmek.

- Böylece Doğu Akdeniz gibi stratejik bir bölgede Üçüncü Dünyacı bir baş belasından kurtulacak.

- Türkiye adaya girerse hem Rumlar hem Türkler ABD'ye muhtaç olacaklar ve adadaki potansiyel riskler elimine edilmiş olacak.

Bu sonucu ne Ecevit, ne Erbakan ve ne de Kissinger planladı.

Beklenmeyen gelişmeler sonucu Makaryos artık Amerika'ya muhtaç hale getirildi; Türkiye ve ada Türkleri şimdilik bir dertten kurtulmuş oldular.

Ama en kazançlı çıkan Yunan halkı oldu. Baş belası bir Albaylar Cuntası'ndan Türkiye sayesinde kurtuldular ve yeniden demokrasiye kavuştular.

Ama olayın en dramatik yönü 20 Temmuz 1974, Türkiye ve ABD'nin çıkarlarının fiilen örtüşmesiydi. Bu durum,1975'teki silah ambargosuna kadar sürdü.

Soykırım Tasarısı ve 1 Mart Tezkeresi

Ermeni soykırımı tasarısı Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komisyonu'ndan '22'ye karşı '23' oyla kabul edildi. Bu, Türkiye ve bölge politikası olarak, bir "Amerikan gerçeğidir."

1 Mart 2003'te de ünlü "tezkere" TBMM'de yeterli çoğunluğu alamadığı için reddedilmişti. Bunu da "Türkiye gerçeği" olarak görmek gerekir.

Oysa 1 Mart tezkeresinin geçmesini yalnız Erdoğan hükümeti değil MGK de istemişti. Oylama öncesinde, net bir tutum almayarak topu Meclis'e atmış ve dolaylı yoldan destek vermişti. Ama olmadı işte; hükümetin tüm çabasına ve ABD'nin bastırmasına rağmen "Türkiye gerçeği" baskın çıktı.

- ABD'nin, Irak'ın işgalindeki para ve insan maliyeti arttı.

- Hükümetin verdiği sözler yerine getirilememiş oldu.

- Türkiye-Amerika ilişkilerinde, bazı çevrelerin hiç de istemediği bir soğukluk meydana geldi.

Türk kamuoyunun ABD'ye bakış açısındaki olumsuzluk, tezkerenin reddinde bir sonuç değil, daha çok bir sebeptir.

1 Mart 2003 öncesinde ABD müdahalesini savunan ve tezkerenin Meclis'ten geçmesini isteyen birçok kesim ve kişi zaman geçtikçe, "ne iyi oldu da reddedildi, iyi ki geçmemiş" demeye başladılar. Bunlara, şahsen tanıdığım o zamanki bazı AKP milletvekilleri de dahildir.

Unutmayalım ki 2010'un başında, eski Başbakan Tony Blair bile, 2003 Irak müdahalesini ABD ile birlikte gerçekleştirdiği için, İngiltere Parlamentosu'nda hesap vermek zorunda bırakıldı. Blair'in İşçi Partisi, bu işgal yüzünden oy kaybetti. Kendisi de "Partimin değilse bile İngiltere'nin yüksek çıkarları için, bu işgali gerçekleştirmem gerekti" demek zorunda kaldı. Hatta, kamuoyunu yanılttığını bile kabul etti.

Ve Türkiye'nin gerçeği...

1 Mart 2003 tezkeresinin Meclis'teki reddi, bir Türkiye gerçeği idi. 4 Mart 2010'da Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komisyonu'nda soykırım tasarısının kabulü ise ABD'nin kendi iç dinamiklerinin sonucudur.

Başkan Obama'nın çabalarına rağmen kabul edildi. Washington yönetimi Türkiye'de, yeni bir Amerika karşıtı havanın oluşmasını istemiyor. Çünkü İran ve diğer açılımlar konusunda Erdoğan hükümetinden talepleri var. Kamuoyunda yeni bir ABD karşıtı hava oluşursa, hükümetin işi daha da zorlaşır, konjonktür hiç uygun değil.

Tel Aviv şu günlerde, ellerini ovuşturuyor olmalı: Şimdi "one minute demek sırası bizde" diye düşündüklerine bahse girerim...

1 Mart 2003 tezkeresinde olduğu gibi 4 Mart 2010 oylamasında da bir Amerikan gerçeği var. Tabii Washington'un eli daha rahat; "Amerikan gerçeğini" arkasına alarak Erdoğan hükümetini daha da sıkıştırabilirler. Buna karşılık Ankara'nın böyle bir "oyun oynama lüksü" bulunmuyor.

Başka bir gerçek daha söz konusu; eğer Erdoğan hükümetinin de ısrarla istediği gibi 1 Mart 2003

tezkeresi yeterli çoğunluğu alarak Meclis'ten geçseydi, "acaba iktidar, yeni Ortadoğu açılımını gerçekleştirebilir miydi?" Ankara, İran ve Suriye ile, "bugünkü yakınlaşma ortamına girebilir miydi?"

Türkiye "keskin bir taraf" haline dönüşür, Suriye ve İran başta olmak üzere komşu Müslüman ülkelerle büyük sorunlar yaşamaya başlardı. 1 Mart 2003 tezkeresindeki "Türkiye gerçeği" bir anlamda, bütün bu olumsuzlukları asgariye indirmiştir.

Ankara'daki hükümetler "Amerikan gerçeği", Washington' daki yönetimler de "Türkiye gerçeği" ile yaşamak zorundadırlar. Ne Ankara'nın kiraladığı Amerika'daki lobi şirketleri ne de ABD'nin Türkiye'de kontrol altına aldığı medya ve sivil toplum örgütleri bu oluşumları tamamen değiştirebilirler.

İki ülkenin de yönetimleri, kendi iç dinamiklerini göz ardı edemezler. Ankara için değil ama Washington için önemli olan şudur: ABD yönetimleri Türkiye politikalarında, "Türkiye gerçeğini" hesaba katmak zorundadırlar.

Bunu eğer, "yokmuş gibi düşünürlerse"; meseleye, "biz Ankara yönetimleri ile istediğimizi yapabiliriz" biçiminde bakarlarsa büyük sorunlarla karşılaşırlar. Aynen Güney Amerika'da, Afganistan'da ve Pakistan'da karşılaştıkları sorunlarda olduğu gibi.

Ermeni soykırım tasarıları ve kabul edilen kimi kararlar, Amerikan iç dinamiklerinin sonucu olduğu kadar, yönetimlerin Türkiye politikalarındaki çelişkilerinin bir göstergesidir de.

Bu araçla "gereğinden fazla oynandığı zaman", beklenen sonuçların tamamen tersi bir durum da ortaya çıkabilir. Yakın tarih, bunun yüzlerce örneği ile doludur...

4. BÖLÜM

AB

Eksen Kaymasına Karşı AB'nin Yeni Türkiye Politikası

Erdoğan hükümeti ile gündeme gelmeye başlayan, "Türkiye'nin İslam dünyasına kayma uygulamaları karşısında", AB'nin yeni arayışlar içinde olduğu tartışılıyor.

- AB bugüne kadar, Türkiye'yi öteki olarak gördü ve sürekli oyaladı.

- Türkiye'yi üye yapmadan, "sadece denetimi altında tutarak işi idare etti."

- AKP'den önceki hükümetler de aynen Brüksel'in yaptığı gibi "işi idare ederek, AB'nin oyununa katıldılar."

- Gel gör ki Ankara'ya İslam ve Ortadoğu referansına özünde bağlı bir hükümet gelince işin rengi değişti. Brüksel ve Ankara arasındaki "evcilik oyunu" oynanamaz hale geldi.

- Erdoğan hükümeti İslam ülkeleri ile özlü ve köklü iktisadi, siyasi ve kültürel ilişkiler kurmaya başladı.

- Brüksel de bu durum karşısında "yeni bir Türkiye politikası arayışı içine girdi." Aksi halde, eski oyun Ankara tarafından sürdürülmediği için Türkiye uzun vadede elden kayıp gidiverecekti. Hem de tam AB içinde sorunlar giderek derinleşirken.

AB'nin Ankara ile yürüttüğü evcilik oyununu, beş ciltlik *Hayatım Avrupa* dizisinde ayrıntıları ile yazdım. 1999- 2010 döneminde Brüksel'in küreselleşen politikalarını ise "*Batı'nın Yeni Türkiye Politikası*" kitabımda bir bir anlattım. Bu dönemde *Cumhuriyet*'teki yazılarımı izleyenler de neleri ortaya koyduğumu çok iyi hatırlayacaklardır.

Ama şimdi Ankara'da oyunun kuralları değişmeye başladı. Ilımlı ve uyumlu İslam modelini ABD'nin arkasından giderek Türkiye'de desteklemeye başlayan Brüksel, "uyum ve ılımlılık konusunda" korkuya kapıldı. Torbadaki keklik sanılan Ankara artık dişlerini gösteriyordu. Hem de İran ve Hamas üzerinden İsrail ile kavgaya başlayarak.

Şimdi eskisinden farklı bir Türkiye politikası gerekiyor. Türkiye elden kaçırılmamalı. Avrupa'nın Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu'daki bütün hesapları ve planları altüst olabilir.

AB'nin eski planı neydi?

İşler aslında bir dantela gibi işlenmeye başlamıştı, her şey yolundaydı.

-6 Mart 1995'te, AB'ye hiçbir zaman üye yapılmayacak olan Türkiye'nin AB dışı ülkelerle ilişkilerini ipotek altına alan ve Ankara'yı Brüksel'e tek yanlı bağlayan Gümrük Birliği anlaşması imzalattırılmıştı. Türkiye AB dışında olduğu halde "iktisadi egemenlik haklarını tek yanlı olarak Brüksel'e devretmişti." 1994'teki Devlet Planlama Teşkilatı raporu bile bu tespiti yapıyordu.

- Sonra Aralık 1999'da Türkiye, "diğer adaylardan farklı olduğu ifade edilerek, ayrı bir statüye sokuluyordu."

- 2004 ve 2005 anlaşmaları, Türkiye'nin nasıl AB'ye üye olacağını değil, "üyeliğinin nasıl engelleneceğini" sıralayan maddelerle özenerek donatılmıştı.

İşler A'dan Z'ye Brüksel için yolunda giderken Erdoğan hükümetinin İslam ülkeleri ile yoğun ve

derin ilişkiler öngören uygulamaları geldi. Bu da yetmiyormuş gibi Ankara Rusya ile tarihinin en kapsamlı ilişkilerinin altyapısını geliştirmeye başladı. Ayrıca Hindistan'a da yeni yollar açan girişimler yapıldı. Çin ise zaten pazarın içindeydi.

Bu süreç aksamadan yürürse orta ve uzun vadede şu sonuçlar ortaya çıkacaktı;

1) Türkiye'nin dış ticaretinde ve Avrupa dışı yatırımlarda AB'nin payı azalacaktı.

2) AB'nin Türkiye ekonomisinde etki ve denetimi gerileyecekti.

3) Siyasi ve kültürel bağlar Avrupa'dan Ortadoğu ve Asya'ya kayacaktı.

4) Türkiye yavaş yavaş kimlik değiştirecekti. Avrupalı değerler ve yaşam tarzı yerine İslami ve Asyalı değerler zamanla etkili olacaktı. Türkiye ile bölgedeki ülkeler arasında doğal bir entegrasyon meydana gelecekti. AB'nin tek yanlı anlaşmalarla ve Türkiye pazarına yerleşerek elde ettiği avantajlar giderek küçülecekti. Rusya, Çin, Hindistan, Arap ülkeleri ve İran arasında "yeni bir etkileşim ve bütünleşme ortamı" yaratacaklardı.

Oysa Türkiye, Avrupa ülkelerinin bölgedeki çıkarları açısından çok önemli bir konumda bulunuyor. AB, Türkiye'nin denetimini kaybettiği zaman Balkanları, Karadeniz'i, Kafkasya'yı, Ortadoğu'yu da kısmen kaybeder. Avrupa'nın büyük devletleri (ve ekonomileri) bu gerçeği çok iyi bildikleri için "alternatif Türkiye politikaları arayışları içine giriyorlar." Bunu da kendi çıkarları açısından çok doğal karşılamak gerekir.

Avrupa ne yapabilir?

- Ankara'ya, "medyada hoş görünecek bazı ödünler verme" yolunu seçecektir. Biraz mavi boncuk dağıtılacaktır.

- Türkiye'deki büyük siyasal partiler üzerindeki markajını arttıracaktır. Avrupa'ya, özde de sıcak bakan partilere desteğini genişletecektir.

- Avrupa'daki Türkler üzerinde uyguladığı "olumsuz ve dışlayıcı öğeleri" hafifleterek Türk kamuoyundan destek sağlamaya çalışacaktır.

Bunlar AB açısından belli ölçüde etkili olabilecek araçlardır. Ama hiç kimse, "Türkiye'nin üyeliği konusunda AB'nin tutum değiştireceğini sanmasın." Bu hariç diğer konularda tutumunu kısmen değiştirebilir. PKK'den Kıbrıs sorununa kadar pek çok konuda Türkiye'yi fazlaca rahatsız eden noktalarda yumuşatmalar söz konusu olabilir.

Bütün bunlar aslında, Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin kısmen de olsa "normalleşmesine" yol açabilecek sonuçlar doğurabilir.

Ankara hükümetleri, bürokrasimiz, üniversitelerimiz, iş çevrelerimiz ve sivil toplum örgütlerimiz, AB'nin hazırlamayı düşündüğü yeni Türkiye politikası konusunda, "Türkiye'nin ödün alabilmesi için", birlikte hareket etmek zorundadırlar.

AB'nin Gözünde Ankara, Neden "Ehveni Şer"?

Öğrencilik yıllarımdan, Londra'da tanıdığım ve 45 yıl boyunca ilişkilerimizin devam ettiği Dr. Andrew Mango ile 2010 yılının ilk aylarında İstanbul'da yeniden bir araya geldik. Başıma gelenleri o da izlemişti ve geçmiş olsun dileklerini ifade etti.

Bana göre Andrew son 50 yılda İngiltere'nin yetiştirdiği en iyi Türkolog ve Orientalist'tir. Philip Robins, Geoffrey Lewis, William Halle ve diğer bazı bölge uzmanlarını da birinci elden tanıma fırsatım olduğu için Andrew'yu yerli yerine oturtabilecek durumda olduğumu sanıyorum.

Zarif Türkçesi ve engin deneyimleri bana her karşılaştığımızda yeni bir şeyler düşünme fırsatı yaratmıştır.

2010 yılındaki son karşılaşmamızda Türkiye-Avrupa ilişkilerini konuştuk, fikir alış verişinde bulunduk. Konuşmanın sonunda konuyu, Ankara hükümetine getirdim ve bir soru sordum: "Avrupa'nın gözünde bugün Ankara hükümeti nasıl algılanıyor"?

Kendi değerlendirmelerimle Andrew'nunkileri karşılaştırmak istiyordum. "Genel desteği ve nedenlerini" biliyordum, bunları defalarca da yazmıştım. Ama Andrew gibi istisnai bir Avrupalı (ve İngiliz) uzmanının o pencereden yapacağı değerlendirme ayrı bir önem taşır.

Zarif Türkçesine biraz da Osmanlıca katarak, "Erol, sizin hükümet Avrupa'nın gözünde ehven-i şer!" deyiverdi. Bunu, "kötüler içinde en iyisi" olarak Türkçeleştirirsem herhalde büyük bir hata yapmış sayılmam.

Sonra Andrew'nun "ehven-i şer" ifadesi üzerinde düşündüm. Andrew söylediği çok kısa bir cümle ile olağanüstü bir tespit yapmış ve Avrupa'nın Türkiye projeksiyonunu bir karelik fotoğrafta bütün çıplaklığı ile ortaya koymuştu.

Bir iltifat mı?

Andrew'nun tanımlaması AKP çevrelerinde bir iltifat olarak değerlendirilirse, bunun haklılık payı düşük olmaz. Avrupa'nın gözünde, kötüler arasında en iyisi olmak yine de bir başarı olmalı.

Ama Andrew'yu 45 yıldır yakından tanıdığım için onun sözcükleri arasına gizlenmiş değerlendirmelerini de cımbızla çekip çıkarabilecek bir durumdayım. Sohbetimizin diğer bölümleri ile birleştirdiğim zaman bana göre Andrew ehven-i şer ile şunları ifade ediyordu:

Hükümet Avrupa'nın gözünde, "Alternatifler arasında en iyisi olarak algılanıyor." Çünkü iktisadi, siyasi ve kültürel konularda hükümet Avrupa'ya çok cömert ve hoşgörülü davranıyor. Bugünkü hükümet döneminde Avrupa'nın ve AB'nin talepleri çok daha iyi karşılanıyor. "Ehven" sözcüğünün arkasındaki esas neden bu.

Ancak Avrupa için potansiyel riskler de var. Öyle ya Avrupa (ve AB), Amerika gibi Okyanus ötesinde değil. Türkiye ile iç içe, kucak kucağa. İktisadi, siyasi ve kültürel olarak bütün kurumlar, hatta insanlar iç içe geçmiş. Tırların geçişinden futbola, turizmden gümrük birliği bağımlılığına kadar her şey bütünleşmiş; çoğu tek taraflı olsa bile...

Avrupa'da neredeys , bir Danimarka kadar Türk nüfus yaşıyor. Ayrıca coğrafi olarak iç içeyiz. Yani? Yani Türkiye'de İslami ağırlıklı bir yeniden yapılanma iyice derinleşirse Avrupa bundan

doğrudan doğruya etkilenecektir. Türkiye'deki değişim, Avrupa'nın içinde olmuş gibi sosyal, politik ve ekonomik sonuçlar doğuracaktır.

Adeta birleşik kaplar örneği bu sonuçlar, eş zamanlı olarak yaşlı Avrupa'nın sırtına binecektir. Bu da "ehven-i şer" ifadesinin Avrupa açısından olumsuz boyutu.

Ankara hükümeti ile "işbirliği ve ona katlanma arasında sıkışmış bir durum, Avrupa penceresinden net olarak görülüyor." Ve Avrupa ciddi ciddi fayda-maliyet analizi yapmak durumundadır. "Ehven-i şer" bunu da kapsıyor.

Andrew'nun tespiti çok gerçekçi ve işlemekte olan sürecin niteliğini de gösteriyor. O pencereden Türkiye ile ilişkiler "ucu açık" bir süreç değil, Türkiye-AB ilişkilerine hiç benzemiyor. Orada fayda maliyet hesapları Avrupa'ya çalışıyor, ama burada durum farklı.

Avrupa'nın hesabında, "bugün alınmakta olanlar yanında, yarın verilecek olası faturanın tahminleri yapılıyor."

Tabii Ankara'daki iktidar da Avrupa ilişkileri ve desteğinde kendi hesabını yapıyor. Bugün verdikleri karşısında aldıkları var, en başta da onun desteği.

Bu alış veriş şimdilik yürüyor. Nereye kadar sorusunun yanıtı bugün Ankara'dan çok Avrupa'yı telaşlandırıyor. Türkiye'deki "değişim sorunlarının" yarın Avrupa'ya ne oranda yansıyacağı değerlendiriliyor.

Dr. Andrew Mango'nun "Ehven-i şer" ifadesi bütün bunları tek bir kare içine sığdıran çok önemli bir tespit.

Hükümetin Ortadoğu Açılımı AB Süreciyle Çelişiyor mu?

Erdoğan hükümetinin yeni Ortadoğu politikasını eleştiren değişik çevreler şu noktalarda yoğunlaşıyorlar:

1) Hükümet, AB'nin yerine Ortadoğu'yu koyuyor, Arap dünyası ve İran ile yakınlaşırken AB'den ve Batı'dan yavaş yavaş uzaklaşıyor.

2) Erdoğan'ın başlangıçta AB'ci görülen politikası zaten samimi değildi. 2007 seçimlerinden sonra gerçek politikalarını (ve niyetlerini) göstermeye başladılar.

Ben biraz farklı düşünüyorum. Erdoğan hükümetinin çizgisinin değiştiğine ve 2007'den sonra yeni bir zemin kaymasının yaşandığına inanmıyorum. Erdoğan hükümetinin AB ile ilişkileri, en baştaki gibi, aynı eksende seyretmektedir. 2003'te neyse 2010'da da odur.

2004 ve 2005'te Erdoğan hükümetinin, muhalefetin itirazlarına karşın, Brüksel ile imzaladığı anlaşmaları düşünürsek bugün de bir şeyin değişmediğini anlarız.

Erdoğan hükümeti, Ankara'nın 1995 ve 1999'daki çizgisini sürdürmektedir. AB ile imzalanan 1995, 1999, 2004 ve 2005 anlaşmaları yan yana konduğunda, dört belgenin de birbirlerini tamamladığı görülür. Türkiye 1995'ten beri, AB üyeliğine değil, özel statüye gitmektedir ve yolun yarısı alınmıştır.

Erdoğan hükümetinin öncekilerden farkı, "ek olarak bölgedeki Arap ülkeleri ve İran'la yakınlaşmasıdır." Yoksa, AB ile ilişkilerde "diğerleri Türkiye'nin üyeliğini sağlayacaktı, AKP geldi artık AB bizi almaz" demek yanlış olur.

Özal, Demirel, Çiller, Yılmaz, Erbakan ve Ecevit hükümetleri döneminde de "AB ile ilişkilerin anormal seyrini" en ufak detayına kadar incelemiş, değerlendirmiş ve eleştirmiş bir bilim insanı olarak bunu rahatlıkla ifade edebilirim.

Erdoğan hükümetinin öncekilerden farkı, yalnız Ortadoğu' yu da devreye sokması değildir; ayrıca, ABD ile ilişkilerde önceki hükümetlerden çok daha ileriye gitmesidir. Şu söylenebilir:

- Erdoğan hükümeti AB ile ilişkilerin 1990 sonrası olağan seyrini, diğerleri gibi, kendini küresel konjonktüre bırakmış olarak sürdürmektedir.

- Ancak "bu rutin ve üyeliği götürmeyen AB sürecinin" yanına Ortadoğu ve ABD ile çok kapsamlı ilişkiler, ağırlıklı ve özlü bir biçimde ortaya konmuştur.

ABD eğer "Batı'yı temsil ediyorsa", ABD ile özde yakınlaşma, "biçimsel olarak Batı'ya yaklaşma" olarak da tanımlanabilir.

- Eğer Ortadoğu'ya yakınlaşma bağlamında esas sorunu Suudi Arabistan kralının, Kuveyt şeyhinin ya da Ahmedinejat'ın "Batı yaşam tarzı ile ters düşen görüntüleri" oluşturuyorsa, bunda da kabahatli olan Amerika'dır! "Türkiye'nin yeri Ortadoğu'dadır. Ilımlı İslam, Cumhuriyet devrimlerinden ve sosyal hukuk devletinden çok daha iyidir" diye "tavsiyelerde bulunan" kendisidir.

Ayrıca ABD'nin bu Türkiye politikasına Fransa, Almanya ve İngiltere gibi AB'nin büyükleri de son yıllarda katılmaya başladılar. AKP, ABD ve AB'nin değerlendirmeleri doğrultusunda Ortadoğu

ile ilişkilerini öne çıkarmaya başlamıştır. Kısacası, “Washington’a ve Brüksel’e yakınlaşma”, yeni Ortadoğu açılımını doğurdu. Bu durum, Erdoğan hükümetinin öz politikası ile de örtüşmektedir.

Buna karşılık AB süreci, eski hükümetler döneminde olduğu gibi, özde değil ama sözde devam ediyor. Ancak şimdi kalkıp, “AKP geldi AB ile işler değişti, bunlar bizi AB’den uzaklaştırıyorlar” demek biraz haksızlık olur!

Ecevit’e yapılan haksızlık gibi

AB konusunda benzer bir haksızlık, uzun yıllar önce Bülent Ecevit’e yapılmıştı. 1976’da Ecevit Başbakan iken AET (yani AB) Genel Sekreteri Emile Noel kendisini ziyaret için Ankara’ya geldi. Birkaç gün sonra muhalefet saldırgan yayınlara başladı; “AET (AB) bizi almak istiyor, Emile Noel’i gönderdiler, başvuru yapın dediler. Ancak Ecevit bizi AET’ye (AB’ye) sokmak istemiyor, başvuru yapmadı, üyeliği kaçırdık.”[8]

Bu kuyruklu bir yalandı Brüksel’in Türkiye’yi almak istediği falan yoktu; bazı AB üyeleri “Türkiye başvuru yapsın, biz bunu yeni adaylara karşı koz olarak kullanırız” düşüncesindeydiler. Yani Ankara bir maşa olarak kullanılacaktı. Ecevit onurlu bir Başbakan olarak bu oyunu kabul etmedi. Ama kendisi yıllar boyu, “Türkiye’nin AB üyeliğini engelleyen adam olarak yok yere eleştirildi.” AB’nin Türkiye’yi alacağı falan yok. Erdoğan da Ecevit de bahane...

Merkel'in Gelişi, Stratejik Ortaklık ve Stratejik Pazar İlişkileri

- Almanya, son 40 yıldır Türkiye'nin en büyük ticari ortağı.

- Kafkasya, Karadeniz, Rusya ve İran ilişkilerinde adı konmamış fiili ve stratejik bir beraberliğe sahip.

Son yüzyıl içinde ABD ve İngiltere ikilisinin Arap Ortadoğu'sundaki beraberliğine karşılık Türkiye ile Almanya arasında ilginç dengeler kendiliğinden oluşmuş. Arap Ortadoğu'sunu ABD ve İngiltere'ye terk etmek zorunda kalan Berlin Türkiye ve İran'la olan ilişkilerini, "ikili anlaşmalar dışında da" içten içe geliştirmiş. 1990 sonrası bunlara Rusya da eklendi.

- 1960'lı yıllarda Almanya'ya başlayan Türk işçi göçü bu ülkede milyonları bulan bir derinlik oluşturdu. Almanya'daki Türk şirketleri çoktan 60-70 bini aşmış bulunuyor. Almanya içinde üçüncü nesli doldurmaya başlayan, Danimarka kadar bir Türkiye oluşmuş.

Kısacası Türkiye Almanya ile kurumsal ve siyasal olmasa bile sosyal ve iktisadi bir entegrasyon geliştirmiş.

- İkinci dünya savaşı sonrasında ABD'nin Batı Avrupa üzerindeki "denetim ve nüfuzuna karşılık" Almanya ve Fransa tepkilerini her alanda ortaya koymaya başlamışlar. Ticari, siyasi, kültürel, sportif hatta askeri "Avrupalılık fikri", Avrupa Birliği üzerinden yavaş yavaş yürütülmeye başlandı.

Özellikle 1990 sonrasının yeni küresel ve bölgesel koşulları Almanya ve Fransa'nın Rusya, Çin, Hindistan ve Brezilya gibi ülkeler (ve bölgeler) ile ikili iktisadi ve ticari anlaşmalar yapmalarına yol açtı. Bütün bu girişimlerde Almanya başı çekti, özellikle de Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesinden sonra. AB çatısı altında yapılan bu anlaşmalar Avrupa'yı daha bağımsız hale getirdi.

Ekonomide ilk beşin içine iyice yerleşen Almanya bu ağırlığını siyaset, kültür ve güvenlik konularına da yaymak istiyor. Birleşmiş Milletler'de beşli daimi üyeler arasına alınmayan Berlin, AB üzerinden bu ağırlığını küresel zemine oturtmaya çalışıyor.

Merkel'in Türkiye ziyareti bu anlamda stratejik bir öneme sahip. Türkiye ve Arap Ortadoğu'sundaki ABD tekelini kırmaya çalışıyor. Rusya ve İran ile sürdürdüğü "dengeleme politikasına", Türkiye'yi de dâhil etme çabasında.

Almanya'nın Türkiye ile ilişkilerinde ABD'ye oranla en büyük avantajı, bugüne kadar gerçekleşmiş olan doğal entegrasyondur. Almanya'daki büyük Türk nüfusu ve iş hayatındaki ortaklıklar ticaretten turizme, Fazıl Say'ın konserlerinden ortak filmlere kadar her alana yayılmış ve derinlik kazanmıştır.

Daha birkaç yıl öncesine kadar bizim lig ve kupa şampiyonlarının süper finali bile Alman kentlerinde yapılıyordu. Son 30 yıl içinde Almanya'da 40-50 kadar konferans verdim ve akademik seminerlere katıldım. Almanya'daki Türk şirketleri konusunda saha araştırmalarım oldu. Bu doğal entegrasyonu gözlerimle gördüm ve yaşadım.

Merkel ve AB konusu

Türkiye'ye özel statü istiyor diye kimse Merkel'e kızmasın. Merkel, "AB'nin gerçek Türkiye politikasını korkmadan söyleyen tek Avrupalı siyasetçi." Diğerlerinin yaptığı gibi Türk kamuoyunu

kandırmıyor. Zaten fiilen yürütülmekte olan "AB sürecinin", Türkiye'yi üyeliğe değil, özel statüye götürmekte olduğunu görüyor.

Merkel'e dürüstlüğü ve açık sözlülüğü için teşekkür edeceğimize ona kızıyoruz; "niye diğerlerinin yaptığı gibi sırtımızı sıvazlamıyorsun, bize yalan söylemiyorsun" diyoruz.

Merkel'e kimler kızıyor?

- Ya temennilerle reel politiği karıştırıp, yeteri kadar bilgi sahibi olmayanlar.

- Veya, "AB bizi alacak yalanının ortaya çıkmasını istemeyenler."

Almanya Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinde resmi politikasını 1985 yılından beri açık açık ortaya koymaktadır.[9]

Merkel'in, Türkiye'nin AB ile üyeliği konusundaki değerlendirmelerini ciddiye alıp, "ilişkilerin normalleştirilmesi için birlikte çaba gösterilmesi" gerekir.

Onun Türkiye ziyareti, "Almanya'nın Doğu ve Ortadoğu politikaları kadar Türkiye'nin bölgesel dengeleri ve çıkarları bakımından da önem taşıyor." Bu ziyareti, Türk-Amerikan ilişkilerindeki sorunların çözümü açısından iyi değerlendirmek gerekir.

Türkiye kartı Almanya için bölgesel dengelerde önemli bir kozdur. Ancak aynı şekilde, Türkiye'nin elini de güçlendiren bir kart niteliğindedir. Bakalım Ankara bu kartı kullanabilecek mi?

İş Çevreleri Gümrük Birliği'nden Şikâyette Haklılar

Eurochambers ortak üyeler komitesi toplantısında Türk tarafı Gümrük Birliği'ne yönelik ilginç değerlendirmeler yaptı.

- TOBB Başkanı Hisarcıklıoğlu: "Gümrük Birliği içinde malların dolaşımı serbest ama bizim ihracatçılara vize uygulanıyor, malları taşıyan kamyonlara kota koyuyorlar. Bu şekilde, bir birlikten nasıl bahsedebiliriz"? Hisarcıklıoğlu çok haklı; davul bizim, tokmak onların elinde.

- İKV Başkanı Prof.Haluk Kabaalioğlu ise şöyle dedi: "Biz Gümrük Birliği'ne, AB'ye birkaç yıl içinde tam üye olarak alınacağız diye katıldık. Bizi San Marino ve Andora gibi kasabalarla aynı yere koyamazsınız. 72 milyon nüfusa sahip dünyanın 16. büyük ekonomisi olan bir devlet, bu gümrük birliği ile devam edemez." Kabaalioğlu da yerden göğe kadar haklı.

- Merkez Bankası eski başkanı Süreyya Serdengeçti ise bazı AB üyelerinin, "Türkiye'nin alınmasını referanduma bağlamalarına" karşı çıkıyor. Yani "bizi almayacaklar, bunu nasıl yaparlar" demeye getiriyor.

Bu değerlendirmelerin hepsi de doğru ve haklı. Ancak, "kızı sahte noter senediyle adama, nikâh sözü bile almadan sattıktan sonra" nasıl şikayet edebiliriz ki?

- "Adam medeni nikâh yapmıyor, biz de medeni haklardan yararlanamıyoruz" diye yakınıyoruz şimdi.

Bana 1994'ten başlayarak sürdürdüğüm çabaları anımsattılar. Gümrük Birliği imzalanmadan önce bu işin yanlış olduğunu, ileride iş çevreleri başta olmak üzere bizim büyük zararlarla karşı karşıya kalacağımızı en az bin defa yazdım, söyledim. 60 akademisyen ortak bildiri yayınladık. Devlet Planlama Teşkilatı bile hazırladığı bir raporda, "AB'ye tam üye olmadan Gümrük Birliği imzalanamaz, AB hukukunda da buna yer yok; egemenliği tek yanlı devretmiş oluruz" görüşünü savundu ve siyasileri uyardı.

- Gümrük Birliği'nin imzalanmaması için en anlamlı ve stratejik konuşmayı 8 Mart 1995'te Sayın Abdullah Gül TBMM'de bir milletvekili olarak yaptı. Bugün Hisarcıklıoğlu'nun yakınmalarının başımıza geleceğini, o da tek tek ortaya koydu.[10]

İlişkilerin normalleşmesi

Hisarcıklıoğlu, Kabaalioğlu ve Serdengeçti şikayetlerinde haklılar ama, "mevcut AB süreci ve imzalanmış tek yanlı anlaşmalar varken bu şikayetlerin giderilmesine olanak yok." Bunu Sayın Kabaalioğlu benim kadar bilir, kendisi de bir AB uzmanıdır.

AB ile ilişkilerin normalleştirilmesi yani Türkiye'nin San Marino ve Andora kasabalarının parazit konumundan çıkarılması gerekiyor.

6 Mart 1995 tarihli Gümrük Birliği belgesi ile Türkiye AB'ye özellikle tek yanlı bağlanmıştır.

İleride AB'ye alınmayacak olan 72 milyonluk ülkemiz Andora ve San Marino gibi, Brüksel'in yedeğine bir mavna olarak çekilmiştir. Avrupa Parlamentosu, AB hukukunda yeri olmayan bu çizgi dışı ilişkiyi, 9 Kasım 1995'te onayladı. Yani noter senedi ile kumalık anlaşması yapıldı.

Buna karşılık TBMM'de bir onaylama yapılmadı. Kimileri Gümrük Birliği 1963 Anlaşması'nın doğal sonucudur diyerek kamuoyunu kandırdılar. Oysa hiçbir aday ülke ile böyle bir anlaşma, üyelik öncesi yapılmamıştır.

Aday önce tam üye olur, AB masalarında yerini alır, yetkilerle donanır; ondan sonra da Gümrük Birliği'ne zamanla dahil olur. Yani medeni nikâh (tam üyelik) olmadan, haklar ve yükümlülükler oluşmaz.

Türkiye için bütün mekanizmalar özellikle değiştirildi. Hiçbir yetkisi olmayan ama dünya kadar tek yanlı yükümlülüğü bulunan bir ülke durumuna sokulduk.

Bugün Hisarcıklıoğlu, Kabaalioğlu ve Serdengeçti'nin haklı yakınmaları, bu anormalliklerin sonucudur. Ve göz göre göre Türkiye bu hale getirilmiştir. Kesinlikle bilgisizlikten değil. Sorunun çözümü için,uygar ülkelerin yaptığı gibi, ilişkilerin, artık "normalleştirilmesi" gerekiyor.

AB ile İlişkilerde, Aydınlarımızın Sorgulaması Gerekenler...

Türkiye'de hukuktan, Cumhuriyet'ten, uygarlıktan, demokrasiden, haktan yana olan yazarlarımız ve düşünürlerimizin büyük bir bölümü AB'den ve Avrupa'dan tarafa bir tutum sergilerler. Haklı olarak, düşündükleri şeyler şunlardır:

- Bizde de demokrasi Avrupa ülkelerinde olduğu gibi işlemeli, bireysel ve toplumsal haklar geliştirilmeli.

- Ortak çağdaş değerlere Türkiye de katılmalı. Kadın-erkek eşitliğinden sanata, gıda standartlarından çevrenin korunmasına kadar her alanda Avrupa'ya yakınlaşırsak daha iyi olur.

- Çiftçimiz, işçimiz, memurumuz ve sanayicimiz Avrupa'daki gibi korunmalı, çalışanlar için sosyal güvence esas alınmalı.

Bu niyetler ve kriterlerle büyük çoğunluk Türkiye-AB ilişkilerine olumlu yaklaşır ve haklı olarak "Ben de Türkiye'nin AB üyeliğinden yanayım" der ve ekler: "AB sürecinden geri dönmemeliyiz yoksa demokrasiden ve uygarlık ölçütlerinden uzaklaşmış oluruz."

Haklı sanılan (ve görülen) bu ifadenin arkasında bir çelişkiler yumağı vardır: Sanki Türkiye'nin önünde "AB'ye girmek ya da onu dışlayarak başka yerlere gitmek" gibi iki seçenek varmış da, "ben AB'den yanayım" diyerek diğer alternatife arkalarını dönüyorlarmış gibi gerçek dışı durum ortaya çıkar. Bu seçenekler AB üyesi olmayan Norveç veya İsviçre için doğrudur ama Türkiye için kesinlikle doğru değildir.

Çelişkilerin nedenleri

Neden doğru olmadığını görelim:

1) Önce AB'nin Türkiye politikalarını ve uygulamalarını iyi bilmek gerekir. AB Türkiye'yi Yunanistan, Polonya ya da İspanya'ya yaptığı gibi normal bir üye gibi içine almak istiyor mu? Berlin duvarı yıkıldıktan sonra AB'nin Türkiye politikasını biraz bilenler bunun yanıtını verirler. AB Türkiye'yi normal bir üye gibi içine almak değil, "özel bir statüde" denetimi altına sokmak istiyor ve bu yolda ilerliyor.

Brüksel açısından, bunun haklı nedenleri vardır. Bu haklı nedenleri sadece, "AKP iktidarı varken zaten bizi almazlar" diyerek basit ve sığ bir zemine sokmak, AB'nin Türkiye politikalarını bilmemekle eş anlamlıdır. İktidarda CHP de MHP de olsa hiç fark etmez, yine almayacaklar.

2) İkinci olarak AB ile Ankara arasında imzalanan dört belge ile oluşan "AB sürecinin" hukuki, iktisadi, siyasi ve kültürel olarak ne anlamlara geldiğini ve mekanizmaların fiilen nasıl işlediğini bilmek gerekir.

- 6 Mart 1995 Gümrük Birliği belgesi niçin diğer adaylarla yapılmamıştır? Türkiye'nin egemenlik hakları, tek taraflı olarak nasıl, "içinde olmadığımız kurumlara devredilmiştir"? AB dışı dünya ile ilişkilerimiz nasıl AB'nin ipoteği altına alınmıştır?

- 1999 Helsinki adaylık belgesi, nasıl Türkiye'yi diğer adaylardan farklı kılan bir durum yaratmıştır? Türkiye bekleme odasına nasıl zincirlenmiştir?

- 2004 ve 2005 çerçeve ve müzakere süreci anlaşmaları, nasıl Türkiye'yi "üyeliğe değil de özel statüye götürmektedir"? 2004-2010 döneminde Türkiye, diğer aday ülkelerden tamamen ayrı değerlendirilip tek yanlı yükümlülükler altına nasıl sokulmaktadır?

Bütün bunların düşünür ve yazarlarımız tarafından iyi bilinip değerlendirilmeleri gerekir. Bunlar yapılmadan "Ben AB'den yanayım" ya da "Ben AB'ye karşıyım" benzeri ifadeler hiçbir anlam taşımaz.

Örneğin şunlar söylenebilir:

1) Ben Türkiye'nin AB üyeliğinden yanayım, ancak içinde yaşadığımız AB süreci bizi üyeliğe değil özel statüye, Türkçesi "arka bahçe" olmaya doğru götürüyor. Bu nedenle, bugünkü sürece karşıyım, bu durum kesinlikle değişmelidir.

2) Ben AB'nin değerlerini (ve ölçütlerini) benimsiyorum; AB Türkiye'yi içine almak istemiyorsa, biz yine de onların hukuki, siyasi ve iktisadi çağdaş kriterlerine benzemeye çalışmalıyız. Demokraside, sosyal hukuk düzeninde, günlük yaşam tarzında ulaşım ve konut standartlarında, kısacası demokrasi ölçütlerinde benzemeye çalışmalıyız.

AB Türkiye'yi içine almayacaksa "Ben AB üyeliğinden yanayım" demek fazla safça bir yaklaşım olmaz mı? Verheugen'i yine haklı çıkarmak için söylemiyorum ama, adam Alman medyasına ne demişti? "Biz Türkleri AB'ye almayacağımızı akıllı insanların anlayacağı bir biçimde zaten söylüyoruz"!

AB değerlerini savunan iyi niyetli yazar ve düşünürleri çok iyi anlıyorum. Ama lütfen "AB'den yana" ya da "AB karşıtı" gibi kavramlara itibar etmeyelim.

Çağdaş olan Avrupa değerlerini savunmak başka şey, ben AB üyeliğinden yanayım demek bambaşka bir şey. Çünkü bunu yaptığımız zaman, bugünkü "tek yanlı AB sürecini" desteklemiş oluyoruz. Bu da bizi "AB değerlerine değil,arka bahçe değerlerine götürür."

Yoksa hiçbir zaman yapılmayacak medeni nikâh yerine, bize dayatılmakta olan imam nikâhını, farkında olmadan biz de destekler duruma düşeriz.

Türkiye-AB İlişkilerine Düzgün Bakmak

Genelde AB'nin Türkiye politikasını Almanya, Fransa ve İngiltere yönetir ve yönlendirir. İngiltere bu yönetimde, ABD'nin tutumunu (ve mesajlarını) büyük ölçüde yansıtır. Türkiye konusunda Washington-Londra dayanışması, Berlin-Paris dayanışmasından daha baskındır.

Bu da çok doğaldır; ABD ve İngiltere özellikle Avrupa bölgesinde, yeni küresel yapılanmanın stratejik ortakları konumundadırlar.

Almanya, Fransa ve İngiltere AB'nin Türkiye politikasını yönlendirirken "aralarında, özde bir fark yoktur." Farklar sadece biçimsel, diplomatik ve halkla ilişkiler alanlarında görülür. "İngiltere AB üyeliğimize tam destek verirken, Almanya ve Fransa özel statüde ısrar ediyor" türünden sansasyonel manşetler 2-3 ayda bir medyamızda boy gösterir.

Kamuoyunda, "AB'nin bir kısmı bizi almak istiyor ama ne yapalım, şimdilik aralarında görüş ayrılıkları var, bu sorunu ileride hallederiz" havası yayılmaya çalışılır. Bu aldatmacalar, içerde olduğu kadar Avrupa'da da kabul gören bir oyundur.

Bu aldatmacaya 1990 sonrasında Ecevit, Demirel ve Gül gibi kimi siyasiler ara sıra karşı çıkmışlardır. Ancak bir zaman sonra olaylar, "sistemin güdüleri doğrultusunda", yeniden eski rayına oturtulmuştur.

"Brown üyeliğimizi çok istiyor ama şu Merkel ve Sarkozy yok mu, işleri onlar bozuyor" türünden trajikomik manşetler kamuoyuna pazarlanır durur.

İngiliz Dışişleri Bakanı Rum lidere 3 Ekim 2005'te, "Sakın görüşme sürecine itiraz etme, yoksa Türkleri Kıbrıs'tan çıkaramazsın" demedi mi? Danimarka Dışişleri Bakanı 2002'de Avrupa basınının önünde Alman meslektaşına, "Türkleri önce uyutup sonra da unutacağız" açıklamasını yapmıyor muydu? Mikrofonu açık unuttukları için bütün Avrupa medyası, bu bilinen ama saklanan gerçeği kendi kulaklarıyla duymuş oldu.

Aldatmacaya masum bakanlar

Türkiye'de kimileri, AB'nin bu aldatmacasına masum bir kılıf uydurarak biraz farklı bakarlar. "Yüzümüzü Batı'ya ve uygarlığa çevirmek için bu aldatmacayı kabul etmemiz iyi olur" türünden örtülü bir kılıf bularak çelişkiye düşerler.

1991-1992 yıl önce İngiliz ve Amerikan mandasını savunanlar da aslında benzer öğelerden etkileniyorlardı. Ama o günlerin olağanüstü olumsuz koşulları içinde, çaresizlikten de kaynaklanan nedenlerle bunlar söyleniyordu.

2010 yılında AB'nin gerçek Türkiye politikasını görmemezlikten gelmek ise apayrı bir mesele.

- Kimilerine göre, "yeni küresel sistemin gereklerine uymanın vazgeçilmez bir sonucu",

- Bazılarına göre ise iç siyasetin özel hesapları sonucu ortaya çıkan bir durum.

Ancak, "Türkiye Batı değerlerine ve gerçek demokrasiye ulaşmak için bu oyunu oynamalıdır" sonucunu doğuran bir değerlendirme kesinlikle geçerli değildir. Türkiye-AB ilişkilerinde kendi kendimizi aldatmaktan vazgeçmemiz ve Brüksel ile ilişkilerimizi "normalleştirmemiz" gerekiyor. AB

ile Ankara arasında 6 Mart 1995'ten bugüne kadar imzalanan dört anlaşma, Türkiye'yi üyeliğe değil özel statüye götürmektedir.

AB ile tek yanlı ilişkilerde bugüne kadar, "özel statünün oluşumunun" yarı yolu tamamlanmış bulunuyor. Bugün artık tartışmamız gereken konu şudur; ikinci bölümü de tamamlayacak mıyız? Yoksa AB ile olan ilişkilerimizi normal, demokratik ve uygar bir ülke gibi, karşılıklı çıkarlara dayalı bir zemine oturtmak için çaba mı harcayacağız?

İlişkileri normalleşme yönünde bir politikaya geçemezsek, yarın tüm AB ile karşı karşıya gelecek sorunları yaşamaya başlarız. Kimse böyle gelmiş böyle gider demesin; çünkü tam bir karanlık tünelin içine girmek üzereyiz. Yunanistan'dan Bulgaristan'a, Fransa'dan Rumlara kadar herkesle karşı karşıya gelmek zorunda kalırız.

Bu gerçeği artık görelim ve kendi kendimizi aldatmaktan vazgeçelim.

Avrupa'nın Yaptığını Yap Ama Dediğini Yapma

Türkiye'den Avrupa'ya nasıl bakıyoruz?

Türkiye'den Avrupa'ya bakarken değişik çevreler olarak kafalarımızda apayrı fotoğraflar görürüz.

- Kimimizin gözünde Avrupa'da çağdaş uygarlık düzeni vardır. Hukuk devletinden sosyal haklara ve bireysel özgürlüklere; katılımcı demokrasiden işçinin, memurun, çiftçinin, sanayicinin çıkarlarının korunduğu "akılcı bir düzene kadar" geniş bir ufuk görürüz.

Bütün bunlar özellikle, geleneksel Batı Avrupa ülkeleri için büyük ölçüde doğrudur. Fransa, Belçika, Hollanda, İskandinav ülkeleri, Almanya, İngiltere bu genel resimde başı çekerler.

Türkiye-Avrupa ilişkileri sorulduğunda, "tabii ki uygarlık, tabii ki Avrupa" derler ve bunda da haklıdırlar.

- Kimilerimiz için Avrupa, "bireysel özgürlükler ve hukukun üstünlüğü" başta olmak üzere, her şeyin serbestçe yapıldığı bir düzen ve anlayışı temsil eder.

İnanç özgürlüğünden, liberal ekonomik anlayışa kadar her şey Avrupa'nın içinde yaşamaktadır, öyle düşünürler. Papa'nın Türkiye'de yaptığı "inanç özgürlüğüne yönelik açıklamalar" kimilerine göre Avrupalılığı temsil eder.

- İş çevreleri için Avrupa, "beraber ve iç içe yaşanması gereken dev bir pazardır. Öyle ya, aynı coğrafyada (ve bölgede) bulunduğumuza göre, bunda da yadırganacak bir şey olmaması gerekir.

Ancak iş çevreleri, son 10-12 yıl içinde ikiye ayrılmaya başladılar. Bu iç içe (ve tek yanlı) ilişkilerden fazlaca kazık yiyen ve fabrikalarını kapatarak "ithalatçı" olmaya başlayanlar oldu.

- AB üzerinden Çin, Hindistan ve Brezilya gibi ülkelerde "haksız rekabet koşullarına giren" bu çevreler için AB ile mevcut ilişkiler bir kabusa dönmeye başlamıştır.

- Siyasal partilerimiz için Avrupa'ya bakış "türlü çeşitli" özellikler gösterir; kimi siyasal partiler için Avrupa (ve AB) vazgeçilemeyecek bir destek unsurudur. Arkaya alınması gerekir.

Kimileri için ise en hafif deyimi ile "karşı çıkılmaması gereken bir fenomendir." Karşı çıkılması, "yanlış anlamalara neden olabilir korkusu vardır."

- Sokaktaki insan için Avrupa (ve AB) bir hayaldir. İşsizin gidip çalışmayı umduğu, memurun sendikal haklarda benzemeye uğraştığı ve hiçbir zaman başaramadığı, üniversite öğrencisinin "yaşam tarzına özendiği" bir ütopyadır.

Ya Avrupa penceresinden?

Bir de Avrupa penceresinden görünen Türkiye var.

- Camilerin minareleri yasaklandığı zaman ya da Danimarka'da kışkırtıcı karikatürler çıktığı zaman duygusal tepki gösterdiğimiz Avrupa.

Ya da Kıbrıs'ta Türklere ve Rumlara farklı gözle bakıldığı, çifte standart uygulandığı zaman gözümüze kısa bir süre takılan Avrupa.

Prof. Fritz Neumark Köln'de yıllar önce yan yana oturduğumuz bir akademik panelde bana şunları söylemişti: "Avrupalılar bin yıla yakın bir süre Asya'nın ve Türklerin tehdidi altında kalmış ve savaşmışlar. Türkleri (ve Müslümanları) hep 'öteki' olarak görmüşler. Bu stratejik derinliğin ve toplumsal dokuya işlemiş tarihsel birikimin birkaç nesil içinde değişeceğini sanmak hiç de gerçekçi olmaz."

Fritz Neumark da Türkiye'nin AB'ye "normal bir üye yapılmayacağını" düşünenler arasındaydı.

Gerçekçi olmak

Türkiye'nin Avrupa konusunda gerçekçi olması gerekir.

- Avrupa'da sosyal hukuk düzeni mi egemen, akılcılık mı üstün tutuluyor, gelin biz de bunu uygulayalım...

- Bireysel ve toplumsal haklar ve özgürlükler birlikte mi gelişmiş? Biz de aynını yapalım. İşçinin, memurun, çiftçinin örgütlenmesi ve sendikal hakları bizde de Avrupa'daki gibi olsun. Zaten gerçek demokrasi, katılımcı demokrasi bunlar üzerine oturmuyor mu?

- Avrupa, sanayisini, enerji sektörünü, tarımını nasıl koruyorsa biz de koruyalım.

- Kamusal yararı öne çıkaran uygulamaları eğitimden teknolojiye, sağlıktan işsizlik sigortasına kadar biz de geliştirelim.

Kısacası, Avrupa'nın "bizden yapmamızı istediğini değil onun yaptığını yapalım." Akılcı, uygar, hukukun üstünlüğüne dayalı bir yapının egemen olduğu bir düzen kuralım.

Avrupa'nın istediğini değil uyguladığını biz de yaptığımız zaman, AB'ye alınmasak da onun standardına zaten ulaşmış oluruz. Norveç ve İsviçre AB'nin üyesi değiller. Ama en az AB üyeleri kadar Avrupalı değiller mi?

İsviçre, Bartın ve Perdenin İki Yüzü

Eski bir öğrencim olan Ayşe ilk anlattığında önce çok şaşırmıştım. Belçika'da görevli bir İngiliz ile evlenmiş ve oraya yerleşmişler. Yaşadıkları kentte evlerine perde alacakları zaman, perdenin "dışarıdan görünen renklerinin" kent belediyesi tarafından belirlendiğini görmüşler. Dolayısıyla "uygun görülen renklerden birini seçmişler."

Herkes aklına estiği gibi sarı, mavi, kırmızı, allı güllü şeyler koyup "kent estetiğini" bozmasın diye getirilmiş bir kural bu. Ben yadırgamadım, hatta takdir ettim diyebilirim.

Bu anlayış Avrupa geleneğine (ve uygarlığına) uyar. Avrupa'nın tarihi ve kültürel derinliğine ve geçmişine baktığımızda mimariden müziğine, çeşmesinden üniversitelerinin yerleşke felsefesine kadar "belirli bir kimliğin" bulunduğu görülür.

Hıristiyanlık bu kültürel ve sanatsal doku ve kimlikle bütünleşmiştir. Avrupa'nın ateisti bile bir yönü ile bu kimlikten kendisini "bütünüyle soyutlayamaz." Kant'ta Hıristiyanlık ve akılcılık konusunda çelişkili görünen bu "uyum ve bütünleşmeyi" algılamıyor muyuz?

Bartın'dan sevgilerle...

Şimdi sen kalk, Bartın'da kendi zevkine göre yaptırdığın minareyi parça parça kamyonlara yükle, Bartın'dan Zonguldak'a taşır gibi götür ve Avrupa'nın göbeğinde yolun kenarına yerleştir.

Adam seni Cengiz Han'ın Asya'dan gelen atlıları gibi görmez mi? O zaman atlarla, şimdi Bartın'dan gelen kamyonlarla...

İsviçreli (ve Avrupalı) bunu kendi yaşam tarzına, beş yüz yıllık kent geleneğine, 2000 yıllık (Miladi) felsefesine ve inancına aykırı buluyor.

- Siz Bartın'da, "yahu buradaki manastıra güzel bir kilise yapsak ne de güzel olur; yurt dışından papazlar buraya ayin yapmaya gelirler; turizm canlanır, Avrupa Birliği'nden kilise için para yardımı bile alabiliriz" diye düşünebilirsiniz.

- "Madem biz böyle düşünüyoruz", dinler arası, kültürlerarası diyalog da günün geçer akçesi. "İsviçreliler de neden bizim gibi düşünmesinler" mantığı ile Avrupa'ya bakıp, minareleri oraya gönderdiğinizde işin hiç de öyle olmadığını anlarsınız.

Bartınlılar ya da Alanyalılar için "Avrupalılar öteki değildir." Ama İsviçre'de minareyi dikmeye çalıştığınız kentin yerel halkı için Bartın (ve Türkiye) ötekidir.

- Dışarıdan, Türkiye'den Avro ve Dolar gelsin, hoş geldi sefa geldi diye kucak açarlar. Ama minaresi asla gelmesin diye diretirler.

Siz, "minare yoksa para da yok" diye birkaç medyatik söz edersiniz. Onlar bunu da, bir "ara formül" bularak geçiştirirler, sonra yollarına devam ederler.

Haklı değiller mi?

Kendinizi onların yerine koyun. 500-1000 yılda oturttukları bir kültür, sanat, uygarlık ve yaşam tarzı var. Kendilerinin takacakları perdenin bile dış görüntüsünü "estetik anlayışının sınırları içine alan" bir mantığa sahipler.

Evinizi o kentin mimari özelliklerine (ve kısıtlamalarına) uygun olarak yapmak zorundasınız, hem de milimi milimine. Bizdeki gibi gecekondularla dolduramazsınız.

Şimdi sen kalk Bartın'da kendi zevkine göre yaptığın ve renklendirdiğin minareyi kamyona yükle ve İsviçre'ye gönder.

İsviçre'de inanç özgürlüğü vardır ama mimari (ve yapı) özgürlüğü ve anarşisi yoktur. Düşünce özgürlüğü mü? O da kendi tarihsel ve kültürel değerlerinin ve çıkarlarının öngörüleri ile sınırlanmıştır. Aynen evin penceresinin, dışarıdan görünen yüzünde olduğu gibi.

AB'ye Göre Türkiye, "İçeri Alınmış Durumda"

Avrupa Birliği penceresinden bakıldığında "Türkiye AB'nin içindedir." Nedenlerini sıralayalım:

1) Türkiye AB'nin üyesi olmadığı halde 6 Mart 1995'te imzalanan Gümrük Birliği belgesi ile "ticari olarak birliğin tek yanlı denetimi altına sokulmuştur." Nasıl mı? Türkiye'nin AB dışındaki tüm dünya ile ticari ilişkileri AB tarafından belirlenir hale gelmiştir. Bu durum, AB tarihinde hiçbir ülke için söz konusu olmadı.

2) Aralık 1999'da Türkiye "aday ülke" konumuna getirilirken belgelerde, "Türkiye'nin diğer aday ülkelerden farklı bir konumda olacağı" açık olarak ortaya konmuştur.

3) 2004 ve 2005 yıllarında imzalanan anlaşmalarla, Türkiye-AB müzakere sürecinin koşulları belirlendi. Bu süreç normalde Türkiye'nin AB'ye üye yapılması ile ilgili görüşmeler için olması gerekirken tamamen aksi yönde maddeler kondu ve AB kurumları bu yönde tutum belirlemeye başladılar.

- Türkiye'ye ilerisi için bir üyelik tarihi verilmedi, AB'nin ilgili kurumları Türkiye için, "ileriye dönük bir üyelik kararı da almadılar."

- Ucu açık, sadece görüşüyoruz, görüşmeler sırasında Türkiye "müktesebata ve onunla ilgili sonuçlara uyacak" dendi.

-Müzakere sürecinin yöntemi, diğer aday ülkelerden farklı bir konuma getirildi. AB üyeleri tarafından her zaman sabote edilip durdurulabilecek bir yapıya sokuldu.

- Ayrıca, ileride görüşmeler "devam etmemek üzere kesilirse, Türkiye gelinen noktadan geri dönemez" sonucunu doğuracak maddeler kondu. Kısaca Ankara, verdikleriyle kalacaktı.

- "AB kurumlarının Türkiye için ileride alacağı kararların", müktesebatın bir parçası haline geleceği ve Ankara'nın bunlara uymakla yükümlü olacağı ifadeleri serpiştirildi.

- Türkiye'nin, "işgücünün AB içinde serbest dolaşımdan yararlanamayacağı, tarım sektörüne desteğin dışında tutulacağı belirtildi."

- 2007 ve 2008 yılı Türkiye raporlarında AB, "Ankara ile sadece müzakere yapıyoruz, üyeliği konuşmuyoruz" ibarelerini koydu. Bunun anlamı şudur: "Biz Türkiye ile AB taleplerine ve müktesebatına uyumu konuşuyoruz; Türkiye içeri alınmayacak, sadece bunlar yapılacak."

- 26 Kasım 2009'da Avrupa Parlamentosu, "Türkiye'ye üyelik perspektifinin verilmesini reddeden" bir karar aldı. Avrupa Parlamentosu bir anlamda dürüst davranmıştır. Türkiye'nin üyelik perspektifinin, sözüne bile tahammül edemiyorlar.

Kısacası, "Türkiye Avrupa Birliği'nde, yetkisiz ama yükümlülükler altına sokulmuş olarak bulunacak." Sonuçta AB'nin siyasi, iktisadi ve hukuki olarak himayesi altına alınmış olacak ve "çok özel bir statü" gerçekleşecek.

AB amacına ulaştı

AB açısından Türkiye bugün, "hiçbir yetkisi olmayan ama yükümlülükler altına sokulmuş" bir ülke konumundadır.

AB'nin dışında ve hiçbir karar mekanizmasında yok ancak,"AB üyelerinin, AB kurumlarında aldığı kararlara uyma yükümlülüğü altına sokulmuş bir ülke durumunda." Bu nedenle Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesimi AB üyeleri olarak Türkiye ile kedi fare oyununu rahatça sürdürüyorlar.

AB Maastricht sonrası yürüttüğü Türkiye politikalarında yüzde yüz başarıya ulaşmıştır. Türkiye'yi içine almadan, fiilen güdümü altına almıştır. Türkiye'nin AB dışı dünya ile ticari ilişkileri tamamen AB ipoteği altındadır. Kıbrıs konusunda gelen baskılar bunun sonucudur. Ankara Ada'ya, AB'nin gözlüğü ile bakmak zorundadır.

Dericiler, mobilyacılar, ampul üreticileri, makine imalat sanayicileri ve diğerleri fabrikalarına kilit vurup Çin'den, Hindistan'dan, Brezilya'dan, Polonya'dan gümrüksüz ithalat yapmaktadırlar. Türkiye'deki alış-veriş merkezleri furyası bu yüzdendir.

AB ile ilişkiler iş çevrelerimizin ve sanayicilerimizin "haksız rekabetle yüz yüze gelmelerine yol açtı. Haksız rekabet, AB dışı ülkelerle ilişkilerimizde "ithalatta ve ihracatta farklı gümrük uygulamaları sonucu" ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak AB penceresinden Türkiye ile ilişkiler ve "müzakere süreci", olağanüstü iyi gitmektedir. Türkiye AB dışında tutularak Brüksel'in güdümü altına sokulmaktadır. Hem de sıfır maliyetle.

Brüksel açısından Türkiye, çoktan AB'ye alınmıştır. Yunanistan ve Kıbrıs Rumları Türkiye ile olan sorunlarını artık AB üzerinden çözmeye başlamışlardır. AB sürecinin devamını, bu nedenle herkesten fazla istemektedirler...

Avrupa Birliği Nereye Gidiyor?

AB ilk başbakanını, 1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Anlaşması'na göre seçti: Belçika Başbakanı Herman van Rompuy 2,5 yıl görev yapacak.

AB kendi çizdiği yolda yavaş da olsa ilerliyor.1991'deki Maastricht'ten beri hiç geri gitmedi, sürekli olarak bütünleşmesini derinleştirdi.

Arada büyük sorunlar yaşandı ve duraklamalar oldu ama bunlar çözüldü. AB neden geri gidemezdi? Soğuk savaş sona erdikten sonra "yeni küresel yapılanmalar" bunu gerektiriyordu. Sıralayalım:

1) Çin, Rusya, Hindistan gibi Asya devleri yeni küresel düzenle bütünleşirken aralarında iktisadi ve siyasi işbirliğini arttırdılar. Avrupa'nın da "kendi içinde bütünleşerek" güçlü kalması gerekiyordu. Fransa, Almanya, İspanya ya da İtalya tek başlarına ne yapabilirlerdi ki? Küçülüp giderlerdi.

2) ABD'nin küresel egemenliğinde Avrupa, "himaye altındaki yardımcı aktör" olarak daha fazla rol almak istemiyordu. Batı kapitalizmi içindeki iki esas ayaktan birisi olabilmek için "birleşmeli, bütünleşmeli ve bu yolla güçlenmeliydi."

3) Yeni küresel yapılanmanın özellikle iktisadi, mali ve ticari koşulları, "bölgesel birleşmeleri kaçınılmaz hale getiriyordu. Enerjide, teknolojide, imalat sanayisinde, iletişimde, finansta, tarıma dayalı yüksek teknolojide "küresel rekabet" için Avrupa ülkeleri güçlerini birleştirilmeliydiler.

Airbus'tan ortak Avrupa uydusu üretimine kadar "büyük ölçek" gerektiren "küresel oligopol piyasasına", başka nasıl girebilirlerdi.

AB olmasa İsveç'in İKEA'sı Türkiye pazarına yerleşebilir miydi? Minnacık Finlandiya'nın Nokia'sı küresel bir marka olabilir miydi? Çin'de ucuza yaptırdıkları ürünleri AB üzerinden Türkiye piyasasına doldurabilir miydiler?

4) 1990 sonrasının yeni küresel dengeleri iktisat yanında, siyasetin de "büyük ölçekli gereksinimlerini" zorunlu kılıyordu. Özellikle de, Avrupa açısından ortaya çıktı. Avrupa'nın yaşadığı İkinci Dünya Savaşı'nın sıkıntılarının giderilmesi açısından değil, Asya'daki ve Amerika'daki yeni oluşumlar açısından, Avrupa'nın siyasi bütünleşme zorunluluğu kaçınılmaz hale geldi.

Kuzey Amerika'da NAFTA, bölgesel bir bütünleşme hareketi olarak 1990 ertesinde doğdu. Asya'da yalnız Japonya'nın değil, Çin ve Hindistan'ın da dev adımlarla sahneye çıkışları söz konusu oldu. Bunlar karşısında birleşememiş bir Avrupa, küresel siyaset anlamında da, küçülmeye ve ezilmeye mahkûmdu.

- Uluslararası iktisadi ilişkilerde ortak politika,

- Dış politikada ortak tutum, AB bütünleşme sürecinin doğal sonuçlarıdır.

Bugün ABD, Çin, Hindistan, Rusya, Brezilya ve birçok diğer ülke ile "ikili anlaşmalar yapan bir AB ile yüz yüzeyiz."

AB Lizbon Anlaşması'na göre hem Başkanını, hem de Dışişleri Bakanını seçti.

Yeni küresel resim

Yeni küresel oluşumlarda bölgesel işbirliği hareketleri rekabetin, akılcılığın ve küresel paylaşım kavgasının vazgeçilmez bir sonucudur.

- Avrupa'da Avrupa Birliği,

- Kuzey Amerika'da Nafta (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi),

- Asya'da Şangay İşbirliği Örgütü,

- Güney Amerika'da Merceseur, dünyamızda devam eden başlıca bölgesel işbirliği hareketleridir.

AB'nin bunlar arasında çok ayrı bir özelliği vardır. Batı uygarlığının doğuşu, aydınlanmanın başlangıç noktası olarak çağdaş değerlerin toplandığı bir zemin üzerindedir.

AB kendisinin, eski Roma ve Yunan'ın mirasçısı Hıristiyan bir birlik olduğunu, kuruluş belgelerinde ve izlemekte olduğu politikalarda ortaya koymaktadır.

AB yavaş da olsa, geleceğin Avrupa Birleşik Devletleri olma yolunda ilerlemektedir. Yeni küresel dengeler ve dev adımlarla sahneye çıkmakta olan yeni Asya büyükleri, AB'nin bütünleşme çabalarının vazgeçilmez olarak, sürmesine yol açıyor.

Kimse, "Portekiz İsveç'ten çok farklıdır" diye düşünmesin. AB dağılırsa ortada ne Portekiz ne de İsveç kalır. Yeni küresel düzende hiçbiri tek başına rekabet edemez. Avrupa bu gerçeği özümseyerek akılcılığa çoktan ulaştığı için 1957 Roma Anlaşması'ndan bugüne kadar, bütünleşme yolunda hep ileri gitti.

Kimi zaman içerde büyük sorunlar yaşamasına, ilerlemesinin kimi zaman duraksamasına karşın yoluna devam etti.

Çünkü başka bir seçeneği bulunmuyor.

Almanya Seçimleri ve AB Süreci

Almanya'daki seçimler koalisyonun yapısını değiştiriyor. Merkel artık Sosyal Demokratlar yerine Hür Demokratlarla beraber olacak.

Konu, Türkiye-AB ilişkileri açısından bizim kamuoyunda ve medyada başlıca şu görüşler çerçevesinde ele alındı;

1) Türkiye'nin işi daha da zorlaştı; Sosyal Demokratlar Türkiye'ye "daha sıcak" baktıkları için önümüzdeki yıllar zor geçecek.

2) Almanya'da hangi hükümet iş başına gelirse gelsin Türkiye'nin önemini göz ardı edemez.

3) Irak ve Kafkasya'daki "Ortadoğu projeleri ve açılımlar" Türkiye'ye "yeni bir önem kazandırmıştır." Almanya'da iktidara gelecek koalisyon, artık Türkiye'ye bu yeni durum çerçevesinde bakmak zorundadır.

"Türkiye-AB ilişkileri" için, yukarıdaki görüşleri ifade etmektedirler.

Müzakerelerin kesilmeden ağır aksak devam etmesini mi kastediyorlar? Eğer kastedilen bu ise "Almanya'da kim iktidara gelirse gelsin, sürecin kesilmeden devamını zaten arzu ediyorlar."

Çünkü mevcut ilişki düzeni AB açısından, sıfır maliyetle tek yanlı olarak Türkiye'yi bağlamış; AB şirketlerinin ve kurumlarının Türkiye'de imtiyazlı bir biçimde faaliyet göstermelerinin yolunu açmıştır. Daha da önemlisi, Türkiye'nin AB dışı üçüncü ülkelerle, yani tüm dünya ile ticari ilişkileri, AB'nin güdümü altına sokulmuştur. Kıbrıs Rum kesiminden (Kıbrıs Cumhuriyeti) Çin'e, KKTC'den ABD'ye kadar Türkiye'nin ticari ilişkileri ipotek altındadır.

AB'ye göre Türkiye, aynen Almanya ile yaptığı gibi Kıbrıs Cumhuriyeti (Rum kesimi) ile serbest ticaret yapmak zorundadır.

Buna karşılık Türkiye'nin KKTC ile serbest ticaret yapması, Türkiye'nin AB sürecine aykırıdır.

Gümrük Birliği yüzünden Çin ya da ABD malları Türkiye'ye çok düşük gümrükle girer. Buna karşılık aynı malları bizim şirketlerimiz ihraç ettiği zaman Çin ve ABD çok yüksek oranda vergi uygular. Bu bozuk ve tek yanlı düzenin devamından AB de, üçüncü ülkeler de çok memnundurlar.

İşte bu nedenle ucu açık ve ağır aksak yürüyen AB sürecinin bu hali ile devamı ne Hıristiyan Demokratları, ne de Sosyal Demokratları rahatsız eder.

Türkiye'de tekstil, deri, mobilya, elektronik ve gıda sanayileri bugün bu yüzden hızla kötüye gidiyor.

Süreçte neyi konuşmalıyız?

Türkiye-AB ilişkilerinde "sürecin ağır aksak devamını" konuşmak, televole tartışmalarındaki ofsayt kavgalarına benzer ve kendini aldatmaktan öte bir işe yaramaz.

Türkiye-AB ilişkilerinde şunların konuşulması gerekir:

1) AB kurumlarının siyasi olarak, önce "Türkiye'yi tam üye yapma kararı almaları",

2) Kesin ve yakın bir üyelik tarihi vermeleri,

3) Tek yanlı kurulan ve fiilen hem iktisadi hem de siyasi olarak Türkiye'yi olumsuz etkileyen hukuk dışı ve tek yanlı unsurların ortadan kaldırılması.

Kısacası, Türkiye-AB ilişkilerinin topyekun yeniden gözden geçirilmesinin, masaya yatırılması zorunludur.

- Yoksa falanca yeni gelen iktidar Türkiye'yi "ne kadar seviyor"!

- "Türkiye'yi nasıl önemsiyor" gibi televole türünden malzemeleri gündemde tutmak, "mevcut fiili özel statünün", giderek kemikleşmesinden başka hiçbir amaca hizmet etmeyecektir.

Asistanlık yıllarından beri hayatım Türkiye-AB ilişkilerini çalışmak, öğrenmek, yaşamak, yazmak ve anlatmakla geçti. Demirel, Özal, Erdal İnönü, Karayalçın, Çiller, Yılmaz, Ecevit, Erbakan ve Gül ile Türkiye-AB ilişkileri konusunda görüşmeler yaptım ve fikir alış verişinde bulundum.

Amerikalı ve Avrupalı siyasiler, diplomatlar ve akademisyenlerle bu konuyu defalarca konuştum. İşin kuramsal ve uygulamalı boyutlarıyla ilgili olarak 25 dolayında kitap yayınladım. Otomotiv, demir-çelik, ilaç, tekstil, gıda, elektronik sektörlerinde AB çerçevesinde saha araştırmalarım (sektör çalışmalarım) oldu.

Bugün kamuoyunda konuşulan Türkiye-AB "sürecine" ve ilişkilerine bakıyorum; Yunanistan, İspanya, Polonya ya da Romanya AB üyesi olurken böyle şeyler konuşulmamış, yazılmamış, böyle tek yanlı ucu açık anlaşmalar yapılmamış.

O zaman biz neyi konuşuyoruz? Aslında bu oyunda herkesin kendine göre farklı bir rolü ve farklı bir amacı var. Bunu itiraf edemediğimiz için AB süreci oyununu hep birlikte sürdürmek zorunda kalıyoruz.

Kimse merak etmesin. Almanya'daki yeni koalisyon hiçbir şeyi değiştirmeyecek, AB süreci ağır aksak ve ucu sonuna kadar açık bir biçimde sürüp gidecektir.

AB Himayesinde Özel Statü mü? Ortadoğu'da Patronluk mu?

Batı'da, Erdoğan hükümetinin "Doğu açılımı" sorgulanmaya başlandı.

- Hükümetin başta S. Arabistan, Suriye ve Irak olmak üzere Arap ülkeleri ile yakınlaşmaları 2006-2009'da ilerledi.

- Erdoğan'ın son İran ziyaretinin, yalnız iktisadi konuları değil siyasi ve kültürel konuları da içermesi; bunların, ABD ve AB'nin İran'a karşı uyguladığı izolasyon politikalarına karşı sonuçlar doğurabilecek olması, Erdoğan'ın Pakistan temaslarında dini ve kültürel öğelerin de yine öne çıkması, Batı'nın özellikle Amerikan çevrelerinde, kimi eleştirileri de beraberinde getirdi.

Batı'da sorulan ve sorgulanan başlıklar şunlar:

1) Erdoğan hükümeti gerçekten de Batı'dan uzaklaşıyor mu?

2) Bu uzaklaşma, İslami bir zeminde ilerliyorsa, bunun ABD ve Avrupa için taşıdığı riskler nelerdir?

Ancak Batı'da bir kesim, "bu değişimlerin Ankara- Washington mutabakatı dışında yürüyemeyeceğini düşünüyor." O zaman yanıtı verilmesi gereken soru şu oluyor: Erdoğan hükümeti yeni Doğu açılımlarında, ne oranda bağımsız hareket etmektedir? Ya da, ne oranda bağımsız hareket etme olanağı bulunmaktadır?

Ancak Erdoğan hükümeti, "Türkiye'de dayandığı taban ile dış politika arasındaki örtüşmeleri arttırmaktadır." ABD ve AB çevrelerinde kuşku ve eleştirileri de arttıran budur. Komşularla ilişkilerin parti tabanının isteklerine yakın bir biçimde işlemeye başlaması, ne gibi sonuçlar doğurur?

- Ankara – Tel Aviv ilişkileri bozulmaz mı?

- İran'la ilişkiler yavaş yavaş Tahran'ın elini güçlendirmez mi?

- Suriye ile hızla gelişen ilişkiler ve özellikle vizelerin kaldırılması, doğal bir bütünleşmeye yol açmaz mı?

Ancak bu fotoğrafta, hükümetin dış politikası ile ters düşebilecek bazı uygulamalar da gözlenebiliyor;

1) Barzani ve Kuzey Irak açılımının durumu.

2) Ermenistan'la imzalanan protokolün Ankara- Bakû ilişkileri üzerindeki ters etkisi.

Bunu da, "bir al ver politikasının ya da pazarlığının sonucu" gibi görmek mümkündür; her iki açılımla ABD ve AB tatmin edilmiştir. Ermenistan sınırının açılması ABD, Fransa'yı (ve AB'yi) tatmin etti.

Kuzey Irak açılımı, ABD'nin zaten Irak'tan çekilirken boşluğun doldurulması için istediği en önemli şeydir. Amerika, Özal hükümeti döneminde yapamadığını Erdoğan döneminde elde ettirmiştir dersek büyük bir yanlış yapmış olmayız.

Erdoğan hükümetinin Ortadoğu (ve Doğu) açılımını bu geniş fotoğraf içinde ele alıp

değerlendirmek gerekir.

ABD ve AB farklı düşünürler mi?

Kuzey Irak ve bölgesel uzantıları meselesi ABD ve İsrail için hayati önem taşımaktadır. Ermenistan açılımı ise yalnız ABD'ye değil, Fransa üzerinden AB'ye sağlanan önemli bir olanaktır.

Bu iki açılımın gerçekleşmesi için Erdoğan hükümetinin tabii ki doğuya ve güneye doğru yol alması gerekirdi. Suriye, S. Arabistan, Irak ve İran açılımlarının tam ortasında Kuzey Irak ve Barzani yönetimi yer alıyor.

AB'nin Kafkasya'ya doğrudan adımını atabilmesi için Ermenistan sınırının açılması gerekir.

Duruma bu açıdan baktığımız zaman Erdoğan hükümetinin Doğu ve Ortadoğu açılımı ile kendi özgün politikası arasındaki çelişkilerin sanıldığı kadar büyük olmadığı görülür.

Kristof Kolomb Doğu'ya gideceğini sanarak yanlışlıkla Amerika'ya yol almıştır. Erdoğan Kolomb'un hatasına düşmemiş ve Batı üzerinden Doğu'da yol almaya başlamıştır.

Keşke, "AB'ye uşaklığı mı yoksa Ortadoğu'ya patronluğu mu istersiniz?" sorusunu, hiçbir kuşku duymadan sorabilsem.

Ancak olayın bu bağlamda başka bir boyutu daha var; "Ortadoğu'da çok etkili bir Türkiye, Ankara'nın ABD ve AB ile pazarlık gücünü arttırır."

İspanya ve Portekiz, Latin Amerika kartları sayesinde AB içinde güçlerini arttırdılar ve bunu bir koz olarak kullanabildiler. Peki Türkiye bu kozu Ortadoğu üzerinden oynayabilir mi?

Potansiyel olarak bu olanağa sahiptir. Ancak realpolitik olarak bunu gerçekleştirebilmesi için ABD ve AB ile ilişkilerini "normalleştirmesi" gerekir.

1979'dan 2007'ye kadar İstanbul Üniversitesi'nde Avrupa ve Ortadoğu Araştırma Merkezi Başkanlığı'nı üstlendim. 1984 – 1994 yıllarında Middle East Business and Banking adlı, akademik ağırlıklı aylık bir derginin başyazarlığını yaptım.

Türkiye'nin Avrupa ve Ortadoğu ile ilişkileri konusunda 30 – 40 ülkenin üniversiteleri ve değişik kesimlerinde; Türkiye'de istisnasız her kurumda, toplamının kaç olduğunu hiçbir zaman bilemeyeceğim ama binin çok üzerinde olduğunu sandığım konferanslar verdim.

Gerek Avrupa (AB), gerek Ortadoğu konusunda elimizdeki fırsatları 1960'lı yıllardan beri kimi zaman nasıl kazanıp, kimi zaman nasıl kaybettiğimizi bir akademisyen olarak izledim.

Bugün geldiğimiz noktada yine belli bir zemine oturmamış; olanaklar arasında gezinen bir Türkiye'deyiz.

İktisadi, siyasi, kültürel ve demokratik hesapların iyi yapılıp uygulanması sağlandığında dengeler yerli yerine oturacaktır. O tarihe kadar otonom iç ve dış dinamikler arasında bu gidişgelişler yaşanacaktır.

Türkiye Norveç Modelini Uygulasın mı?

"...Norveç'in yaptığı rasyonel, şimdi Norveç'in EFTA çerçevesinde (AB ile) yaptığı serbest ticaret bölgesi var. Türkiye de bunu imzaladı. Yani EFTA aracılığı ile serbest ticaret bölgesinde olabilir. Seçenek olmayan bir hadise (tek yanlı Gümrük Birliği) tek seçenekmiş gibi gösteriliyor...."[11]

Bu açıklamayı, 9 Nisan 1995 tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinde, tek yanlı Gümrük Birliği anlaşmasına karşı, Norveç modelini savunurken yapmıştım. Türkiye için Norveç modelini 1993-1995 döneminde değişik gazete ve dergilerde, televizyonlarda defalarca savundum.

Bugünlerde Türkiye'de, "AB ile ilişkilerde Norveç modeline dönmemiz gerektiği", başta iş dünyamız olmak üzere, değişik çevreler tarafından dile getiriliyor.

Norveç modeli nedir?

Avrupa Birliği 1992'de Maastrich ile yeni bir döneme girdi ve tek paradan ortak parlamentoya kadar bütünleşme süreci başlattı. Ama o tarihte Norveç gibi bazı İskandinav ülkeleri ile Avusturya ve İsviçre, EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği) anlaşması kapsamında bir yapı içindeydiler. EFTA 1960'ta AB'nin (AET), hemen ardından kurulmuştu.

Maastrich'in ertesinde EFTA içindeki Avrupa ülkeleri ile Avrupa Birliği aralarında bir anlaşma yaparak Avrupa Ekonomik Bölgesi'ni (European Economic Area) kurdular. Anlaşma,1 Ocak 1994'te uygulamaya girdi.

İşin ilginç yanı, bugün pek hatırlayan kalmamıştır; Türkiye de, "EFTA'nın ve AB'nin içinde olmamasına rağmen AB ile özel bir statüsünün bulunmasından dolayı", Avrupa Ekonomik Bölgesi anlaşmasına imza atarak kâğıt üzerinde ona dâhil oldu. Ama onaylanması ve uygulanması için hiç bir şey yapılmadı.

Buna karşılık, 1992'de "Türkiye'yi Gümrük Birliği'ne özel statüde sokmak amacı ile başlatılan görüşmeler Ankara tarafından öne çıkarıldı."

Bazı Türk ve Avrupa gazetelerinde başlıklar çıktığını iyi hatırlıyorum; "AB'ye alınmayan Türkiye, Avrupa Ekonomik Bölgesi'ne imza atarak arka kapıdan AB'ye giriyor...."

1994'ten itibaren yazdığım yazılarda Türkiye'nin "tek yanlı bağlayan ve bizi özel statüye hapseden Gümrük Birliği yerine", Norveç modelini uygulaması gerektiğini defalarca savundum. Diğer EFTA üyeleri AB'ye dahil oldukları için Avrupa Ekonomik Bölgesi anlaşması kapsamında Norveç ve İsviçre kalmıştı.

Neden Norveç modeli?

6 Mart 1995'te imzalanan Gümrük Birliği, AB'ye alınmayacak olan Türkiye'nin tek yanlı bağlanabilmesi için yapılmıştı. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül 8 Mart 1995'te TBMM'de, milletvekili olarak yaptığı konuşmada, Gümrük Birliği'nin niteliğini ve getireceği iktisadi ve siyasi bedeli en iyi şekilde ortaya koymuştur.

Gümrük Birliği'nin 1 Ocak 1996'da uygulamaya girmesinden bugüne kadar Türkiye açısından çıkan iktisadi bazı sonuçlar şunlar oldu:

Tekstil, deri, mobilya, gıda gibi temel sektörlerimiz, haksız rekabetle karşı karşıya kaldı ve yüzlerce büyük, binlerce küçük üretim tesisi kapandı.

Tarım sektörümüz haksız rekabet yüzünden küçüldü ve tamamen dışa bağımlı hale geldi. Tarım ürünlerini, et ve sütü ithal ediyoruz.

Bankalarımız, sigorta sektörümüz "Avrupa'da rastlanmayan biçimde" yabancı şirketlerin denetimine girdi.

Türkiye'nin AB dışı ülkelerle ticari ilişkileri, "AB ipoteği altına sokuldu."

Bugün Ankara hükümeti Suriye, Ürdün, Lübnan ve Kuveyt ile yakın iktisadi işbirliği içine girmek istiyor, çaba harcıyor. Ama bu ülkelerde "ticaret anlaşması yapamıyor", yasak, Gümrük Birliği'ne aykırı.

AB Suriye ile yapmış ise bu söz konusu olabilir. Ancak AB'nin ikili ticaret anlaşması yaptığı ülkelerin pek çoğu Ankara, "biz de seninle aynı anlaşmayı yapalım" dediğinde "hayır" diyor haklı olarak. "Ben anlaşmayı AB ile yaptım, Türkiye AB üyesi değil" diye geri çeviriyor. Çünkü bu sayede "Türkiye pazarında sağladığı haksız rekabetle pazar payını arttırabiliyor."

Türkiye piyasasını bugün Çin ve Hint mallarının doldurması, Gümrük Birliği yüzündendir. AB bu ülkelerle ikili ticaret anlaşması yapmış, gümrüklerini indirmiştir. Türkiye AB üyesi olmadığı halde buna uymak zorundadır.

8 Ekim 2010'da Çin ile çok önemli anlaşmalar yaptık. Ama ikili ticaret anlaşması imzalayamadık, tek yanlı gümrük birliği buna engel.

Ne getirecek?

Gümrük Birliği yerine Norveç modeli uygulanırsa ne sağlanacak?

AB ile Türkiye arasında imalat sanayi ürünleri bugünkü gibi düşük gümrükle dolaşacak; iki pazar bütünleşmesini, bu anlamda sürdürecek.

Ancak Türkiye'nin AB dışı ülkelerle olan ticari ilişkileri, AB ipoteğinden çıkacak. Türkiye kendi başına Suriye, ABD ya da Çin'le ikili ticaret anlaşması yapabilecek. Ayrıca Türkiye farklı vergi uygulaması yüzünden uğradığı zarardan kurtulacak. Norveç modeli ile ilgili olarak 1993-1996 arasında yazdıklarımı, söylediklerimi anımsıyorum. Siyasilerimiz anlamak ve görmek istemediler; 1997'de davet edildiğim TBMM'nin kurdurduğu AB Araştırma Komisyonu'nda işin vahametini milletvekillerine anlatmaya çalıştım.

Bugün gazetelerde, televizyonlarda "Norveç modeline dönelim" haberleri çıkıyor. Yanlışlar göz göre göre oluyor, kimse görmek istemiyor.

5. BÖLÜM

KIBRIS

Türk Yunan İlişkileri ve AB Süreci

Almanya Başbakanı Merkel'in Kıbrıs'ta, Papandreu'nun Türkiye'de söyledikleri kamu oyunda ve hükümette büyük tepkilere neden oldu. Ancak iki başbakanın söyledikleri, AB'nin uyguladığı Türkiye politikasının sadece küçük bir özetiydi.

Yunanistan 1999 yılına kadar Türkiye'ye karşı "kriz politikası izledi." Avrupa Birliği'nde, BM'de ve bütün diğer uluslararası çevrelerde Ankara'ya karşı diplomatik bir savaş açtı.

1999 Aralık ayında Türkiye'nin AB'ye "özel statüde bir aday" olmasından sonra, AB'nin arkasına saklanarak işini Brüksel'e gördürmeye başladı.

Kıbrıs'la ilgili olarak Türkiye'nin AB ile görüşme süreci içinde Ankara'yı Kıbrıs'ta işgalci ilan eden kararları art arda çıkarttı. Oysa Türkiye, uluslararası anlaşmalardan doğan garantörlük hakkına dayanarak adanın Yunan albaylar cuntası tarafından işgalini engellemek ve Türk toplumunu bir kıyımdan kurtarmak için müdahale etmişti.

Yunanistan AB'yi arkasına alarak Ege Denizi'ni ve hava sahasını, AB'nin denetimine sokarak Türkiye'yi dışladı.

Trakya'daki kara sınırını bile AB'nin Türkiye sınırı haline getirme işlemini fiilen başlattı.

Fener Patrikhanesi konusundaki taleplerini bastıra bastıra elde etmeye koyuldu.

2004 ve 2005'te görüşme sürecini belirleyen tek yanlı koşullarla, Atina ve Rumların Ankara ile kedi fare oyunu oynamalarının yolunu açtı. Atina kendi yapmak istediklerini bazen Rumlara yaptırarak istediklerini adım adım elde ediyor.

Kıbrıs, Ege ve Patrikhane konusundaki Yunanistan talepleri, AB'nin resmi Türkiye politikası haline sokuldu. Atina bu konuda büyük bir başarı elde etmiştir, kutlamak gerekir.

"Türkiye'nin AB süreci", Yunanistan'ın ve AB'nin Türkiye üzerindeki taleplerinin bir kaldıracı haline dönüşmüştür. Rumlar ve Atina Türkiye-AB sürecini istedikleri anda durdurabilirler.

Türkiye'de ilgili çevreler bu konuyu çok iyi bildikleri ve gördükleri halde,"görmezlikten gelmektedirler."Türkiye'nin içinden geçmekte olduğu süreç kimileri açısından bunu zorunlu kılıyor.

Bugün Yunanistan, Türkiye-AB sürecinin kesilmesinden en fazla korkan ülkedir. Çünkü bu süreç sayesinde, AB'yi kullanarak istediklerini bir bir almaktadır.

1997'deki Lüksemburg doruğunda Ankara, AB'nin tek yanlı dayatmasına restini çekince Yunanistan'ın (ve Brüksel'in) ödü patladı. Hemen,1999'da Ankara'yı, "özel statülü aday" konumuna soktular.

Arkasından 2004 ve 2005 anlaşmaları ile AB'ye alınmayacak olan Türkiye'nin görüşmeler sürecini başlattılar ve Ankara'yı bekleme odasında hapsettiler.

AB'nin politikası

AB şunları hem açık açık söylüyor hem de organları yıllardır "kararlar" çıkartıyor. Çoğu da anlaşmalara zaten kondu:

Türkiye’nin ileride Avrupa Birliği’ne alınması ile ilgili olarak, AB kurumlarının (Parlamento, Konsey, Komisyon) hiçbir kararı yoktur. (Ucu açık) bir görüşme süreci yürütülmektedir.

Türkiye-AB görüşmelerinde “Türkiye’nin AB’ye alınması değil, AB’ye uyumu konuşulmaktadır.”

Özetle, esas konuşulanlar, AB taleplerinin karşılanmasına yöneliktir.

Görüşmeler ileride kesilir ise “Türkiye açısından geri dönüş söz konusu değildir.” Yani Türkiye Kıbrıs’ta, Ege’de ve diğer konularda verdikleriyle kalacaktır.

Türkiye’nin konumunun, diğer aday ülkelerden farklı olarak ele alınacağı açık olarak belgelere geçmiştir.

Türk işgücünün serbest dolaşımı söz konusu değildir.

AB içindeki “zenginlerden fakirlere yardımdan Türkiye yararlanamayacaktır.”

Türkiye, ortak tarım politikasının dışında tutulacaktır. Sübvansiyonlardan yararlanamayacaktır. Bütün bunlar daha şimdiden AB’nin Ankara hükümetlerine kabul ettirip imzalattığı şeylerdir.

Temmuz 2005’te Kıbrıs Cumhuriyeti’nin tanındığı da imza ettirildi.

Fransa daha bugünden Türkiye’nin üyeliğini referanduma sokacağını ilan etti.

İleride tek başına, Rumların ve Yunanistan’ın Türkiye’yi engelleme olanakları hukuki ve siyasi olarak bulunmaktadır.

Almanya ve Fransa Türkiye’nin ancak özel statü ile AB’ye “bağlanabileceğini” resmen savunmaktadırlar. Merkel son Kıbrıs ziyaretinde bunu açık olarak ortaya koydu.

Atina ve Lefkoşe ise fiilen, AB üyeleri olarak, “kedi-fare oyununu istedikleri yönde sürdürmektedirler.”

Herkes şimdi geçtiğimiz günlerde Kıbrıs ve Ege konusunda açıklamalarda bulunan başbakan Papandreu ve Merkel’e haksız yere kızıyor.

Onlar yalnızca, AB’nin Kıbrıs ve Ege konusunda aldığı kararların özetinin özetini söyledi. AB’nin Güneydoğu konusunda aldığı kararlara, kibarlık edip değinmedi bile.

KKTC Yaşayacak mı?

Bir 20 Temmuz'a daha geldik, KKTC'nin kuruluşuna yol açacak müdahale ve sonrasında 15 Kasım 1983'te onun kuruluşu;

- 1963 ile 1974 arasında Kıbrıs Türkleri, 1960'ta elde ettikleri hakları kullanamıyorlar, baskı altındalar. Oysa İngiltere, Yunanistan ve Türkiye imzaladıkları uluslararası anlaşma ile garantör ülke statüsündeler ve üçü de Kıbrıs'ta asker bulunduruyor.

- 1967'de Atina'da askeri darbe olmuş ve demokratik seçimlerle işbaşına gelen sol iktidardan memnun olmayan kimi küresel odaklar Albaylar Cuntası'nı işbaşına getirmişler. Bizim daha sonra yaşadığımız 12 Eylül 1980 generaller darbesine benzer bir durum.

- Kıbrıs'daki Makaryos yönetimi (ve rejimi) adayı yavaş yavaş bir Helen adası yapmak istiyor. Ama kendisi Üçüncü Dünya'ya çok yakın. Bu stratejik bölgede (ve adada) üçüncü dünyacı bir yönetim istemeyenler Makaryos'u devirmeye karar veriyorlar.

- 1990'lı yıllarda açıklanan Amerikan ve Yunan belgelerine göre Washington ve Atina Nikos Samson adında terörist, katil ve Türk düşmanı biri üzerinde anlaşıyorlar. Nikos Samson'a, üçüncü dünyacı Makaryos'u devirip iktidara darbe yoluyla geçtiğinde, "devlet başkanı olarak tanınacağı güvencesi", Atina'daki Albaylar Cuntası tarafından veriliyor.

- 15 Temmuz 1974'te Samson darbeyi başlatıyor ancak sonuç alamıyor ve adada bir iç savaş bütün şiddeti ile yürüyor.

- Türkiye garantör ülke, tek başına da müdahale edebilir. Ama Başbakan Ecevit Londra'ya, "birlikte müdahaleyi öneriyor." Atina ile konuşamaz çünkü hem faşist bir askeri cunta var, hem zaten Samson'u tezgâhlayıp adaya gönderenler onlar.

Ama Londra Ecevit'in önerisini geri çeviriyor. Türklerle Rumlar kapışırsa, her zaman olduğu gibi işlerine geliyor, ikisi de Londra'ya, "gel benim tarafımda ol" diye talepte bulunacaklardır. Zaten İngiltere'nin adanın her tarafına yayılmış askeri üsleri var; 1960 anlaşmasına göre bu üsler onun tapulu malı. Ankara ve Atina 1960'ta bunu kabul etmişler.

- Ecevit'in başında bulunduğu koalisyon hükümeti, 1960 Anlaşmasında Türkiye'nin sahip olduğu garantörlük hakkına dayanarak 20 Temmuz'da Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunuyor.

Birkaç yıl sonra Kıbrıs Türk Federe Devleti, 15 Kasım 1983'te de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulur. Türkiye'nin müdahalesi başlangıçta Batı'da ve diğer ülkelerde oldukça destek görür.

Desteğin nedenleri?

Önce Atina'daki Albaylar Cuntası'nın faşist ve işgalci girişimi ile ada işgal edilmek istenmiş, Türklere saldırılar başlamış ve Ankara uluslararası anlaşmalardan doğan haklarını kullanarak müdahale etmiştir.

Siyasi, hukuki ve reel gelişmeler açısından Türkiye'nin konumu sağlam.

Üçüncü dünyacı Makaryos devre dışı kaldığı ve ABD ve Avrupa'ya el açmak durumuna düştüğü için Washington ve Londra çevreleri de mutludurlar. Artık Moskova, Yeni Delhi, Belgrad üçgeninde

at oynatan Papaz, Washington ve Londra'dan yardım bekler hale gelmiştir.

Ezilmiş İslam alemi de, adadaki Müslüman (ve Türk) oluşumuna sempati ile bakmaktadır.

20 Temmuz müdahalesinden sonra Atina'daki faşist Albaylar Cuntası devrilmiş ve demokrasi Yunanistan'a gelmeye başlamıştır.

Bu konjonktür dalgalanarak, yavaş yavaş Türkiye aleyhine değişmeye başladı. 1990 sonrasında ise ABD ve AB'nin Türkiye ve bölge için yeni öngörüleri Türkiye'yi Kıbrıs'ta sıkıştırma yönünde gelişti.

Başlangıçta KKTC'ye oldukça ılımlı bakan çevreler 1994'te ülkeye ambargo uygulamaya başladılar. AB bu ambargonun öncüsü oldu.

- Türkiye ile AB arasında tek yanlı bağlar kurulurken KKTC, Türkiye-AB ilişkilerine endekslendi. 6 Mart 1995'teki Gümrük Birliği'nin imzasından birkaç gün önce 24 Şubat'ta AB'nin başkanlık bildirgesi açıklandı ve Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti olarak AB'ye alınacakları" ilan edildi.[12]

Yani AB, 1960'taki Londra ve Zürih anlaşmalarını tek yanlı olarak rafa kaldırmaya başlamıştı.

1990 sonrasının Türkiye ve Ortadoğu politikaları yeniden çizilirken, Kıbrıs gibi stratejik bir adada Türkiye'nin ve Türklerin varlığı kabul edilemezdi.

- AB, gırtlağına kadar KKTC'deki iç politikanın içine daldı.

- Kimin iktidara geleceği artık dışarıdan belirleniyordu. Günter Verheugen ve Karen Fogg, "seçimlerde şöyle şöyle bir sonuç alınmaz ise sonuçları geçerli saymayacaklarını" kamuoyu önünde açıklıyorlardı.

Mayıs 2004'te Kıbrıs Rumları, Kıbrıs Cumhuriyeti olarak, "uluslararası anlaşmalara aykırı bir biçimde AB üyesi yapıldılar."

Artık Türkiye üzerindeki kedi-fare oyununa, Yunanlılardan sonra Rumlar da dahil edildiler. Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde KKTC, sürece endekslenen bir parça oldu.

"Türkiye'nin AB üyeliğindeki en önemli engel Kıbrıs sorunudur" diyecek kadar akıldan, hukuktan ve ahlaktan yoksun görüşler bile yazılıp söylenmeye başlandı.

2010 yılındaki 20 Temmuz kutlamalarını bu acı tarihi süreç içinde görmemiz gerekiyor. Bugün geldiğimiz noktadaki sorun şudur; Türkiye KKTC'nin varlığını sürdürmesi için gerekli olan siyasi, iktisadi, askeri ve kültürel iradeye sahip midir, değil midir?

Kıbrıs'ta Talat Gitti, Eroğlu Geldi; Sonuçları Ne Olur?

KKTC'de Mehmet Ali Talat'ın yerine, demokratik bir biçimde Derviş Eroğlu seçildi. Bu gelişme yalnız KKTC ve Kıbrıs Cumhuriyeti'ni değil Türkiye'yi, Ankara'yı ve küresel güçlerin bölge politikalarını da zamanla etkileyebilecektir.

Talat, yeni küresel düzenin bölge için öngördüğü bir biçimde iktidara getirilmişti. Talat'ı ABD, AB çevreleri ve Ankara desteklemişti.

- Talat, yeni küresel düzenin bir öğesi olarak uygulama yürüttü.

- Washington, Brüksel ve Ankara tarafından desteklendi.

- 1990 sonrasında ABD ve AB'nin yeni Türkiye ve Kıbrıs politikaları için elinden geleni yaptı.

- ABD ve AB'nin Kıbrıs'ta öngördüğü koşullara tam destek verdi. KKTC'nin bağımsızlığına o da karşıydı. Uzun vadede ada Türklerini, Kıbrıs Rum Cumhuriyeti içinde bir azınlık durumuna sokacak olan formüllere yeşil ışık yaktı.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yerine, Kıbrıs Türk Cemaati adı altında oluşturulacak bir özel statüye destek veriyordu. Kıbrıs Türk halkı tarafından Talat'ın gönderilmesi ve Eroğlu'nun getirilmesi sadece Talat ve Eroğlu'nun kişilikleri ile ilgili bir mesele değildir.

Daha da önemlisi, "temsil ettikleri zihniyetle ilgili bir konudur." Reddedilen yalnız Talat değildir, KKTC ve Kıbrıs Türkleri için öngörülen küresel hesaplar şimdilik rafa kaldırıldı.

İşin daha da ilginç yanı Derviş Eroğlu'nun merkez ve merkez sağı, Talat'ın ise solu temsil etmesidir. Bu bağlamda KKTC'deki son iki seçim, küresel hesaplarla sağın çatıştığı istisnai bir olaydır.

Benzer asimetrik dönüşümlerin KKTC'den önce Türkiye'de başladığını kabul etmek gerekir. Mehmet Ali Talat'ın temsil ettiği eski sol zihniyet, 1990 sonrasında Türkiye'de de büyük ölçüde erozyona uğradı ve küresel hesapların girdapları içinde yuvarlanmaya başladı.

Buna karşılık eski sağın uzantısı Demokrat Parti ve milliyetçi MHP, uluslararası ilişkiler (ve Kıbrıs) konusunda CHP ile yakın bir noktaya geldiler. Bu zorunluluk, yeni küresel dengeler (dengesizlikler) sonucu ortaya çıkan bir durumdur.

Ankara'daki çelişkiler...

Erdoğan hükümeti "yeni küresel düzenle uyum ve karşıtlık" arasında bir çelişki yaşamaktadır. İran ve Suriye ile geliştirdiği ilişkiler uzun vadede, "yeni küresel düzenin bölge politikaları ile denk düşmüyor."

- Hem küresel düzenin icaplarını yerine getirmek,

- Hem de "içerideki yeniden yapılanmalar da dahil olmak üzere", Ortadoğu açılımlarında bulunmak, çelişkileri beraberinde getiriyor.

Erdoğan hükümeti ile Tel Aviv arasında meydana gelen sorunlar, buzdağının su yüzündeki küçük parçalarıdır. Erdoğan hükümetinin Tel Aviv yönetimi ile olan sürtüşmeleri, sanılanın aksine, Kıbrıs

adasında da etkisini gösterecektir.

Talat gitti Eroğlu geldi. Bu durum Davos'daki "one minute" krizinin KKTC'ye yansıyan demokratik ve "simetrik" uzantısıdır. Kıbrıs Türk halkı, "bir dakika Talat Bey, bu iş böyle yürümeyecek, biz artık, küresel hesapların bir parçası olmak istemeyen Derviş Eroğlu'nu istiyoruz" demişlerdir.

Batı Trakya'daki Türklerin durumuna düşeceklerini, geç de olsa anlamışlardır; hem de dışarıdan çok şiddetli olarak estirilen ters rüzgarlara rağmen...

Ve bir anekdot...

2008'de bir konferans için gittiğimde Doğu Akdeniz Üniversitesi'ndeki bir Kıbrıslı profesör bana, "Kıbrıs'ta yeni bir cami yapmak KKTC'nin tapusunu sağlama almakla eş anlamlıdır" demişti. Önce biraz şaşırmıştım. Sonra düşündüm. KKTC'de cami bu anlama geliyorsa Türkiye'de de aynı şey geçerli olmaz mı? Rum kesiminde Ortodoks kiliselerinde Yunan bayrağının asıldığını bilirim.1990'lı yıllarda da, Kardak adasına çıkan Yunan papazının elinde istavroz değil, mavi beyaz bayrağı sallandırdığını herkes iyi hatırlar. KKTC'deki Türkler de bu bağlamda bayrak ile camiyi birleştiriyorlar.

İleride acaba, kimler kimlere "one minute" diyecekler? Tabii uluslararası boyutta, içerde değil...

Bu arada, birkaç yıl önce Filistin'de yapılan seçimlerle KKTC'de yapılan son seçimlerden mutlu olmayan küresel çevreler, aynı taraftalar.

[1] Özellikle Batı Avrupa deyimini kullanıyorum. Çünkü AB içindeki Doğu Avrupa ülkeleri, söz konusu kriterlerin çok gerisindeler.

[2] Dr. Udo Steinbach'ın açıklamaları; Erol Manisalı, *Hayatım Avrupa*, II. cilt, Cumhuriyet Yay, 2009, s. 59.

[3] Müyesser Yıldız, *100 Yılın Hesabı*, Bilge Oğuz Yay, 2009, s. 407.

[4] Konu ile ilgili bakınız: Erol Manisalı, *Avrupa'nın Askerle Kavgası*, Cumhuriyet Kitapları, 2009

[5] Erol Manisalı, Gümrük Birliği’nden Avrupa Birliğine, Hayatım Avrupa, Cumhuriyet Kitapları, 2009, s. 236.

[6] Erol Manisalı, *The Southeast Anatolia Project*, MEBB Centre,1989

[7]*Turkey's Place in Europe and in the Middle East*, OKAN University Publications, 2009

[8] Erol Manisalı, *Ortak Pazardan Avrupa Birliğine*, Cumhuriyet Kitapları, 2009, s. 151.

[9] Erol Manisalı, *Hayatım Avrupa*, II. Cilt, *Askeri Darbeden Sivil Darbeye*, Cumhuriyet Kitapları, 2009, s. 59.

[10] Erol Manisalı, *Türkiye'nin Askersiz İşgali*, *Gümrük Birliği*, Cumhuriyet Kitapları, 2009, s. 199 - 206.

[11] Erol Manisalı, *Türkiye'nin Askersiz İşgali, Gümrük Birliği,* Cumhuriyet yayınları, 2009, s. 79.

[12] Erol Manisalı, *Türkiye'nin Askersiz İşgali*, Cumhuriyet Kitapları, 2009.